

ΝΗΜ Βα

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

ΑΧΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΤΥΡΝΟΒΟΥ

ὑπό

Γ. ΝΕΜΤΖΩΦ

ΑΔΑΗΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΕ ΑΘΗΝΩ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τύποις Μακεδονίας.

1868.

1846

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΑΝΑΛΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΑΝΑΛΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

1898

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕ-
ΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΧΡΙΔΩΝ ΥΠΟ
Γ. ΝΕΜΤΖΩΦ.

Α΄.

Τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα δύναται νὰ θεωρηθῆ ὑπὸ δύο ἐπόψεις. Ἐνθεν μὲν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος, ἐν τῇ ἀκραδάντῳ αὐτοῦ πεποιθήσει ὅτι ἀδικεῖται παρὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὰ ἀποκλειόμενον τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συστήματος, δύναται καὶ δικαιοῦται ν' ἀπευθύνῃ παράπονα εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν δέουσαν ἰκανοποίησιν, ἔ.θ.εν δὲ δύναται, βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, νὰ διεκδικήσῃ ἀφηρησάμενα Ἱστορικά δικαιώματα, ὧν ἡ ὑπαρξίς οὕτω ἐμχράνθη ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἡδικοημένων.

Υπό μὲν τὴν πρώτην ἔποψιν τὸ Ζήτημα ἐξετάσθη παρ' ἡμῖν ἀποχρόντως, ὡς νομίζομεν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τὴν δευτέραν, ἀνεβάλομεν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, διότι ἠλπίζομεν, ὅτι θὰ ἐπῆρχετο μέχρι τῆς σήμερον λύσις τις οἰαδήποτε. Δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες ἡμῶν διεψεύσθησαν. Ἄλλ' ἀράγε συνδιαψεύδονται καὶ συναλησημονοῦνται τῷ χρόνῳ καὶ τὰ ἱερώτερα τῶν δικαιωμάτων; οὐδαμῶς. Εἶχον τοιαῦτα Ἰερά Ἱστορικά δικαιώματα πλεῖστα τῶν Βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν; Τοῦτο θέλομεν ἐρευνῆσαι ἐν τισὶν ἄρθροις, ὧν τὸ πρῶτον καταχωρίζομεν σήμερον ἐν τῇ **Μακεδονία**. Ἡ Κριτικὴ Ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, ἣν αὐτοσχεδιάζομεν ἐνταῦθα ἐρανιζόμενοι ἐκπηγῶν νεωτάτων, θέλει εἶσθαι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἄρθρων τοῦτων.

Μικρὸν μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (11 Μαΐου 330) ἐπῆλθε νία δικικητικὴ διαίρεσις τῆς αυτοκρατορίας

εἰς δύο μέρη εἰς Ἀνατολικόν καὶ Δυτικόν. Καὶ τὸ μὲν Ἀνατολικόν τοῦ κράτους ἤμισυ, καθὼς καὶ τὸ Δυτικόν διηρέθη εἰς δύο τοπαρχίας (Praefecturas) τὴν Ἰλλυρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν. Ἐκάστη δὲ τῶν τοπαρχιῶν ὑποδιηρέθη εἰς διοικήσεις, αὗται δὲ παλιν εἰς ἐπαρχίας.

Ἡ Ἰλλυρικὴ τοπαρχία περιλαμβάνουσα δύο διοικήσεις, τὴν Δακίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Κρήτης, ὑποδιηρέθη εἰς δώδεκα ἐπαρχίας. Εἰς μὲν τὴν πρῶτην διοίκησιν ἀνῆκον πέντε ἐπαρχίαι δηλ: ἡ ἄνω Μοισία, ἡ παρόχθιος Δακία, ἡ Δαρδανία, καὶ ἡ Πρεβαλία, εἰς δὲ τὴν δευτέραν διοίκησιν ἀνῆκον ἕξ ἐπαρχίαι δηλ: ἡ πρῶτη Μακεδονία, ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἀχαΐα ἤτοι ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Κρήτη.

Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης καταφαίνεται, ὅτι εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τοπάρχου τῆς Ἰλλυρίας ὑπέθησαν αἱ ἐπαρχίαι, αἵτινες κατωκοῦντο, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοὶ, ὑπὸ βαρβαρικῶν φυλῶν. Τὰς φυλάς δὲ ταύτας, αἱ.

τινες συναπέρτιζον τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν, οἱ νεώτατοι συγγράφει, μὲν τὰ πολλὰς καὶ ἐπιπόνους ἐρεῦνας ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς προγόνους τῶν Σλάβων.

Τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς διοικήσεως ἦτο συνάμα κέντρον καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς. πρωτεύουσα τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίης ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ παρὰ τὸν Δουναβον πόλις Σίρμιον, ἐν ἣ ἡδρευον οἱ δύο ἄρχοντες, ὁ πολιτικὸν καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς, ὁ τοπαρχὴς, καὶ ὁ Μητροπολίτης. Ἀλλὰ τὸ 442 οἱ Οὐνοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασιλέως αὐτῶν Ἀττίλα καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βλέδα, ὀρμήσαντες ἐκ τῶν πέραν τοῦ Δουναβέως μερῶν (ἀπὸ τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας) κατέλαβον ἅπασαν τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, κατέσκαψαν πάμπολα ὀχυρώματα, ἐπολιόρησαν καὶ ἐληηλάτησαν τὴν μεγίστην καὶ πολυανθρωποτάτην τῶν παρὰ Δουναβίον πόλεων, τὴν Ρατιάριον, κατηρήμωσαν καὶ ἄλλην τινα ἐπίσης μεγάλην πόλιν τὸ Σιγίδουνον, καὶ δια-

βάντες τὸν Σαῦον ποταμόν, ἐχυρίευσαν τὴν
 ἄνωτέρω μνημονευθεῖσαν πρωτεύουσαν τοῦ
 ἀρχαίου Ἰλλυρικοῦ, τὸ Σίρμιον. Μὴ ἀπαν-
 τῶντες δὲ μηδαμοῦ ἀντίστασιν, ἐστράφησαν
 εἰς τὴν Θράκην, κατέσκαψαν προθέλυμνα τὴν
 Νύσσαν, πατρίδα τοῦ μεγάλου Κωνσταντί-
 νου, ἐξηνδραπόδησαν τὴν Σαρδικὴν (Σοφί-
 αν), καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς κόνιν. Ἡ ἐπι-
 δρομὴ αὕτη τῶν Οὐνῶν ἐγένετο μετὰ τοσαύ-
 της ὀξύτητος καὶ μανίας, ἡ σφαγὴ πάσης
 ἡλικίας, καὶ παντὸς φύλου ἐπῆλθε τόσῳ
 φοβερά καὶ ἀφειδῆς, ὥστε κατὰ τὸν Ἱστο-
 ρικόν Πρόκλον, ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη ἀπασα
 ἢ ὑπ' αὐτῶν ἐρημωθεῖσα χώρα μέχρι τῶν
 ὄχθων τοῦ Δουνάβεως αὐτοῦ κατεκαλύπτε-
 το ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὀστέων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ
 ὑπὸ τῶν Οὐνῶν κατακτηθεῖσαι χῶραι ἔμει-
 ναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, διὰ τοῦτο
 ἐδέησε νὰ μετατεθῇ ἢ τε πολιτικὴ καὶ ἢ
 ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις τῆς Ἰλλυρικῆς το-
 παρχίας ἀπὸ Σιρμίου εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἡ Θεσσαλονίκη διετέλεσε πρωτεύουσα

τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας ἐπὶ 93, καὶ ἰδίως
μέχρι τοῦ 535, ὅποτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰου-
στινιανὸς ἐτίμησε τὴν Ἰλλυρικὴν τοπαρχίαν
μὲ ἀνεξάρτητον Ἀρχιεπίσκοπον ὀρίσας ὡς
πρωτεύουσαν τῆς τε πολιτικῆς καὶ ἐκκλη-
σιασικῆς διοικήσεως τὴν γενέθλειον αὐτοῦ
χώραν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, τὸ μὲν γέ-
νος ἐκ τῶν Βυζατιῶν Σλάβων, υἱὸς δὲ τοῦ
Ἰστοκί, ἀπαλάξας τὸ Σλαβωνικὸν αὐτοῦ ὄ-
νομα οὐπράβδα (υπρανβη) ἀντὶ τοῦ ταῦτο-
σήμου Λατινικοῦ, Ἰουστινιανός, εἶχε πατρί-
δα Βέδρανα, ἣ ἐπὶ τῇ ὑπεθέσει ὅτι τὸ ὄνο-
μα διεστράφη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς,
Μπέδρανα, ἢ Μπεδριάνα. Τὸ χωρίον τοῦτο
ἐπιθυμῶν ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ τιμήσῃ καὶ ἀνυ-
ψώσῃ ἐκόσμησε παντοδαπῶς, ἐπονομάσθη
ἐδ ἐπίταστυλον ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατα-
σκευῆς. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, ἐπίσης πρὸς
τιμὴν τῆς γενεθλίου αὐτοῦ χώρας ἐδείμα-
το περιφανῆ πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε
λατινιστὶ Iustinianum primam, πρῶτην Ἰου-

τώρα προνοία περί κληρονομίας
ἐπιτάστουλου τῆς γενεθλίου αὐτοῦ

στινιανήν, πρὸς διάκρισιν ἀπ' ἄλλης τι-
 νὸς πόλεως. τὸ αὐτὸ ὄνομα φερούσης, τῆς
 ἀρχαίας Οὐλίπιανῆς, ἣτις, ἀνακαινισθεῖσα καὶ
 ὠραιοθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος,
 ἐπονομάσθη δευτέρα Ἰουστινιανή. ἡ Νεό-
 δημητος πόλις πρώτη Ἰουστινιανή διὰ τὰ
 ἰδιαίτερα αὐτῆς προνόμια προαίματα ἐγένε-
 το εὐρυχωρότερα καὶ ὠραιοτέρα, διότι, κατ'
 ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφωδιάσθη με
 ἀφθονίαν ὑδάτων, καὶ τῶν ἄλλων βιωτι-
 κῶν χρειῶν, ἐστράφη μὲ πολλὰς ἐκκλη-
 σίας καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς, ὥστε ἐντὸς ὀ-
 λίγου χρόνου ἀπέβη ἡ ὠραιοτέρα καὶ περι-
 φανεστότερα πασῶν τῶν περιχώρων πόλεων,
 τελευταῖον δὲ ὁ Ἰουστιανὸς τιμῶν τὴν πα-
 τρίδα αὐτοῦ κατέστησε τὴν πόλιν ταύτην
 πρωτεύουσαν τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας.
 Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστιανοῦ, ἱεροκόπιος
 περιγράφων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μετὰ ταῦ-
 τα κατάστασιν τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς,
 μνημονεύει καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς,
 λέγων: "Πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν Ἀρ-

χιερέα διακεκλήρωται τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ ἅτε πρώτη τὸ μέγεθος οὔση ἐξησταμένων." Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὁ Ἰουστιανὸς ἔδωκεν ἰδιαίτερα τινὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, δηλ: ἀνέδειξεν αὐτὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον, ὡς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἡ ἐγκύκλιος αὐτοῦ ἐπιστολή, ἣτι τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ἐπέστειλεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρὸς τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστιανῆς Κατηλιανῶν.

Ἄυτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Αὐγούστος Κατηλιανῶ Μακαριωτάτω Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρώτης Ἰουστιανῆς.

Πολλοῖς καὶ διαφοροῖς τρόποις τὴν ἡμετέραν πατρίδα αὐξάνεσθαι ἐπιποθοῦντες, ἦνπερ κατὰ πρῶτον ὁ θεὸς δέδωκεν ἡμῖν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντινα αὐτὸς ἐδημιούργησέ καὶ περὶ τὴν τῆς Ἰερωσύνης ἀξίαν βουλόμεθα πολλαῖς αὐτὴν τιμαῖς περισσευθῆναι, ὅπως ὁ τῆς κατὰ καιρὸν ἡμετέρας πατρίδος πρώτης Ἰουστιανῆς Ἰερώτατος ἐπί-

σκοπος, οὐ μόνον Μητροπολίτης, ἀλλὰ καὶ Ἀρχιεπίσκοπος γίνη· καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου ὡσι δηλ: τοσοῦτόν γε ἢ Μεσόγειος Δακία, ὅσον γε καὶ ἡ παρόχθεις Δακία, ἡ πρώτη Μακεδονία, καὶ μέρος ἔτι τῆς δευτέρας Πανονίας ἣτις ἐν τῇ Βατζία ἐστὶ πόλις. Ἐπεὶπερ ἐν τοῖς τότε καιροῖς συνισταμένη ἦν ἡ ἐπαρχία τοῦ Σιρμίου, ἔνθα ἐθριάβευεν ἅπαν τὸ Ἰλλυρικόν μεγαλεῖον ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ ἐπισκοπικοῖς πράγμασι, μετὰ ταῦτα δὲ ἐν τοῖς τοῦ Ἀτίλα χρόνοις ἐκείνων τῶν μερῶν καταπορθηθέντων, ὁ τοῦ Πραιτορίου ἐπαρχος τῆς Σιρμιανῆς πόλεως Ἀπένιος φυγὰς ᾤχετο εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη ἠκολούθησε τῷ Ἱερῷ ἀξιωματι, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος οὐκ ἰδίᾳ ἐξουσία, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἡγεμονίας προνομίων τινῶν ἠξιώθη. Μεσιτευούσης τοίνυν τῆς θείας Προνοίας οὕτως, ἡ ἡμετέρα βασιλεία ηὔξυνθη καὶ διεπλατύνθη παῖς τοῦ ἐκατέρωθεν Δουναβίου

ἀκταῖς, καὶ τὸ γε νῦν ἔχον Βιμινακόν τὸ
 Ῥεχόδιον καὶ τὸ Λιπτεράτον, ἅτινα πέραν
 τοῦ Δουνάβευς εἰσὶν, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δ'
 αὐθις ἐξουσίαν ἐγένοντο, ἀναγκαῖον ἡγη-
 σάμεθα αὐτὴν τὴν περίφημον ἐπαρχίαν,
 ἣτις ἐν τῇ Πανονία ἦν τῇ ὑμέτερα πα-
 τριδί συντιθέναί, οὐ γὰρ πολὺ δίσταται τῆς
 μεσογείου Δακίας ἢ Δευτέρα Πανονία. Καὶ
 ἐπεὶ ἀνθρώπους αἰεὶ πολεμικοῖς ἰδρωσιν ἀμφι-
 σβητούντας, ἥκιστα λυσιτελοῦμενον ἦν τῇ
 βασιλείᾳ μου εἰς τὴν πρώτην Μακεδονίαν
 μετὰ τοσοῦτον διάστημα καὶ τοσαύτης δυ-
 σχερείας ἀπελθεῖν, τούτων ἕνεκα ἀναγκαῖ-
 ον ἔδοξεν ἡμῖν αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν εἰς τὰ
 ἀνωτέρω ἐφελκῦσαι, ἵνα διὰ τούτου διευ-
 κολύνωμεν τὴν μετ' αὐτῆς σχέσιν πασῶν
 τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν ἐπαρχιῶν. Διὸ
 ἡ Μακαριότης σου καὶ πάντες οἱ τῆς προ-
 ειρημένης πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἱερώτατοι
 Ἀρχιεπίσκοποι ἐχέτωσαν προνόμιον καὶ πᾶ-
 σαν τελείαν ἀδειαν δύναμίν τε καὶ ἐξου-
 σίαν ἐκείνοις μεταδιδόγαί καὶ ἐπιτάσσειν καὶ

ἐν πάσαις ταῖς προλεχθείσαις ἐπαρχίαις
 πόλεσί τε καὶ τόποις, ἔχειν τε τὴν ὑπερ-
 τάτην ἐξουσίαν καὶ ἄκραν ἄρχιερωσύνην,
 μεγίστην μεγαλοπρέπειαν, καὶ παρὰ τοῦ θρό-
 νου σου ἐπιψηφίζεσθαι καὶ σὲ μόνον Ἀρ-
 χιεπίσκοπον ἐχέτωσαν, οὐδεμιᾶς κοινωνίας
 φυλλαττομένης τοῦ χειροτονεῖν ἐκείνους τῷ
 ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ σὺ μόνον
 καὶ πάντες οἱ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς
 μέγιστοι Ἀρχιερεῖς ἕστωσαν ἐκεῖνοι κριτ. ἰ.
 καὶ διαγνώμονες εἰς πᾶσαν διαφορὰν,
 διχόνοιάν τε καὶ διαλλαγὴν τῆς αὐτῆς ἐ-
 παρχίας. μηδὲ ἔχειν ἐκείνους οὐδεμίαν ἄ-
 δεῖαν ὑφ' ἑτέρου κρίνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ σοῦ
 μόνον τοῦ γνησίου ἀρχιεπισκόπου, αὐτὸν
 δεσπότην τε καὶ αὐτοκύριον πᾶσαι αἱ προ-
 ειρημέναι ἐπαρχίαι προσεπιγιγνωσκέτωσαν,
 προσέτι οἱ διὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς ἀδείας καὶ
 ἐξουσίας ἀποστελλόμενοι κληρικοὶ ἐχέτω-
 σαν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν τι-
 μὴν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀχθῆ ἧτις ἐστὶν ἐπαρ-
 χία τῆς παροχθείου Δαχίης ὀρίζομεν ἀπὸ

τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς χειροτονεῖσθαι τὸν αὐτῆς ἐπίσκοπον παρὰ τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ μηδὲν ὑποχεῖσθαι τῷ τῆς Μεσημβρίας ἐπισκόπῳ. Ἄλλ' ὁ τῆς Μεσημβρίας μενέτω ἐν Μεσημβρία, οὐδεμιᾶς κοινωνίας φυλαττομένης πρὸς τὸν τῆς Ἀκβῆς. Ὁ δὲ τῆς Ἀκβῆς ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν προῤῥηθεῖσαν ἐπαρχίαν καὶ πάντα τὰ αὐτῆς κάτρα περιοχὰς τε καὶ ἐκκλησίας, ὅπως δυνήσεται δαμάσας πάντας τοὺς τῆς Βουσακῆς αἰρέσεως (1). ὑποτάξαι ἢ ἐξελάσαι ἢ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς εἰς τὴν Ὀρθόδοξον πίσιν. Ἴνα λοιπὸν γινῶ ἡ σὴ Μακαριότης τὴν διάταξιν τῆς ἡμετέρας θελήσεως, διὰ τοῦτο, τὸν παρόντα νόμον πρὸς τὸν σὸν σεβάσμιον θρόνον ἐπέμψαμεν, ἵνα διηνεκῆ εὐεργεσίαν ἔχη ἡ τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐκκλησία πρὸς δόξαν τοῦ Παντοδυναμοῦ

(1) Σημ. Βόθος ἐπίσκοπος ἐν Μακεδονίᾳ εἰς τῶν αἰρεσιάρχων τοῦ 4 αἰῶνος ἀπ' ῥήπτων τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πολλὰς βλασφημίας κατὰ τῆς Θεοτόκου ἑπάν.

θεοῦ καὶ αἰωνίαν τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἀνάμνησιν. Ὅποτε δὲ τὸν προϊστάμενον τοῦ θρόνου τῆς σῆς Μακαριότητος τὸν παρόντα βίον μεταλλάξαι συμβήσεται, τότε τὸν γενησόμενον Ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τῆς Ἰεραῆς Συνόδου τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν ἐκλέγεσθαι ὀρίζομεν, ὅπως προσήκει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὑπὸ πάσις τῆς ἐκκλησίας τιμώμενον προάγεσθαι οὐδεμιᾶς πάμπαν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον φυλαττομένης κοινωνίας. Ἡ σὴ γοῦν Μακαριότης, ἅπερ ἡ ἡμετέρα θεοπίζη Γαληνότης παντοιοτρόπως εἰς ἐνέργειαν προάγεσθαι οὐδεμιᾶς πάμπαν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον φυλαττομένης κοινωνίας Ἡ σὴ γοῦν Μακαριότης, ἅπερ ἡ ἡμετέρα θεοπίζει Γαληνότης παντοιοτρόπως εἰς ἐνέργειαν προάγειν μὴ ἀναβαλλέτω. Ἐξεδόθη . . . ὑπατεύοντος τοῦ ἐνδοξοτάτου Βελισαρίου.”
 δηλ: τῷ 535.

Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκδούς τῇ 17 Μαρτίου τοῦ 541 τὴν 131 διάτα-

ξιν αὐτοῦ “ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανό-
νων καὶ προνομίων καὶ ἄλλων κεφαλαίων ”
λέγει περὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης
Ἰουστινιανῆς τὰ ἑξῆς: ἐν τῷ γ. κεφ.” ὀ-
ρίζομεν, ἵνα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκο-
πος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέ-
ρας Πατρίδος ἔχη ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαι-
οδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν:
τῆς μεσογειοῦ Δαχίας, τῆς παροχθείου Δα-
χίας, τῆς Πρεβαλιτάνας, τῆς Δαρδανίας,
τῆς ἄνω Μοισίας καὶ Πανονίας, καὶ αὐτοὶ
μὲν νὰ χειροτονῶνται ὑπ’ ἐκείνου, ἐκεῖνος
δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας Συνόδου, καὶ ἐν αὐταῖς
ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις νὰ ἐπέ-
χη τὸν τόπον τοῦ ἀποστολικοῦ τῆς Ῥώ-
μης θρόνου, κατὰ τὰ ὀρισθέντα ὑπὸ τοῦ
Πάππα Βιγιλίου. ἐξεδόθη τὴν 15 τῶν Κα-
λενδῶν τοῦ Ἀπριλίου ἐν Κωνσταντινουπό-
λει, ἐπὶ βασιλέως τοῦ Αὐγούστου Ἰουστινια-
νοῦ, καὶ ὑπάτου τοῦ Βασίλειου.” δηλ. τῷ 541.
Ἐκ τῶν τούτων ἐγγράφων τοῦ Αὐτο-
κράτωρος Ἰουστινιανοῦ βλέπομεν, ὅτι οἱ

Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς ἔτυ-
 χον ἀκριβῶς τῶν αὐτῶν προνομίων, ὅποια
 εἶχον καὶ ἔχουσιν ἄχρι τοῦ νῦν οἱ προ-
 τεύοντες Θρόνοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
 τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ
 τῶν Ἱεροσολύμων. Δυνάμει τῶν προνομί-
 ων τούτων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης
 Ἰουστινιανῆς ἐτιμήθη αὐτοκέφαλος, καὶ αὐ-
 τόνομος. Τὰ δύο δὲ ταῦτα τοῦ Ἀρχιεπι-
 σκόπου τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς προνόμια παν-
 τάπασι δὲν ἤλαττεῦντο τῆς ἀνεξαρτησίας
 καὶ αὐτονομίας τῶν ἄλλων τεσσάρων Πα-
 τριαρχῶν.

Οὕτως ὁ Ἰουστινιανός ἠσφάλισε πο-
 λιτικῶς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων διάτα-
 ξιν. Ἐν τῷ προσεχεῖ ἄρθρῳ θέλομεν ἰδεῖ
 καὶ ὅποιον ἐκκλησιαστικὸν κῦρος περιε-
 βλήθη αὕτη εὐθὺς ἔπειτα.

B'.

Μετὰ τὴν πολιτικὴν τῶν προνομίων τῆς νέας Ἀρχιεπισκοπῆς ἐξασφάλισιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ προλαβόντι ἄρθρῳ, ἐπέρχεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ κύρωσις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης. Ὁ Αὐτοκράτωρ προσεκάλεσε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βαρωγίου (Baron ad. an. 535 T. VII. an. 537.), τὸν Πάππαν τῆς Ρώμης Βιγίλιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τότε ἐξηγητᾶτο ἐκκλησιαστικῶς τὸ Ἰλλυρικόν, ἵνα παραδεχθῆ τὴν κατάστασιν τοῦ αὐτονόμου Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς. Πιθανότατα δὲ ἐπεκαλέσθη τὴν ἐγκρισιν τοῦ Πάππα, ὁ πολὺς τὴν σύνεσιν αὐτοκράτωρ ὅπως ἀσφαλίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ὑπ' αὐτοῦ χορηγηθέντα προνόμια τοῖς Ἀρχιεπισκόποις τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς κατὰ τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν Παππῶν, τῆς ὁποίας γνωρίσματα ἤρξαντο νὰ φαίνονται ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ φιλομαθὴς μακαρίτης Νικόδημος ὁ Ἀγιορίτης ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι πηδαλίῳ, (ἐκδ. 1800 σελ. 112) ἀναγνωρίσθη καὶ ἐνεκρίθη ἐπὶ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς. Διότι ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἁγίας ταύτης Συνόδου γνωρίζομεν, ὅτι, ὅταν συνήλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀσρικῆς, ὁ Πάππας τῆς Ρώμης Βιγίλιος δὲν ἠθέλησε νὰ μετὰσχη τῆς Συνόδου οὔτε αὐτοπροσώπως, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν, ἀλλὰ διέδωκεν, ὅτι αὐτὸς ἰδιαιτέρως θὰ ἀνακοινήσῃ τὴν περὶ τῶν συζητηθησομένων γνώμην του τῷ αὐτοκράτορι, τότε οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς προσεκάλεσαν τοὺς ἄλλους δυτικούς ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀρνηθέντες εἶπον, ὅτι αὐτοὶ μὲν δὲν δύνανται νὰ παρακαθίσωσιν εἰς τὴν Σύνοδον, διότι οὐδ' ὁ Πάππας ἔλαβε μέρος, οἱ

δὲ τῆς Ἰλλυρίας δὲν δύνανται καὶ αὐτοὶ
 νὰ συμπαραδρεύσωσι χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ
 Ἀρχιεπισκόπου τῆς Α. Ἰουστινιανῆς: Τό-
 τε ἡ Σύνοδος περὶ τῶν δυτικῶν σιγήσασα
 διεδήλωσε περὶ τῶν τῆς Ἰλλυρίας, ὅτι ὡς
 ἔχουσα τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀρχιεπι-
 σκόπου αὐτῶν ἀρκεῖται εἰς αὐτήν. Ἐντεῦ-
 θεν ἐξάγεται ὅτι ἡ πέμπτη ἀγία οἰκου-
 μενικὴ Σύνοδος ἀνεγνώριζε τὸν Ἀρχιεπί-
 σκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς αὐτοκέ-
 φalon καὶ αὐτόνομον. Ἐμεινε δὲ τοιοῦτος
 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινια-
 νῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινια-
 νοῦ, καθὼς μαρτυρεῖται τοῦτο ἐκ τῶν ἐ-
 πιστολῶν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Με-
 γάλου (590-604). Διότι ἡ Σύνοδος τῆς
 πρώτης Ἰουστινιανῆς, δυνάμει τῶν προνο-
 μιῶν αὐτῆς, ἐκλέξασα καὶ ἐγκαταστήσασα
 ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἰλλυρίας τὸν ἐπίσκο-
 πον Ἰωάννην ἀνήγγειλε τοῦτο κατὰ τὸ
 ἐπικρατοῦν ἔθος καὶ πρὸς τὸν ὀρθόδοξον
 Πάππαν τῆς Ῥώμης Γρηγόριον, αὐτὸς δὲ

ἐν τῇ ἀπαντήσει ἐπαινῶν τὴν ἐκλογὴν ὡς γενομένην καθ' ὁμόθυμον συμφωνίαν αὐτῶν προσθέτει: "Ἐπειδὴ τηρεῖτε τὴν τάξιν, τὴν ὀρισθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας συνηθείας (ὑπαινίττεται τὴν συνήθειαν τῶν αὐτοκεφάλων θρόνων τοῦ ἀναγγέλλειν, τιμῆς χάριν, τοῖς ἄλλοις Ἱεράρχαις τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν νέου ἐπισκόπου διὰ τὸν κενωθέντα θρόνον) ἐχάρημεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν περὶ τούτου ἡμετέραν μέριμναν.....

Καὶ δὴ μαθόντες ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς ὑμῶν τὴν ὁποίαν ἐπέσειλατε ἡμῖν, ὅτι ἐξελέξασθαι Ἰωάννην τὸν ἡμέτερον ἀδελφόν καὶ συνεπίσκοπον, συμψηφίζόντων ἀπάντων καὶ συναινουῦντος τοῦ ὀρθοδοξοτάτου ἄρχοντος (1) σφόδρα ἐχάρημεν διότι θεία βοήθεια ἀνήχθη εἰς τὸν βαθμόν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ κοινὴ ὑμῶν κρίσις ἐθεώρησεν ἄξιον." καὶ ἐφεξῆς "ἀναγκαῖον

(1) Πιθανῶς ἐνταῦθα ἐννοεῖται ὁ τοπάρχης τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἴσως δὲ καὶ τις τῶν ἰθαγενῶν ἀρχόντων τῶν Σλάβων (Κεδ. τομ. I σελ. 293).

ὕπολαμβάνομεν νὰ παραινέσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀδελφότητα, ἵνα ὑποτάσσησθε χωρὶς τινος ἀντιλογίας τῷ παρ' ὑμῶν ἐκλεχθέντι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν, καὶ ὡς πρὸς πᾶν, ὅτι δὲν ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας. Τότε δὲ ἡ ὑμέτερα εὐπίθεια θὰ χρησιμεύσῃ ὡς μαρτύριον, τοῦ ὅτι ἡ ὑμέτερα ἀγάπη μεθ' ὠριμον σκέψιν ἐξελέξατο αὐτὸν (Epist. Para

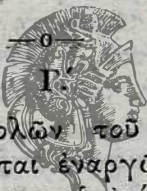
Greg. lib. II Epist. VII.) ΑΘΗΝΩΝ

Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ἐτέρου, Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τοῦ Λέοντος, ὅτε δηλ: ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐκλέξασα τὸν ἐπίσκοπον Λέοντα Ἀρχιεπίσκοπον ἀνήγγειλε τοῦτο κατὰ τὴν συνήθειαν πρὸς τὸν Πάππαν Γρηγόριον, οὗτος ἀπαντῶν ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λέοντα. “ Μαθόντες παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων, ὅτι ὑμεῖς ἐκλήθητε εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον

συμφηφιζούσης ἀπάσης τῆς συνόδου καὶ
 συνενουῶντος τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀρχοντος
 μετὰ μεγάλης χαρᾶς εὐχαρηστήσαμεν τὸν
 Θεόν, τὸν δημιουργὸν ἡμῶν καὶ καθὼς ἡ
 σὴ ἀδελφότης οὕτω καὶ ἡμεῖς εἰγνωμο-
 νοῦμεν αὐτῷ καὶ ἱκετεύομεν τὸν Παντο-
 δύναμον Θεόν, ἵνα αὐτὸς οὗτος ὁ τῆ θείᾳ
 αὐτοῦ χάριτι ἐκλεξάμενος τὴν σὴν ἀγάπην
 σκέπη σε ὑπὸ τῆ σκέπῃ τῶν πτερύγων τῆς
 ἀγαθότητος αὐτοῦ." (Epist. VIII lib. VIII.)

Γρίτη ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Πάππας
 ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον
 τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς ἐγράφη πρὸς Φήλι-
 κα ἐπίσκοπον τῆς ἐν τῇ Ἀνω Μοισία Σο-
 φίας (Σαρδικῆς) διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης
 ὁ Πάππας Γρηγόριος παραινεῖ τὸν Φήλι-
 κα ἵνα ὑποτάσσῃται καὶ μὴ ἀντιστῆται τῷ
 Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς. "ἐ-
 πληροφορήθημεν, γράφει ὁ Γρηγόριος πρὸς
 τὸν Φήλικα, ὅτι ἡ ἀδελφότης σου ἀρνεῖ-
 ται νὰ ὑπακούῃ τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Ἰ-
 ωάννῃ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Α΄ Ἰουστι-

νιανῆς, ὡς ἀπατεῖ τοῦτο τὸ ἔθος, ζῖον
 παραινοῦμεν, ἵνα καταβάλης τὴν ὑψηλο-
 φροσύνην, ταπεινωθῆς καὶ ὑποταγῆς διὰ
 παντός τῷ ἀρχηγῷ σου τῷ μνημονευθέντι
 ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπῳ (αὐτόθι ἐ-
 πιστολή χ). Τὶ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιστο-
 λῶν τούτων, θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῷ π ρ ο -
 σ ε χ εῖ ἄ ρ θ ρ ω.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πάππα Γρη-
 γορίου καταφαίνεται ἐναργῶς, ὅτι περὶ τὰ
 τέλη τοῦ VI αἰῶνος οἱ ἐπίσκοποι τῆς Α.
 Ἰουστινιανῆς ἐκυβέρων ἀνερχατήτως καὶ
 αὐτονόμως ὅλας τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες
 ἐμνημονεύοντο ἐν τοῖς διατάγμασι τοῦ Ἰ-
 ουστινιανοῦ καὶ διέσωζον τὰ προνόμια, τὰ
 ἅπῃ ἐχορήγησεν αὐτοῖς ὁ ῥηθεὶς αὐτο-
 κράτωρ, καὶ ἰδίως“ ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας
 αὐτοῦ ἐξηρτῶντο καὶ ἐχειροτονοῦντο οἱ ἐ-
 πίσκοποι, ἢ ἐξ ἐκείνης τῆς ἀναφορᾶς συναينوῦν-

τος καὶ τοῦ ἐπιτοπίου διοικητοῦ τοῦ Ἄρχοντος ἐξέλεγε καὶ ἐχειροτόνει τὸν Ἄρχιεπίσκοπον, μὴ μετεχόντων τῆς ἐκλογῆς μήτε τῶν Πατριαρχῶν, μήτε τοῦ Πάππα, ἐκτὸς τῆς τυπικῆς καὶ συνήθους ἀγγελίας" (1).

(1) αἱ σχέσεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Α'. Ἰουστινιανῆς μετὰ τοῦ Πάππα Γρηγορίου ἤκιστα ἀντίκεινται εἰς τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀρχιεπισκόπων, διότι 1) ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἰαλλυρικοῦ συναίνουτος καὶ τοῦ τοπάρχου ἐξέλεξε καὶ ἐχειροτόνησε τοὺς Ἀρχιεπισκόπους Λέοντα καὶ Ἰωάννην, χωρὶς τινὸς προηγουμένης ἐγγράφου συνενοήσεως μετὰ τῆς Ρώμης ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον καὶ τυπικῶς ἀνήγγειλε τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῷ Πάππα Γρηγορίῳ (βεβαίως καὶ τοῖς ἄλλοις Πατριαρχαῖς) συναδᾶ " τῷ ἀρχαίῳ εἶπαι, " καθὼς ῥητῶς λέγει αὐτὸς ὁ ἅγιος Γρηγόριος, τὸ ὁποῖον ἀπραλάκτως σῶζεται ἄχρι τοῦ νῦν μετὰ τῶν προεστώτων τῶν ἀνεξαρτήτων καὶ αὐτονόμων θρόνων. 2) ἡ ἄμεσος σχέσεις τῆς Α'. Ἰουστινιανῆς μετὰ τοῦ Πάππα Γρηγορί-

Περὶ τῆς ἐφεξῆς τύχης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἀΐ Ἰουστινιανῆς κατὰ τὸν VII, VIII, καὶ τὸ πρῶτον ἡμῖσι τοῦ IX αἰῶνος δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μόνον κρίνοντες εἴτε ἀπο τῆς γενικῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πρα-

ου παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν πιθανόν νὰ προήρχετο καὶ ἀπὸ ἰδιαίτερου σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄγιον τοῦτον ἄνδρα, πρὸς οὗ ὡς γνωστόν ἀπετείνοντο μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἄλλοι ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς πολλοὺ ποιεῖμεν αὐτῶν προσωπικὴν αὐτοῦ ἀγιότητα καὶ τὴν πνευματικὴν σοφίαν. Εἰς τῶν μᾶλλον ἀμερόληπτων συγγραφῶν τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ὁ Ἀββᾶς Φλερῆς ἐξιστορῶν, πόσον μακρὰν ἐξετείνετο ἡ προσωπικὴ ἐπιρροή τοῦ Πάππα παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «δὲν βλέπουμεν ὅμως νὰ ἀπελάμβανε δικαστικοῦ τινος προνομίου ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Αυτοκρατορίας. Εἶχον ἀπλῶς ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, χωρὶς παντάπῃσι νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν ἰδιαίτεράν κυβέρνησιν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων.» (οἶκουμ. ἀλήθεια Πετροῦπ. 1849 σελ. 900).

γμάτων τῶν σκοτεινῶν τούτων αἰώνων, εἴτε ἀπὸ τῶν μεμονωμένων καὶ ἐλλειπῶν εἰδήσεων, αἴτινες ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς λίαν μεταγενεστέροις Ἱστορικοῖς. Οὕτως φ. εἶπ. ὁ Λεκιήνος διαβεβαιοῖ, ὅτι τὰ πρόνομια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐτηροῦντο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν οἱ ἐθνικοὶ Βούλγαροι ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Παγονάτου τῷ 678 διαβά-
 ντες τὸν Δούναβιν ἐξετάθησαν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ (Σουλινᾶ) μέχρι τῶν ἀντιπεραν ὀρίων τῆς Πρεβαλιτάνας, καὶ ἐάν μὴν ἐξηφάνισαν ὀλοτελῶς, ἀπέσβεσαν ὁμῶς καὶ ἐστενοχώρησαν τὸν χριστιανισμόν. Τότε πιθανώτατα ἔπαθε καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ὡς ἐκ τῆς ὁποίας κατέστη ζήτημα Γεωγραφικόν ἅμα καὶ Ἱστορικόν ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀρχαίας καὶ περιφανοῦς ταύτης πόλεως.

Κατὰ τὸν Χ αἰῶνα πάλιν παρουσιάζεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἱστορικοῦ κόσμου ἡ

Ἀρχιεπισκοπὴ αὐτῆ, ὡς κέντρον τοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν φωτισμοῦ τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν Σλάβων, τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἀλλὰ ποῦ κυρίως διεσώζετο ἀκμαῖος καὶ λάμπων ὁ Ἱερός σπινθὴρ τοῦ χριστιανισμοῦ ἄχρι τοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προωρισθέντι χρόνου, ἀπαντίβρητοι Ἱστορικαὶ ἐρέυναι ἐβεβαίωσαν τὴν ἐξῆς ἀλήθειαν, ὅτι, ἕως οὗ ἐξαπλωθῆ ἡ χριστιανικὴ πίστις μεταξύ τοῦ Βουλγαρικοῦ καὶ Σερβικοῦ βασιλείου, τὰ ὁποῖα ἐμορφώθησαν ἐν μέσῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὰ ἔχγη τοῦ χριστιανισμοῦ ἀποτριβέντα, χωρὶς καθ' ὀλοκληρίαν νὰ ἐξαφανισθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐθνικῶν, διετηρήθησαν μεταξύ τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἰτινες ἔζων διεσπαρμέναι ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου χωρὶς νὰ ἀποτελῶσιν ἐν ὅλον, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παντελοῦς ὑποταγῆς αὐτῶν.

Ἄς μᾶς συγχωρηθῆ νὰ παραθέσομεν ἐνταῦθα κατ' ἐπιτομὴν τεμάχιόν τι τοῦ Σα-

φάριχ, τὸ ὁποῖον καὶ πρὸς τὸ ἄνω τεθὲν
 ζήτημα ἀπαντᾷ, συγχρόνως χρησιμεύει καὶ
 ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰς παραιτέρω ἐρεύνας πε-
 ρὶ τοῦ παρ' ἡμῶν πραγματευομένου ζητή-
 ματος. “ Πρὸ πάντων, λέγει ὁ Σαφάριχ,
 πρέπει καλῶς νὰ διακρίνωμεν τὴν (εἰς τὸν
 Χριστιανισμὸν) προσέλευσιν τῶν Βουλγά-
 ρων (τῶ 860-870) ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς
 τῶν Σλάβων, οἵτινες κατώκησον ἐν τῇ
 Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ, διότι ἡ μιὰ πρὸς
 ἄλλην ὀλίγη ἢ οὐδεμίαν ἔχει σχέσηιν. Δι-
 ὅτι οἱ Σλάβοι οἱ κατοικοῦντες ἐν Μυσίᾳ,
 Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἑλλάδι,
 καὶ ὅτε μὲν ἐξαρτῶμενοι ἀπὸ τῶν Βυζαν-
 τινῶν, ὅτε δὲ ἀπὸ ἰδίων ἡγεμόνων κατ'
 ἀκριβεῖς πληροφορίας, προσῆλθον εἰς τὸν
 Χριστιανισμὸν, ἐὰν μὴ πάντες τοῦλάχισ-
 στον τὸ πλεῖστον αὐτῶν μέρος, πολὺ πρὸ
 τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βυζαντινοὶ Ἱερεῖς,
 καθὼς καὶ οἱ τῆς Ρώμης ἐσπευσαν, ἅμα
 ἐγκαταστάσάντων τῶν Σλάβων εἰς τὰς ἐ-
 παρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους,

νὰ διαδώσωσι μεταξὺ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς ἀξιόπιστα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἀναγινώσκομεν, ὅτι οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κροᾶται ἐβαπτίσθησαν ἤδη κατὰ τὸν VII αἰῶνα τοῦτ' αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπομεν καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Βιζαντινῷ κράτει Σλάβων, τὰς αὐτὰς ἔχοντες σπουδαίας ἀποδείξεις. Οἱ Σλάβοι ἀπὸ τῶν μέσων ἤδη τοῦ VI αἰῶνος κατεῖχον στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς θέσεις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ μάλιστα ἐν αὐτῇ τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ, ἔζων μεταξὺ Χριστιανῶν, εἶχον σχέσεις μετ' αὐτῶν. Δύναται τις λοιπὸν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦν ἀπρόσιτος αὐτοῖς μέχρι τῶν μέσων τοῦ IX αἰῶνος; οἱ Βούλγαροι πρεσβευταὶ ὠμολόγησαν ἐνώπιον τῆς Συνόδου, ἥτις συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 869, ὅτι οἱ πρόγονοι των καθυποτάξαντες τὴν Μυσίαν (τῷ 678) εὔρον ἐν αὐτῇ Ἑλληνας Ἱερεῖς. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ Μυσία κατωκεῖτο ὑπὸ

Σλάβων ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ Ἱερεῖς οὗτοι εἶχον ἤδη ἐξαπλώσει ἐν τῇ Μυσίᾳ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, ἣτις ἂν καὶ παρεμποδίσθη καὶ κατεπνίγη ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων Βουλγάρων, δὲν ἐξηλείφθη ὅμως καθ' ὄλοκληρίαν. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Μορταγῶν (τῷ 815) ἀπεπειράθη νὰ ἐξαλείψῃ διὰ τῆς βίας τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις εἶχε διαδοθῆ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ αὐστηρῶς κατεδίωξε τοὺς κήρυκας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, δηλ. τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς μετοικισθέντας ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας (τῇ 836). Οἱ μετοικισθέντες οὗτοι Χριστιανοὶ ἦσαν βεβαίως κατὰ μέγα μέρος Σλάβοι, διότι ὠρμῶντο ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ἣτη κατωκεῖτο τότε ὑπὸ μόνων σχεδὸν τῶν Σλάβων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκε καὶ ὁ μέλλων αυτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος μετὰ τῶν συγγενῶν του. Τελευταῖ-

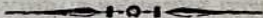
ον, πᾶσαν περὶ τοῦτου ἀμφιβολίαν αἶρει ἢ γνωστὴ μαρτυρία τοῦ Βουλγάρου μοναχοῦ Χράβρου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐν Ἑλλάδι Σλάβοι ἐβαπτίσθησαν πολὺ πρὸ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, καὶ μετεχειρίζοντο τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, ἀπαραλλάκτως καθὼς οἱ Κροᾶται, οἱ Χορουτανοὶ καὶ Βοημοὶ Σλάβοι μετεχειρίζοντο τὸ Λατινικόν, οἵτινες ἐπίσης προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν πρὸ τοῦ Μεθοδίου. Ἐνταῦθα ἐπίσης δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Χράβρου καὶ τῶν Σερβικῶν χειρογράφων, καθ' ἣν Κωνσταντῖνος ὁ φιλόσοφος ἐσχημάτησε τὸ Σλαβονικὸν ἀλφάβητον ἀκόμη τὸ 855, καὶ ἤρξατο τῆς μεταφράσεώς τινων ἀναγνωσμάτων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἐπιστολῶν, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν μόλις τῷ 861. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὁ μνημονευθεὶς Ἐυαγγελιστῆς ἀρχόμενος τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶχεν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι Σλάβους,

οἵτινες δὲν εἶχον ἄκομμη στερεωθῆ εἰς τὴν πίστιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἶχον ἀνάγκην ἐνσιχύσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ παρὰ τὸν Δούναβιν Σλάβοι, ὡς εἶπομεν, καίτοι ὑποτεταγμένοι τοῖς Βουλγάροις, καὶ καταδιωκόμενοι ὑπ' αὐτῶν διὰ τὸν Χριστιανισμόν, πιθανώτατα δὲν προέδωκαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ἐκτὸς τούτου, τινὲς τῶν Σλάβων καθὼς: οἱ τῆς κάτω Μοραβίας, οἱ τῆς ἄνω Μακεδονίας, καίτοι ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ πληρόντες αὐτοῖς φόρον, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ διηκοῦντο ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν δημογεροντιῶν. Ἐν τῇ ἄκρᾳ ταύτῃ, πιθανώτατα, ὁ Χριστιανισμὸς εὗρισκε μεγαλύτεραν εἰσοδον, παρὰ ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ διότι ἐνταῦθα εὕρισκομεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ἀγάθωνα, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σέργιον. ”

Καὶ λοιπὸν ἰδοὺ ἡ ἐπαρχία ἐκεῖνοι, ὁ τόπος ἐκεῖνος, ὅπου φυσικώτατα (δηλ χωρὶς

πάσης βίας καὶ ἀντιστάσεως), ἀνέκαιε καὶ ἔλαμπε, ὁ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν μῦθον τῆς βίας τῶν ἐθνικῶν σωζόμενος Ἱερός σπινθήρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἕως τὸ κήρυγμα ἐνὸς τῶν Σλάβων ἀποστόλων, τοῦ Ἁγ. Μεθοδίου προσείλκυσε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν ἐθνικὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας, τὸν ἠγεμόνα Βορῆσην (Μιχαήλ), ὅστις βαπτισθεὶς ἀντεπάλεσε ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν ζηλωτῶν τοῦ ἐθνισμοῦ, ὅστις ὀλοτελῶς κτετριάρφη, βαπτισθέντος μὲν ἅπαντος τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους, καὶ παραλαβόντος τὸν ἀνώτατον Ἱεράρχην οὐχὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωσήφ, καὶ ἔπειτα τὸν Θεοφύλακτον).

Δ.

Ἐν τῷ τελευταίῳ ἄρθρῳ παραθέσαμεν τεμάχιον τοῦ Πατριάρχου τῶν Σλάβων φιλολόγων Σαφάρικ, καθ' ὃ ὁ χριστιανισμός διεσώθη ἀκμαῖος μεταξύ τῶν Σλάβων τῆς Κάτω Μοραβίας, τῆς ὁποίας καὶ ἐπίσκοπος ἐπίσημος μνημονεύεται ὁ Ἁγάθων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθα τινα περὶ τε τῆς Μοραβίας καὶ τοῦ Ἁγάθωνος. Δυστυχῶς τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἐφημερίδας πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ ἐπίπλον καὶ ἀτερπές τῆς Γεωγραφίας καὶ μάλιστα τῆς Παλαιᾶς μᾶς ἐμποδίζει νὰ δανεισθῶμεν ἐνιαῦθα, ὅσα περὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Μοραβίας λέγει ὁ πολὺς Σαφάρικ. Ἀρκούμεθα μόνον εἰς ὀλίγα τινα τὰ ἀναγκαιότατα. Κατ' αὐτὸν οἱ Βούλγαροι ἅμα εἰσδραμόντες εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐχυρίευσαν πιθανώτατα τὰς χώρας τὰς μεταξύ τῶν ποταμῶν Τίμοκ, Δουνάβεως, Μοράβα. τὰς δὲ

ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ Δρήνου καθυπέτα-
ξαν βραδύτερον ἴσως ἐπὶ Βορίσου-Μιχα-
ήλ. Ἄφ' οὗ δὲ ἐπεξετάθησαν τὰ ὄρια τοῦ
Βουλγαρικοῦ Βασιλείου μέχρι τῆς Δράβας
αὐτῆς (μέχρι τοῦ 828) ἅπασαν τὴν χώ-
ραν ταύτην ὠνόμασαν Κάτω Μοραβίαν,
πρὸς διάκρισιν τῆς Ἄνω, τῆς ὁποίας ἤρ-
χον οἱ Σλάβοι ἡγεμόνες Μοϊμιρος, Ρο-
στησλάβος, Πρηβίνας, Σβιατοπόλκος καὶ
ἄλλοι ὅτε μὲν ἀνεξάρτητοι, ὅτε δὲ ὑποτε-
λεῖς τῶν Σλάβων. Μαρτυρίας δὲ περὶ ταύ-
της τῆς Κάτω ἢ μικρᾶς Μοραβίας ἔχο-
μεν μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας παρα-
σιοπῶμεν, καὶ τὴν ἑξῆς. Εἰς τὴν Σύνο-
δον τὴν συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φωτίου
τῷ 879 Ἀγάθων τις ὑπεγράφη Ἀρχιε-
πίσκοπος Μοραβίας μετὰ δύο ἄλλων Βουλ-
γάρων ἐπισκόπων Γαβριὴλ τοῦ Ἀχριδῶν,
καὶ Συμεῶν τοῦ Δεβέλτου. Ἡ συνυπογρα-
φὴ τῶν μνημονευθέντων δύο ἐπισκόπων
ιδίως μᾶς πείθει, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἦν Ἀρ-
χιεπίσκοπος τῆς Βουλγαρικῆς καὶ οὐχὶ ἄλ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΑΤΩ ἢ ΜΙΚΡΑΣ ΜΟΡΑΒΙΑΣ

λης τινός Μοραβίας. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτῆς Μοράβα εὐρίσχετο τῷ 870 ἡ καθεδρὰ τοῦ προμνημονευθέντος Ἀρχιεπισκόπου Μοραβίας Ἀγάθωνος, ὅστις τῷ 874 κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀυτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν Βασιλείου ἦλθε πρέσβυς εἰς Γερμανίαν, ὅπως συμφιλίωσῃ Λουδοβίκον (βασιλέα τῶν Φράγκων) μετὰ τοῦ Βορίσου (βασιλέως τῆς Βουλγαρίας) καὶ τοῦ Σθιατοπόλκου (ἡγεμόνος τῆς Μεγάλης Μοραβίας), τῷ 878 προεχειρήσεν ἐν Βελεγραδίῳ (τῆς Σερβίας) ἐπίσκοπον τὸν Σέργιον, καὶ τῷ 878 παρήδρευεν εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ Φωτίου συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον μετὰ δύο ἄλλων ἐπισκόπων Βουλγάρων τοῦ Ἀχριδῶν Γαβριὴλ καὶ τοῦ Δεβέλτου Συμεών. Εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων, ὅστις τοσαύτην περιβεβλημένος σημαντικότητά καὶ ἀξίαν ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς κτήσεις τῆς Βουλγαρίας ἐγένετο πέτρα σκανδάλου διὰ

τοὺς εὐφρεῖς Ἱστορικοὺς Σλάβους τινὲς τῶν ὁποῖων καὶ ἀπεπειράθησαν διὰ νὰ ἀποδείξωσι ὅτι πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μεγάλης Μοραβίας ἦν οὐχὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος, ἀλλ' ὁ προμνημονευθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων.

Ἦδη καὶ τὸ ζήτημα διασαφηνίζεται ἀπλούστατα. Ἡ χριστιανικὴ πίστις διεσώθη ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Μοραβίᾳ μᾶλλον, παρ' εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐπαρχίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Διότι ἡ προτεύουσα ταύτης τῆς κεντρικῆς (σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους Σλάβους τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου) ἐπαρχίας, Μοράβα ἦν αὐτὴ «Πρῶτη Ἰουστινιανή,» ἡ ἔδρα τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ἡ θέσις τῆς παλαιᾶς «Πρῶτης Ἰουστινιανῆς» καὶ σήμερον ἀκόμη συζητεῖται ὑπὸ τῶν σοφῶν ἰχνευτῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' αἱ γνῶμαι αὐτῶν ἄχρι τοῦδε δὲν συναπαντῶνται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συμπεῖον περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ταύτου ἀντικειμέ-

νου. Περὶ ἐνὸς μόνου συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ « Πρώτη Ἰουστινιανή », ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Δαρδανία. Ἄλλ' ὁμῶς ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κατιλλιανόν, τὴν ὁποίαν παρεθέσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ ἀρθρῷ, πρόδηλον γίνεται, ὅτι ἡ Πρώτη Ἰουστινιανή ἔκειτο οὐχὶ ἐν τῇ Δαρδανία, ἀλλ' ἐν τῇ ὁμόρῳ ἐπαρχίᾳ τῇ Μεσογείῳ ἢ τῇ ἔσω Δακίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐχθέτων τὰς αἰτίας, αἰτίνας προεχάλεσαν τὴν μεταφορὰν τῆς ἑδρας τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, οὐχὶ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν τὸ ἐν τῇ Δευτέρᾳ Πανονίᾳ Σίρμιον, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα τὴν « Πρώτην Ἰουστινιανήν », λέγει τὰ ἐξῆς: « ἀναγκαῖον ἠγησάμεθα αὐτὴν τὴν περίφημον ἐπαρχίαν, ἥτις ἐν τῇ Πανονίᾳ ἦν τῇ ἡμετέρα πατρίδι συντιθέναί, οὐ γὰρ πολὺ δίσταται τῆς Μεσογείου Δακίας ἢ Δευτέρᾳ Πανονίᾳ. » Ἀπαριθμῶν δὲ τὰς ἐπαρχίας, αἰτίνας ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν

δικαιοδοσσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς
 “Πρώτης Ἰουστινιανῆς,,” ἢ “Μεσογεί-
 ος Δακία” πρώτη ἀναφέρεται ὑπ’ αὐ-
 τοῦ. Πρόδηλον ἄρα, ὅτι ἡ προτεύουσα πό-
 λις τῆς τοπαρχίας ἡ Πρώτη Ἰουστινιανή
 ἔκειτο ἐν τῇ μεσογείῳ Δακία, τὴν ὁποίαν
 πάντες οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς συγ-
 χέουσι, ἀγνοοῦμεν διὰ τί, μετὰ τῆς ὁμόρου
 αὐτῆ, ἐπίσης δὲ Μεσογείου ἐπαρχίας — τῆς
 Δαρδανίας ἐμπεριλαμβάνοντες ἐκείνην ἐν τοῖς
 ὁρίοις ταύτης. Τὸν σκόπελον τοῦτον δὲν
 διέφυγεν οὐδ’ αὐτὸς ὁ πολὺς Σαφάριχ, διό-
 τι φαίνεται ἔχων κίαν συγκεχυμένην ἰ-
 δέαν περὶ τῆς Δαρδανίας καὶ τῆς Μεσο-
 γείου Δακίας. Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἀ-
 νίχνευσιν τῆς θέσεως τῆς Πρώτης Ἰουσι-
 νιανῆς. Κατὰ τὸν Σαφάριχ ἡ Πρώτη Ἰου-
 στινιανή ἔκειτο, ὅπου σήμερον τὸ Κεστεν-
 τίλιον. ὁ δὲ Ἐγγελος ὑποθέτει αὐτὴν ἐν
 Ἰπεκίῳ, ἄλλοι δὲ ἐν Σχοπίοις. Ὁ πλεόν
 πάντων προσεγγίσας πρὸς τὴν ἀλήθειαν
 εἶναι ὁ Μάλτεβρουν εἰπὼν, ὅτι ἡ Πρώτη

Ἰουστινιανὴ ἔκειτο, ὅπου ἡ σημερινὴ Πρι-
 ζρένη προστιθεὶς ὅτι ἡ περὶ ταύτης τῆς
 πόλεως παράδοσις ἄχρι τοῦδε διασώζεται
 εἰς τὰ περίξ τῆς Πρίζρένης (Maltebrum Ge-
 ogr. t. IV p. 333. Paris. 1841.) Καθ' ἡμᾶς ἡ
 θέσις τῆς ἀρχαίας Ἰουστινιανῆς πρέπει νὰ
 ἀναζητηθῇ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς πόλε-
 ως Μοράβας (Griolhan) κειμένης ἐπὶ
 τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ Μοράβα,
 ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τῆς Πριστίνης (ἐπὶ
 τῆς ἀπὸ τῆς Πριστίνης εἰς Βράνια ἀγού-
 σης ὁδοῦ) ἣτις τὸν IX αἰῶνα ὑπῆρχεν ἡ
 πρώτη πόλις τῆς Βουλγαρικῆς Μοραβίας.
 (Ἡ δὲ παρὰ τοῦ Μάλτεβρου μνημομευο-
 μένη παράδοσις δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς
 τὰ σωζόμενα ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς μεταξὺ
 τῆς Πρίζρένης καὶ Μοράβας ἐρείπειον τῆς
 Πετρίγης ἢ τῶν Πετράνων, ἀπὸ τῶν ὁ-
 ποίων δὲν ἀπέχουσι πολὺ τὰ Βέδρανα —
 ὄνομα, τῆς πατρίδος τοῦ αὐτοκράτορος
 Ἰουστινιανοῦ).
 Ἡ παρ' ἡμῶν προτεινομένη λύσις τοῦ

γεωγραφικοῦ τούτου ζητήματος ἔχει δύο
 τὰ πλεονεκτήματα. Ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν με-
 τατοπίζη τὴν πρώτην Ἰουστινιανῆν ἀπὸ
 τῶν ὀρίων, τὰ ὁποῖα περιέγραφαν περὶ αὐ-
 τὴν οἱ πρότεροι ἐρευνηταί, δηλ' ἀπὸ τοῦ
 τετραγώνου, τοῦ ἐμπερικλειομένου μεταξὺ
 τῶν πόλεων: Πριζρένης, Κεστεντιλίου, Πρι-
 στίνης καὶ Σκοπίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διασαφη-
 νίζει Ἱστορικόν γεγονός, εἰς ὃ προσέκοψαν
 ἀγγινοῦσατοί ἐρευνηταί τῆς Ἱστορίας.
 Τίς δὲ ὁ Ἀγάθων αὗτος ὁ Ἀρχιεπί-
 σκοπος Μοραβίας, ὁ σύγχρονος μὲν τῶν
 ἀγ. Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τριαύτην δ'
 ἔχων ἰσχὺν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐν Γερ-
 μανία πρεσβείας αὐτοῦ, καὶ ἀπολαμβάνων
 προνόμια ἀνεξαρτήτου καὶ αὐτοκεφάλου
 Ἀρχιεπισκόπου ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρ'
 αὐτοῦ προχειρήσεως ἐν Βελεγραδίῳ ἐπι-
 σκόπου Σεργίου, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Πάππας
 Ἰωάννης VII παρεπονέθη κατ' αὐτοῦ. Διό-
 τι διεφιλονείκει τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ
 ἀξιώσεις αὐτοῦ; τοῦτο θὰ ἰδῶμεν εἰς τὸ
 ἀκόλουθον ἄρθρον.

Ε.

Τὸ τέταρτον ἡμῶν ἄρθρον περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν συνεπληρώσαμεν ὑποσχεθέντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγάθωνος, ὅστις καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ φαίνεται λαβῶν ἐνεργὸν μέρος, καὶ εἰς τὰς ἀδίκους καὶ παραλόγους ἀξιώσεις τοῦ Πάππα ἐπὶ τε τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ ἀπάσης τῆς Βουλγαρίας ἀντέστη δραστηρίως ταχθεὶς μετὰ τοῦ Φωτίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Δυστυχῶς αἱ περὶ αὐτοῦ σωζόμεναι εἰδήσεις εἰσὶ τόσον ἀνεπαρκεῖς, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξεικονισθῇ καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ὁ ἐνεργὸς καὶ πλήρης Ἱστορικῆς σημαντικότητος βίος τοῦ ἀνδρός τούτου. Εἶναι μὲν γνωστὸν, ὅτι ὁ Πάππας εὔρεν ἐν τῷ Ἀγάθωνι πολέμιον καρτερικόν, καὶ τ-θωρακισμένον καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου. Ἀλλὰ τί κυρίως ἐπραξεν ὁ Ἀγάθων ἰδιαίτερον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀποσόβησιν τῶν Παππικῶν ἀξιώσεων, συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς

τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀποβολὴν τῶν
Δυτικῶν φρατόρων ἐπενεργήσας σωτηρίως
ἐπὶ τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων Βορί-
σου, καὶ ποῖα πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη μέ-
σα περὶ τούτων καθὼς καὶ περὶ πολλῶν
ἄλλων δυστυχῶς δὲν ἔχωμεν πληροφορί-
ας. Ἄλλ' ὅπως δὴποτε τὴν κατὰ τοῦ Πάπ-
πα ἀντίστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης
Ἰουστιανῆς ἐννοοῦμεν ἴαν φυσικῶς. Ἡ
Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ
ἰδρυθεῖσα καὶ αὐτοκέφαλος τιμηθεῖσα ἦτο
ἀνεξάρτητος καὶ ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ ἀπὸ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Πάππας Ρώ-
μης λοιπὸν διεκδικῶν δικαίωματα ἐπὶ τοῦ
Ἰλλυρικοῦ ἐστερεῖτο παντὸς δικαίου. Ὁ δὲ
Ἀγάθων μὴ πολεμῶν ἀξιοχρέως τὰς Παπ-
πικὰς ἀπαιτήσεις θὰ προέδιδε τὸν θρόνον
αὐτοῦ, τὸν δὲ θρόνον αὐτοῦ προδδων θὰ
καθίστα αὐτὸν ἀνεπετήδειον νὰ λάβῃ το-
σοῦτον ἐνεργὸν καὶ σωτήριο μέρος εἰς
τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ
τῶν ἄλλων σλαβικῶν φυλῶν. Διότι ὡς

γνωστὸν ὁ Θρόνος οὗτος ἀπέβη τὸ ἔργαστήριον, ἐν ᾧ ἄνδρες ἅγιοι καὶ φερέπονοι εἰργάσθησαν τὰς πλείστας τῶν σωζομένων Σλαβωνικῶν μεταφράσεων τῶν Ἱερῶν βιβλίων, συνέταξαν δὲ πολλὰ καὶ πρωτοτύπως πρὸς διδασκαλίαν πρῶτον μὲν τῶν Σλάβων Μακεδόνων, ἔπειτα δὲ εἰς στερέωσιν καὶ τῶν ἄλλων Σλάβων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Εἶναι τῶ ὄντι μέγα εὐτύχημα διὰ σύμπαντα τὸν Σλαβωνικὸν κόσμον, διότι ὁ Θρόνος ἐκεῖνος ἦν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν δύο κέντρων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἄλλως σήμερον Σλαβωνικὴ φιλολογία δὲν θὰ ὑπῆρχε.

Ζώντων τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἡ Μοραβία ἀπέβη κράτος τὰ μέγιστα ἰσχύσαν καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ἀχμὴν καὶ τὴν εἰς τὰ γράμματα προκοπὴν. Ἄμα ὅμως οἱ δημιουργοὶ τῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας ὁ Κύριλλος πρῶτον καὶ βραδύτερον ὁ Μεθόδιος ἐξέλειπον τὸν πα-

ρόντα κόσμον, ὑπερίσχυσε μὲν ἐν Μοραβία ὁ Δυτικὸς κληρὸς, ἐφυγαδεύθησαν δὲ εἰς Βουλγαρίαν οἱ ἅγιοι μαθηταὶ ἐκείνων, καὶ μετ' αὐτῶν συνεφυγαδεύθησαν τὰ γράμματα, καὶ ἅπασα ἡ ἀκμὴ τοῦ Μοραβικοῦ κράτους ἐξενευρίσθη, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, ἐμηδενίσθη. Ἐπίσης ἐν ὄσῳ τὸ Βουλγαρικὸν βασιλεῖον ἦτο ἀκμαῖον, ἐλευθέρα δὲ ἦτε ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ καὶ ἡ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐθνικὴ ἐκκλησία, περὶ τὰς δύο αὐτὰς ἀνεξαρτήτους ἐκκλησίας συνεισθῶν το πάντες οἱ τότε λόγιοι, οἵτινες ἐκλήροδότησαν ἡμῖν, ὅ, τι Σλαβωνικὸν ἔχομεν. Ἐπεσεν ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Βυζαντινῶν, καὶ μετ' αὐτῆς κατηργήθη καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν ἐξελέγετο οὐχὶ ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου κατὰ τοὺς κανόνας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτοτε σχεδὸν εἰπεῖν εἰσέγησαν καὶ τὰ Σλαβωνικὰ γράμματα, διὰ τοῦτο ὁ Ἀγάθων προασπισθεὶς γεν-

ναίως κατὰ τοῦ Πάππα τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐξυπηρέτησεν οὐ μόνον τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἥτις αἰείποτε εἶναι ἐλευθέρα, καὶ ἀδούλωτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σλάβους ἅπαντας. Ὡ! καὶ ἂν ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ διαδόχων σήμερον δὲν θὰ εἶχομεν τόσας ταραχὰς, καὶ τοσαῦτα πράγματα.

Παρεχτὸς τῶν λόγων τούτων ἡ περὶ τῆς Βουλγαρίας ἕρις τῶν δύο θρόνων ἤγγιζεν ἀμέσως τὸν Ἀγάθωνα καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἅπασα ἡ Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου, καὶ ἡ σημερινὴ Σερβία ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν. Ὑποτασσομένης λοιπὸν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν Πάππαν ἠρπάζετο ἀπ' αὐτοῦ πολὺ μέρος τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ὤφειλε νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ ἀκέρατον. Ἡ παρὰ τοῦ Βασιλείου αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν εἰς Γερμανίαν ἀποστολὴ τοῦ Ἀγάθωνος διὰ

νά συνδιαλλάξη τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Λουδοβίκον μετὰ Βόρισον ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ Σβιατοπόλκου ἡγεμόνος τῆς Μοραβίας, ἀποδεικνύει ἀφ' ἐνὸς τὴν προσωπικὴν βαρύτητα τοῦ Ἀγάθωνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ, ὅτι ὁ Ἀγάθων ὡς Ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος πολιτικῶς μὲν συνζφρῶνει τῷ αὐτοκράτορι τῶν Βυζαντινῶν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ κεινωνῶν τῷ Πατριαρχῇ Κωνσταντινουπόλεως ἐπολέμει μετ' αὐτοῦ τὰς τοῦ Πάππα ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ δὲ παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀγάθωνος ἐν Βελιγραδίῳ ἐγκατάστασις καὶ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπισκόπου Σεργίου εἶναι πρᾶξις πηγάζουσα ἀμέσως ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προνομίων, τὰ ὁποῖα ἐκέκτητο ὡς ἀνεξάρτητος καὶ Ἀυτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς. Ὁ Πάππας Ἰωάννης ὁ Η΄, παρεπονέθη διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ μὴ λησμονῶν τὰς ἐπὶ τῆς Βουλ-

γορίας απαιτήσεις τῆς ἁγίας ἑδρας, τὰς
ὁποίας ὀριστικῶς ἀπέρριψεν ἡ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει τῷ 870 συστάσα σύνοδος πα-
ρώντων καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πάππαι.
Ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ Φωτίου τῷ 878 συγκρο-
τηθείσῃ συνόδῳ, καθ' ἣν συνηθροίσθησαν
ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας 383 ἐπί-
σκοποι ἐμφανίζεται πάλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀγάθων συνοδευόμενος ὑφ' ἑνὸς τῶν ἑαυ-
τοῦ ἐπισκόπων δηλ. τοῦ Ἀχρίδος Γαβρι-
ῆλ, (ὁ δὲ ἐπίσκοπος Δεβέλτου Συμεὼν ἀν-
τιπροσώπευεν προδήλως τὸν Βουλγαρίας
(Πρεσλάβας) Ἀρχιεπίσκοπον) καὶ ὑπερα-
σπίζεται τὸν Φώτιον μετὰ ζήλου, τὸν ὁ-
ποῖον ἡ θέσις αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ
συμφέροντα πρὸ πάντων δικαιολογοῦσι.

Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ
Ἀγάθων τοιοῦτον ἔχων φέκτην χαρακτή-
ρα, καὶ τοσαῦτα μοχθῶν ἵνα διαδώσῃ τὸν
χριστιανισμόν μετὰ τῶν λαϊκῶν Σλάβων
χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δύσκαλον,
ἐὰν μὴ ἀδύνατον, χωρὶς τῆς Σλαβωνικῆς

λειτουργίας, θὰ εἰσῆγαγε πιθανώτατα τὴν
Σλαβωνικὴν λειτουργίαν εἰς τὴν Μητρό-
πολιν αὐτοῦ Μοράβαν ἐνωρίτερον, παρ'
εἰς πάντα ἄλλον τόπον· ἀλλ' ὅποιος ἦτο
τὴν ἐθνικότητα ὁ Ἀγάθων; καίτοι πρὸς
λύσιν τοῦ ζητήματος δὲν ἔχομεν οὐδὲν δι-
δόμενον, δηλ. : οὐδεμίαν ῥητὴν μαρτυρίαν,
ἐμβατεύοντες ὅμως εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ
τὰς πράξεις τὰς τε ἐκκλησιαστικὰς καὶ πο-
λιτικὰς δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ καταντήσω-
μεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦτο Σλάβος.
Πρὸς τούτοις δὲ διότι καὶ ἅπαντα ἡ κεν-
τρικὴ ἐπαρχία (ἡ Βουλγαρικὴ Μοράβα) ἐκ-
παλαι κατωχεῖτο ὑπὸ Σλάβων, καὶ οἱ Ἀρ-
χιεπίσκοποι πρώτης Ἰουστινιανῆς κατὰ τὰ
προνόμια αὐτῶν ἐξελέγοντο καὶ ἐχειροτο-
νοῦντο ὑπὸ τῆς Συνόδου τῶν ὑπ' αὐτοῦς
ἐπισκόπων, οἵτινες πιθανώτατα ἦσαν Σλά-
βοι τὸ γένος.

Δυστιχῶς δὲν ἔχομεν ἱκανὰ διδόμενα,
ὅπως ὀρίσωμεν ἀκριβῶς ποῖά τινα μέσα
μετεχειρίσθησαν, καὶ τί ἐπραξάν ὅτε Ἀ-

γάθων, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα διάδοχοι αὐτοῦ, ὅπως διαιωνίσωσι τὴν ἐπιρροὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Δαλματῶν, ὅπου ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 870 συγκροτηθείσης συνόδου μέχρι τοῦ παντελοῦς χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλας ἢ τῆς Ρώμης ἐκκλησία, καὶ ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς). Ἐκ τινῶν ὁμοῦ μεμονωμένων μαρτυριῶν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ὅτι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΧ καὶ τὰ πρῶτα μέσα τοῦ Ι αἰῶνος ἠγωνίσθη ὄχι πάντῃ ἀτελεσφόρως κατὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ρώμης, ἥτις ἐπενήργει ἐπὶ τοῦ Σλαβικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δαλματίας, Κροατίας, καὶ ἐν μέρει τῆς Σερβίας διὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Δαλματίας. Ἀπὸ τῆς ἐν Σπαλάτρω Συνόδου συγκροτηθείσης τῷ 925 οἱ Κροᾶται παρεδόθησαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Ἐν ᾧ

τοῦναντίον οἱ Σέρβοι ἐκλονίζοντο μεταξύ τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἕως ἐπὶ τέλους ὀριστικῶς συνηνώθησαν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας βαπτισθέντος κατὰ τὸ ὀρθόδοξον Δόγμα τοῦ Μεγάλου αὐτῶν Ζουπάνου Στεφάνου τοῦ Νεμάνου (τὸν ΧΗ αἰῶνα), εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὁποῦτου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ὁ ζῆλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Αἰ. Ἰουστινιανῆς ἐνεργήσαντος δι' ἑνὸς τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ τοῦ Ράσας Λεοντίου. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο βραδύτερον τὸν ΧΗ αἰῶνα, ὅτε ἡ καθέδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μετετέθη ἀπὸ τῆς Μοράβας εἰς τὴν προτεύουσαν τῆς Δευτέρας Βουλγαρικῆς Βασιλείας, τὴν Ἀχρίδα.

Ἡ Ἱστορικὴ ἀκρίβεια ἀπῆτει νὰ εἰπωμεν εἰς ποίαν σχέσιν εὕρισκετο ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Αἰ. Ἰουστινιανῆς πρὸς τὴν νεοσύστατον ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίαν· ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο θὰ μᾶς ἀπεμάκρυνε πολὺ τοῦ κυρίου θέματος, δια τοῦτο ἀναβαλλοῦντες τὴν σκιαγράφησάν τῶν

τυχῶν τῆς ἐν Βουλγαρία ἐκκλησίας εἰς
μᾶλλον εὐθετον καιρὸν, ἐπανερχόμεθα εἰς
τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν πρώτης Ἰουστινιανῆς
καὶ ἐξεταζομεν ἐπιτροχάδην, ὁποῖαν ἐπιρ-
ροὴν ἔσχεν αὕτη ἐπὶ τῶν Σερβικῶν γω-
ρῶν. Οἱ Σέρβοι, ὡς γνωστὸν, δὲν εἶχον
ισχύσει ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην,
ὅπως σχηματίσωσι κράτος συμπαγές καὶ
αὐθήμερον ὅπως οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' ἔ-
ζων κατὰ κοινότητος (жува) διηρημένοι,
ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἰδίων ἀρχόντων (жу-
пань). Παραδέχονται δὲ ὅχι πῶσον τὴν ἐφ'
ἑαυτῶν ἐξουσίαν, ὅσον τὴν κηδεμονίαν καὶ
προστασίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων,
εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθη-
σαν οὐχὶ διὰ τῆς βίας τῶν ὄπλων, καθὼς
οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' Εἰρηνικῶς· πρώτην δὲ
φορὰν ἐνοπλοὶ διεφιλονείκησαν τὰς παρ'
αὐτῶν κατοικουμένας χώρας πρὸς τοὺς
ὄβρους (Ἀβάρους). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τοῦ Βασιλικοῦ ἱστορικοῦ Κωνσταντίνου τοῦ
Πορφυρογεννήτου, μία μερὶς Σέρβων κα-

τοιχούντων ἐν τῇ σημερινῇ Σερβίᾳ περὶ τὸ Βελιγράδιον ἐβαπτίσθη τὸν VII ἀκόμη αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ὁ αὐτὸς ὅμως Ἱστορικὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ὀριστικὴ εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν προσέλευσις τῶν Σέρβων ἐτελέσθη συγχρόνως καὶ μετὰ τὰς ἄλλας Σλαβικὰς φυλάς (Βουλγάρους καὶ Μοραβούς). Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, διότι εἴλκυσε καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν σαγήνην τοῦ Χριστοῦ ἡ αὐτὴ παντοδύναμος αἰτία δηλ. τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγου εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἡ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγωγή τῆς Σλαβωνικῆς ἀκολουθίας.

Δὲν ἔχομεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην αἰτίαν διὰ νὰ ἀποβρίψωμεν ὡς μυθώδη τὴν Σερβικὴν παράδοσιν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καὶ Μεθόδιος μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν ἄνω Μοραβίαν κατήχησαν καὶ τὰς εἰς τὴν ὁδὸν αὐτῶν παρατυγχανούσας Σερβικὰς φυλάς. Ἄλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν, τίς προώρισθ

νὰ ποτίζη καὶ κηπεύη τὰ ὑπ' ἐκείνων εἰς
 τὰς καρδίας τῶν Σέρβων ριφθέντα σπέρ-
 ματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀπαντῶμεν
 καὶ αὖθις αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον, δηλ.
 τὸν Ἀγάθωνα, ὅστις πόσον συνήργησεν
 εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Σλάβων διάδοσιν τοῦ
 Χριστιανισμοῦ, ἄχρι τοῦδε δὲν διευκρινή-
 σθη μετὰ τῆς δεύσης ἀκριθείας· γνωρί-
 ζομεν, ὅτι τῷ 870 ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον
 Βελιγραδίου τὸν Σέργιον· ἀλλὰ χάριν τί-
 νων ἐγένετο ὁ προδιορισμὸς οὗτος; προ-
 δήλως ὑπὲρ τῶν Σέρβων Χριστιανῶν, οἵ-
 τινες συνωκίσθησαν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Βε-
 λιγραδίου κατὰ τὸν VII αἰῶνα, καὶ κατὰ
 τὴν μάρτυριαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυ-
 ρογεννήτου ἀκόμη τότε προσῆλθον ἐν μέρει
 εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ τοῦτο εἶ-
 ναι τὸ μόνον διασωθὲν ἐν ταῖς χρονογρά-
 φαις ἔχνος τῆς ἐπιβροῆς τῶν Ἀρχιεπισκό-
 πων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐπὶ ταῦ Σερ-
 βικοῦ αὐτῶν ποιμνίου (ἡ ἄνω Μοισία, ἡ
 Δαρδανία καὶ ἡ Πρεβαλιτάνα, ἀπετέλεσαν

μέρος τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀπὸ τοῦ 535.) Ὅτι δὲ ἡ ἐπιρροή αὕτη ἦν καὶ εὐρεία καὶ καρποφόρος μαρτυρεῖ ἡ εἰρηνικὴ καὶ τελεσφόρος διάδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως μετὰ τῶν Σέρβων κατὰ τὸν IX. X καὶ XI αἰῶνα (ἕως οὗ κατὰ τὸν XII αἰῶνα ὁ κατὰ τὸν 1222 ἀχμάσας Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Σέρβων ἁγ. Σάββας ἐμόρφωσε τὴν ἀνεξάρτητον Σερβικὴν ἱεραρχίαν), ὁπότε οἱ Σέρβοι Χριστιανοὶ εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ἀρχιεπισκόπων Α. Ἰουστινιανῆς.

Εἶπομεν ἤδη, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἅμα προσδιορίσας ἐπίσκοπον τοῦ Σερβικοῦ Βελιγραδίου ἐπεσπάσατο τὰ παράπονα τοῦ Πάππα Ἰωάννου τοῦ Η. διότι ὁ Πάππας διεφιλονείκει πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸ Ἰλλυρικόν, ἂν καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς καθιδρύων τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον ἐπέτυχεν καὶ τὴν εἰς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ τότε

Πάππα Ρώμης Βιγιλίου ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι οἱ μετὰ ταῦτα Πάππαι δὲν θὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἀπαίτησιν ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ· ἀλλ' ὡς γνωστὸν ἐφεύσθη τῶν ἐλπίδων· διότι καὶ ἡ παρά τοῦ Πάππα Βιγιλίου ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ δὲν ἐκώλυσε τοὺς διαδόχους του, ἵνα μέχρι τῆς ὀλοσχεροῦς ἀποχωρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐνότητος τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας διεκδικῶσιν οὐ μόνον τὸ Ἰλλυρικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρχίας ἀπ' εὐθείας ἀνηκούσας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, ἐννοοῦμεν τὴν κάτω Μοισίαν καὶ κάτω Σχυθίαν, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸν VII αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἡ κυρίως καλούμενη Βουλγαρία.

Ἡ κατὰ τὸν X αἰῶνα μετάθεσις τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς καθέδρας ἀπὸ Βουλγαρικῆς Μοράβας πρὸς νότον εἰς τὴν Ἀχρίδα δὲν ἠλλοίωσε παντάπασι τὰς σχέσεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ αὐτῶν ποιμνίου. Ἀπ' ἐ-

ναντίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν Βουλγάρων Βασιλέων Συμεῶν ἀπέκτησαν δραστικωτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ὁμογενοῦς αὐτοῖς ποιμνίου, καὶ ἐλευθερίαν μείζονα περὶ τὰς πράξεις. Ἄλλ' ὅταν καταπεσόντος τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου τῷ 1018 συγκατέπεσε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἐπιρροὴ τῶν Ἀρχιεπισκόπων, οἵτινες ἦσαν Βυζαντινοί, ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων Σλάβων ἤρξατο νὰ ἐλλαττοῦτε καὶ ἐξασθενῆ. Φυσικὸν δ' ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ἡ διαρκὴς τάσις ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων, τοῦ νὰ δημιουργήσωσι ἰδίαν ἐθνικὴν Ἱεραρχίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1018 1340. Καθόσον πρῶτον μὲν ἐμορφώθη ἡ ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Σερβικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ (1222) καὶ κατόπιν (τῷ 1234) τὸ Βουλγαρικῶν Πατριαρχεῖον Τυρνόβου. Ἐπὶ τοῦ παρόντος παραλείποντες ἀμφοτέρω τὰ ζητήματα παῦτα ἐπιχειροῦμεν ἐν

τοῖς ἐπομένοις ἄρθροισι νὰ σχιαγραφῶ-
 μεν τὴν δευτέραν περίοδον τῆς Ἀρχιεπι-
 σκοπῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, ἥτις ὡς στενῶς
 συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Βασι-
 λείου καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Βουλγάρων,
 δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἢ κατ' ἐξοχὴν
 Βουλγαρικὴ Περίοδος τῆς Ἀρ-
 χιεπισκοπῆς ταύτης.

Τῷ 885, ἐπομένως ζῶντος ἔτι τοῦ Βο-
 ρίσου-Μιχαήλ (τελ. τῷ 888), ὅτε οἱ μα-
 θηταὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου καταδιωκόμενοι
 μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀπὸ τῆς ἀνω
 Μοραβίας ὑπὸ τῶν Λατίνων Ἱερέων ἠναγ-
 κάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι διὰ παντὸς
 τὸ στάδιον τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τοῦ
 Διδασκάλου αὐτῶν, εὔρον προστάτην μὲν
 εὔνου καὶ δυνατὸν τὸν πνευματικὸν υἱὸν
 τοῦ Μεθοδίου καὶ ἡγεμόνα τῶν Βουλγά-
 ρων Βορίσην-Μιχαήλ, στάδιον νέον πρὸς
 ἐργασίαν τὴν Βουλγαρίαν. Δύω ἐξ αὐτῶν
 ὁ Ἅγιος Κλήμης καὶ Ναοῦμ διατρίψαν-
 τες ὀλιγόν τινα χρόνον εἰς τὴν προτεύου-

σαν τῆς Βουλγαρίας, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος ἔχοντες τὴν πρὸς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἀρεσκόμενοι φαίνεται νὰ κοπιῶσιν ἄγνωστοι καὶ ἀπηλλαγμένοι τοῦ φθόνου καὶ τῶν λοιδοριῶν τῶν ἀνθρώπων ἐξέλεξαν ὡς τόπον διαμονῆς καὶ ἐνεργητικότητος τὴν Νοτιοδυτικὴν γωνίαν τῆς Βουλγαρίας τὴν κειμένην παρὰ τὴν Ἀχρίδα, καὶ ὀνομαζομένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Κουτμάβιτσια (Кутмавица), ἥτις ὀλιγότερον πασῶν τῶν πλησίων χωρῶν ἐδοκίμασε τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κατακτητικοῦ Βουλγαρικοῦ στοιχείου, καὶ ἡ ὁποία ἔμενεν ἐκάστοτε ἀνεπιρέαστος, ὡσάκις τὸ Βυζάντιον ἐπολέμει πρὸς τοὺς κατακτητὰς τῆς Βουλγαρίας. Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἐγκαταστάσεως τῶν δύο τούτων ἀγίων δὲν ἦτο ἢ εἰς τὸν χριστιανισμόν ἐπιστροφή τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὡς ὑποθέτουσιν τινες τὸν χριστιανισμόν εἶχον πρὸ πολλοῦ ἤδη φυτεῦσαι ἐνταῦθα αἱ μέριμναι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς

Ἀγάθωνος, ὅστις καὶ ἐπίσκοπον Ἀχρίδος ἐχειροτόνησε τὸν Σέργιον συνοδεύσαντα αὐτὸν εἰς τὴν ἐν ἔτει 879 συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον. Ἀλλ' ὡς φαίνεται ὅ, τι πρὸ πάντων εἰλκυσέν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἦν ἡ μονήρης καὶ ἀπεριμέριμος τοποθεσία τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἡ κατὰ πάντα συμφερομένη εἰς τοὺς πνευματικῶς ἐκείνων ἀγῶνας, εἰς οὓς ἐσκόπευσον νὰ καθιερώσωσιν ἑαυτοὺς καθ' ὀλοκληρίαν οἱ τρισμακάριοι οὗτοι μαθηταὶ τῶν διδασκάλων τῶν Σλάβων. Πρὸς τοῦτο δὲ δομήσαντες ἐν Ἀχρίδι μονὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου καὶ Ἰαματικοῦ Παντελεήμονος συνέστησαν ἐν αὐτῇ καὶ πνευματικὴν σχολὴν, ἵνα ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν πρωτίστην ἀνάγκην τοῦ νεωφωτίστου ἔθνους, τὴν ἐξ αὐτοῦ προπαρασκευὴν ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς μητρῴας Σλαβωνικῆς γλώσσης. Πόσον δὲ εὐεργετικὸν ἦν τὸ μέτρον τοῦτο δύναται τις νὰ κρίνη ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ βιογράφου τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, ὅτι εἰς διά-

στημα ὀλίγου χρόνου ἐμόρφωσε 3500 ἀνθρώπους ἰκανούς, ὅπως ἀναλάβωσιν ἱερατικὰς καὶ ἄλλας θέσεις ἐν τῷ κλήρῳ. « οὐδέποτε οὐδεὶς εἶδεν αὐτὸν ἄεργον, λέγει ὁ βιογράφος, ἀντὶ τὰ ἐπιποθήσει ἀνάπαυλαν ἀπὸ τῶν σπουδαίων καὶ σοβαρῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἐδίδασκε τοὺς παῖδας τὸ Σλαβωνικὸν ἀλφάβητον, παύων τὰς εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν μεταφράσεις τῶν εἰσέτι ἀμεταφράστων τελετουργικῶν βιβλίων καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἤρχισε τὴν δημόσιον διδασκαλίαν τῶν ἠθικῶν κανόνων τοῦ χριστιανικοῦ βίου, τοὺς ὁποίους ἠρύετο ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ἐπίστου διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου. οὐτως ὅς

Μετὰ τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Νασὺμ ἦλθον εἰς Βουλγαρίαν καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, ὁ Γορράδος, Ἀγγελάριος καὶ Σάββας. Ὁ Γορρίσδος, ὡς γνωστὸν, ἦτο διάδοχος τοῦ

ἁγίου Μεθοδίου εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν
ἔδραν τῆς Πανοτίας. Ἡ παράδοσις βεβαι-
οῖ, ὅτι ἔλθων εἰς Βουλγαρίαν κατέλαβε
καὶ αὐθις Ἀρχιερατικὴν καθέδραν, ἀλλὰ
ποῖαν κυρίως, τοῦτο εἶναι ἀδύνατον μὴποτε
ἄραγε διεδέχθη τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀγά-
θωνα εἰς τὸν θρόνον τῆς πρώτης Ἰουστι-
νιανῆς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Μοράβα, ἢ ἐν
Ἀχρίδι; Ὁ διάδοχος τοῦ Βορίσου-Μιχα-
ῆλ συμπαθέστατα διακείμενος πρὸς τὸν
ἅγιον Κλήμεντα ἠνάγκασεν αὐτὸν, ὅπως
ἀνταλλάξῃ τὸν ἀθόρυβον μοναστικὸν βίον
ἀντὶ τῆς ἐπισκοπικῆς καθέδρας ἀναδείξας
αὐτὸν ἐπίσκοπον Βελίτσης· καὶ ἐνταῦθα
ὁ ἅγιος Κλήμης ἐξηκολούθησεν ἀκαμάτως
μοχθῶν ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ
μέχρι τοῦ μακαρίου αὐτοῦ τέλους· ἀνε-
παύθη δὲ ἐν κυρίῳ τῇ 27 Ἰουλίου 916
καὶ ἐτάφη ἐν Ἀχρίδι, ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ
Μοναστηρίῳ. Τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα καὶ
σήμερον ἐπαναπαύονται ἐν μιᾷ τῶν ὀκτώ
ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ὅπου σώζεται καὶ

ἡ ἐπιτάφιος αὐτοῦ πλάξ μετὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιγραφῆς: „ Ἐν ἔτει 6424 (966) μηνὶ Ἰουλίῳ ἀνεπαύθη ὁ ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀχρίδος. „ Ἡ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ συνταγεῖσα ἀκολουθία ἐξετυπώθη ἑλληνιστὶ ἐν Μοσχοπόλει τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: „ Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κλήμεντος. „ (1741). Ἡ δὲ κοινὴ εἰς πάντας τοὺς ἑπταρίθμους ἁγίους ἀκολουθία ἐξετυπώθη αὐτόθι ἑλληνιστὶ τῷ 1741 καὶ 1746, προηγουμένης συντόμου βιογραφίας τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.

Ὁ δὲ ἅγιος Ναὺμ, ὁ συναγωνιστὴς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐξετέλεσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐν Διαβίᾳ κειμένη ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τῆς Λυχνιδού, λίμνης κειμένης μετὰ τῆς Ἀχρίδος καὶ τῆς Διεβέλου, καὶ ἀπεχούσης ἀφ' ἑκατέρας τῶν πόλεων τρία μίλια. Ἐκεῖ ὠκοδόμηται ἡ ἀρχαία καὶ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένη μονή, ἐν ἣ ἐπαναπαύονται καὶ τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα. Τὸ δὲ μνημόσυνον αὐτοῦ

ἐπιτελεῖται τῇ 20 Ἰουλίου. Κατὰ τὴν ἄνωγι μνημονευθεῖσαν ἀκολουθίαν, ὁ ἅγιος Νασὺμ οὐ μόνον αὐτὸς ἐμόχθη ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ὥξυνεν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, καθὰ περὶ τούτου μαρτυρεῖ εἰς τῶν μαθητῶν καὶ συνεκδήμων τῶν ἑπταρίθμων ἁγίων ὁ Βούλγαρος ἐπίσκοπος Κωνσταντίνος. Οἱ λοιποὶ τῶν ἑπταρίθμων εἶναι γνωστοὶ μόνον ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Τὸ ἔργον τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐναρχθὲν μετὰ ζήλου ἐξηκολούθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ μόλις γνωρίζομεν τὰ πονήματα τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντίνου, τοῦ ἐξάρχου Ἰωάννου, τῶν πρεσβυτέρων Κοσμᾶ καὶ Γρηγορίου, τῶν Μοναχῶν Θεόδωρου, Δούξα καὶ Χράβρου.

Οὕτω λοιπὸν ἢ Ἀχρίς ἢ ἀποβάσα ἐπὶ τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου κέντρον τῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, προητοιμάσθη ἀρχαύτως, ἵνα κα-

τασταθῆ ἐπὶ τέλους καὶ Μητρόπολις τοῦ
 Ἀρχιεπισκόπου Α΄ Ἰουστινιανῆς τοῦ ἀνω-
 τάτου Ἀρχιεπίσκοπος τῶν “Βουλγάρων καὶ
 Σέρβων,” καθὼς ἐπιτιλοφορεῖτο, ἀφ’ ὅτου
 ἐπὶ Σαμουήλ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἡ
 Ἀχρὶς ἐγένετο προτεύουσα τοῦ Βουλγαρι-
 κοῦ βασιλείου (ἀπὸ τοῦ 970). Ἀλλ’ ὅμως
 πότε ἐγένετο ἡ μετάθεσις τῆς Ἀρχιεπι-
 σκοπικῆς καθέδρας ἀπὸ τῆς Α΄ Ἰουστινι-
 ανῆς (Μοράβας) εἰς τὴν Ἀχρίδα, καὶ συ-
 νεπεία τίνων αἰτιῶν πολιτικῶν ἢ ἐκκλησι-
 αστικῶν, δι’ ἑλλειψιν πληροφοριῶν δὲν δυ-
 νάμεθα νὰ εἰπώμεν τι παρατηροῦμεν μό-
 νον, ὅτι ἡ μετάθεσις αὕτη δὲν ἐγένετο ἐ-
 νωρίτερον τοῦ 916· διότι ὁ βιογράφος τοῦ
 ἀγίου Κλήμεντος, λέγει, ὅτι αὐτὸς ἐκτὸς
 τοῦ Μοναστηρίου ὠχοδόμησεν ἐν Ἀχρίδι
 καὶ ἐκκλησίαν, ἣτις βραδύτερον ἀπέβη μη-
 τρόπολις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. ὁ δὲ ἅγιος
 Κλήμης ἀνεπαύθη, ὡς εἶδομεν, τῷ 916.
 Ἀλλ’ ἐκτὸς τούτου, ἐὰν ζῶντος ἐτι τοῦ
 ἀγίου Κλήμεντος ἡ Ἀχρὶς ἐγένετο μη-

τρόπολις καὶ ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α΄
Ίουστινιανῆς, ὁ βιογράφος αὐτοῦ δὲν ἠ-
θελε παρασιωπήσει τοιοῦτον σπουδαῖον γε-
γονός. Εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ μετάθε-
σις ἦν ἔργον τοῦ Βασιλέως Συμεών, ὅστις
πιθανῶς ἐπραξε τοῦτου διὰ τὴν δῶση πε-
ρισσοτέραν συμαντικότητα εἰς τὴν Ἀχρί-
δα, τὴν πολύδοξον ἤδη διὰ τοὺς ἀγῶνας
τῶν μαθητῶν τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, καὶ ὑ-
ποστηρίξῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου
προκατήρξατο ὁ ἅγιος Κλήμης. εἶναι δὲ
γνωστόν πόσον ὁ Συμεών ἠγάπα τὴν ἱε-
ρὰν φιλολογίαν καὶ πόσον ἐπροστάτευσεν
αὐτήν. Πιθανόν νὰ συνέβῃ ἡ μετάθεσις κα-
τὰ τὰ 923-927 μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σέρ-
βων ἐκστρατείαν αὐτοῦ, ἢ μετὰ τὸν θάνα-
τον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ίουστινι-
ανῆς ἐν Μοράβα, ὁ Συμεών ἐπωφελοῦμε-
νος ἀπὸ τῶν περιστάσεων κατήργησε τὴν
Μοράβαν, ὡς ἔδραν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
Α΄ Ίουστινιανῆς καὶ ὠρίσεν εἰς τὸν διά-
δοχον αὐτοῦ ὡς ἔδραν τὴν Ἀχρίδα. Ὁ-

πωσδήποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἶναι
 θετικῶς γνωστὸν, ὅτι ἢ μετὰ τὸν θάνατον
 τοῦ Τιμισοχῆ ἐπανάστασις τῶν Βουλγά-
 ρων εὔρε τὴν Ἀχρίδα πρωτεύουσαν πόλιν
 τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, πε-
 ρὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κενδρινός,
 καὶ τὸ κέντρον τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ
 τῶν Βουλγάρων ἀνεδείχθη ἢ κοιτὶς τῆς
 ἐθνικῆς ἀνυγεννήσεως. Τὸ ἱστορικὸν τοῦ-
 το συνέβη ὡς ἐξῆς. Τῷ 976 ὁ ἐξ Ἀρ-
 μενίων καταγόμενος Ἰωάννης Τιμισοχῆς
 ἀπέθανεν ἐγκαταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς ὡ-
 δεκαέτη παῖδα τὸν Βασίλειον υἱὸν τοῦ Ρω-
 μανοῦ. Οἱ Βούλγαροι ἐξανέστησαν κατὰ
 τῶν Βυζαντινῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τεσσά-
 ρων ἀδελφῶν, τοῦ Δαβίδ, τοῦ Μοῦσέως,
 τοῦ Ἀαρῶν, καὶ Σαμουήλ. Τὴν ἐξανάστα-
 σιν ἔσπεψε λαμπρὰ ἐπιτυχία. « Ὁ Σαμου-
 ῆλ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βυζαντινοῦ
 χρονογράφου Θεοφάνους, ἵπτατο μετὰ τῶν
 ὀπαδῶν αὐτοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν, δηλ.:
 καθ' ἅπασαν τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον,

ἐπεκτείνων τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ ὄχι μόνον
κατὰ τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ τῶν
περιχώρων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ
κατὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἑλλάδος αὐτῆς.,,
Ἡ προτεύουσα μητρόπολις τοῦ Σαμουῆλ
ἦν ἡ Ἀχρίς, ἡ δὲ δευτερεύουσα οὐ μακρὰν
τῆς Ἀχρίδος τὰ Πρέσπα. Ἐν Ἀχρίδι εὐ-
ρίσκετο τὸ παλάτιον αὐτοῦ· ἐκεῖ ἐν τῷ
θησαυροφυλακίῳ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος
ἦσαν ἐναποθεθειμένοι στέφανοι πολυτιμῆ-
ταις λίθοις κεκοσμημένοι, χρυσοῦφεις ἐν-
δυμασίαι, νομίσματα καὶ ἄσημος χρυσός,
καὶ ἄλλα πολύτιμα μέταλλα. Ὅτε δὲ ἀ-
κολούθως ὁ διαρκῆς κατὰ τοῦ Βυζαντίου
πόλεμος ἐξήντηλε τὸ Βουλγαρικὸν ταμεῖ-
ον, εὔρον ἐν αὐτῷ ἑκατὸν κεντηνάρια χρυ-
σίου.

Ὁ Σαμουῆλ ἔχων βοηθὸν τὸ ἐθνικὸν
αἶσθημα καὶ τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις ὑπερέ-
θη τὰς προσπαθείας κατακτητῶν τοιούτων,
ὁποῖοι ἦσαν οἱ τῆς πρώτης δυναστείας βα-
σιλεῖς, ὁ Κροῦμος καὶ ὁ Συμεών. Τὸ Βουλ-

γαρικὸν βασίλειον ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δου-
νάβεως διήκον διὰ τῆς Πρεσλάβας μέχρι
τῆς Θράκης, διὰ τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς
Ἀδριατικῆς Θαλάσσης, διὰ τοῦ Μελεΐ-
κου, Σεβρῶν καὶ Βεβροΐας μέχρι τοῦ Ἀρ-
χιπελάγου, διὰ τῆς Λαρίσσης μέχρι τῶν
Θερμοπυλῶν. Ὁ σύγχρονος τῷ Σαμουήλ
Ἀρχιεπίσκοπος Α΄ Ἰουστιμανῆς ἠδύνατο
νὰ ἀρκεσθῆ εἰς μόνον τὸν Τίτλον: “ Ἀρ-
χιεπίσκοπος πάσης Βουλγαρίας, ” χωρὶς
να ἀπαριθμῶνται λεπτομερῶς αἱ ἐπαρχίαι
αἱ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς παλαιᾶς αὐ-
τοῦ καθέδρας· διότι πραγματικῶς ὅλαι καὶ
ἐκ περισσοῦ μάλιστα, ἐμπεριλαμβάνοντο
εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Σαμουήλ. Ἐκ τῆς
ἱστορίας τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου τοῦ ἐξ
Ελθασανίου συγχρόνου τοῦ Σαμουήλ, κα-
ταφαίνεται, ὅτι κατ’ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν
Ἀρχιεπιμὴν Ἀχρίδος ἦν ὁ ἀγιώτατος καὶ
σοφώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Νικόλαος. Ἐκ
δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἶναι γνωστοί,
κατὰ τὸν Λεικηνὸν καὶ τὸν Κεδρινόν, ὁ

Φίλιππος, ὁ Δαβίδ, καὶ ὁ Ἰωάννης· οἱ πάντες Βούλγαροι τὸ γένος ἐκ Δεβρών.

Ὁ Σαμουήλ ὡς ἐχθρὸς ἀμείλικτος τῶν Βυζαντινῶν καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν οὐδ' ἅπαξ ἦλθεν εἰς διαλλαγὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐνθεῦθεν δὲ καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ἐκοινώνησε τῷ Πάππα ἐξαιτούμενος, ἵνα ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν βασιλέα κατὰ τὴν τότε σιγήθειαν, δὲν στερεῖται καθ' ὀλοκληρίαν πιθανότητος αἱ σχέσεις αὗται δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἐχῶσιν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ἀπορρίψωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ σύγχρονος τῷ Σαμουήλ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, ὡς Βούλγαρος τὸ γένος, ἠδύνατο κατ' ἀπαιτήσιν βασιλικὴν στηριζομένην εἰς τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάππα γὰρ τιτλοφορῆται "Πατριάρχης," καθάπερ μνημονεύει περὶ τούτου ὁ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIII αἰῶνος ἀκμάσας βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Καλοϊωάν-

νης ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάππαν Ἰνοκέντιον
τὸν τρίτον ἐπιστολῇ αὐτοῦ.

Τὴν Βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ Σαμου-
ῆλ συνετάραξεν ἡ αἵρεσις τῶν Βογομίλων,
κατὰ τῆς ὁποίας ὁμοῦς ἀνεφάνησαν καὶ
δραστήριοι ἀντίπαλοι. Τοιοῦτος ἦν ὁ Βούλ-
γαρος πρεσβύτερος Κοσμάς, ἀκμάσας ἐν
αἰῶνι δεκάτῳ, οὔτινος οἱ κατὰ τῶν Βο-
γομίλων λόγοι οἱσὶ πλήρεις θείου ζήλου
καὶ ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτῶν πειστικοὶ καὶ
ἀποδεικτικοί. Οἱ λόγοι οὗτοι καθιστῶσιν
ἡμῖν ἀρχοῦντως γνωστὴν τὴν οὐσίαν τῆς
αἵρέσεως ταύτης, τῆς ὁποίας γενέτειρα κα-
τὰ IX αἰῶνα ἦν ἡ Ἀρμενία. Ἐνεῖθεν δὲ
μετενεχθεῖσα εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρα-
τορίαν ὑπὸ Ἀσιανῶν ἀποίκων ἐνισχύθη πρὸ
πάντων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῆς Βασιλείας
τοῦ ἀσθενοῦς Πέτρου. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἵ-
ρέσεως ταύτης σωζόμενοι ἄχρι τῆς σή-
μερον εἰσὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Παβλι-
κιάνοι, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ ἤδη προσήλ-
θον εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν. Δὲν ὑπάρ-

χει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας ἠγωνίσθησαν, ἵνα ἐκριζώσωσι τὰ ζιζάνια τῆς αἵρέσεως ταύτης τὰ σπαρέντα ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτῶν. Τοῦτο τουλάχιστον δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τούτου, ὅτι Σικελιώτης Μοναχὸς Πέτρος ὅστις ἐπὶ βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο διατρίψας (868) ὡς βασιλικὸς πρεσβευτὴς ἐν τῇ Ἀρμενικῇ πόλει Τιβρίκη, ὅπου ἔζων Παβλικιάνοι, ἐξέμαθε τὰς λεπτομερείας τῆς αἵρέσεως αὐτῶν, καὶ συγγράψας περὶ τούτου ἀφιέρωσε τὴν συγγραφὴν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας.

Ὁ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν αἵματηρὸς πόλεμος ὁ διαρκέσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Σαμουήλ ἐτελείωσε διὰ τῆς δευτέρας κατακτήσεως τῆς Βουλγαρίας, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Βασίλειος ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος. Ὁ Σαμουήλ καθορῶν τὴν προσεγγίζουσαν πτῶσιν τοῦ Βασιλείου αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ

εις τὴν τελευταίαν καταστροφὴν, ἀπέθανεν αἰφνηδῶς τῷ 1014. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριήλ Ραδομίρος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἑτεροθαλοῦς αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ Βλαδισλάου τοῦ τελευταίου βασιλέως ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Σαμουήλ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἡ Βουλγαρία τελειωτικῶς ἠλώθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (1018). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχεται νέα περίοδος τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀ. Ἰουστινιανῆς, ἣτις, ὡς θέλομεν ἰδῆ ἀκολουθῶς, διαρκέσασα τρεῖς καὶ ἡμισὺ αἰῶνας (μέχρι τοῦ 1340) δύναται νὰ ὀνομασθῇ διὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν Βυζαντινῶν Βυζαντινὴ Περίοδος.

— 0 —

Ὁ τοῦ Λεκιηνοῦ κατάλογος τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Βουλγαρίας μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας οἱ ἐν Ἀχρίδι Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγοντο ἐπὶ τινα εἰσέτι χρόνον ἀπὸ

τῶν αὐτοχθόνων Βουλγάρων, καὶ ὅτι ὁ
 πρῶτος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀχρίδος ἀ-
 ναβιβασθεὶς Ἕλληνα ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχιεπίσκο-
 πος Λέων ἀναρρήθεις Ἀρχιεπίσκοπος Βουλ-
 γαρίας, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ
 μονομάχου (1042-1054) (Christ. Orient. t.
 11. pag. 292). Τότε δὲ, καὶ ἀκριβῶς τῷ
 1053 ἐγένετο καὶ ὁ τελειωτικὸς χωρι-
 σμὸς τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολι-
 κῆς καὶ Δυτικῆς, ἐπὶ Πάππα Λέοντος τοῦ
 ΙΧ, καὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως
 Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου. Ἀφορμὴν ἐξω-
 τερικὴν εἰς τὸ θλιβερόν τοῦτο γεγονός ἐ-
 δωκε τὸ ἀκόλουθον συμβεβηκός: ἀπεσαλ-
 μένοι τοῦ Πάππα ἐλθόντες εἰς Κωνσαν-
 τινούπολιν ἀπεπειράθησαν ὅπως ὅποτε νὰ
 ἐχθιάσωσιν ἢ παραπείσωσι τοὺς Ἱεράρχας
 τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸν
 Πάππαν ἀνώτατον Κυβερνήτην καὶ ἡγε-
 μόνα τῆς ἐκκλησίας· αἱ προσπάθειαι ὅμως
 αὐτῶν προσέκοψαν εἰς τὴν ἀσάλευτον πέ-
 τραν τῆς εὐσεβείας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ

Κηρουλάριος καὶ πρὸ πάντων ὁ τῆς Βουλ-
 γαρίας Ἀρχιεπίσκοπος Λέων ἔχοντες ὁ-
 μόφρονας καὶ ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Ἀ-
 νατολῆς ἐπὶ τούτῳ συνελθόντας εἰς Κων-
 σταντινούπολιν ἀπέρριψαν τὰς ἀγερῶχους
 καὶ φιλοδόξους ἀπαιτήσεις τῶν ἀποστόλων
 τῆς Ρώμης οἵτινες χολωθέντες διὰ τοῦτω
 συνταξάμενοι κατέθεντο ἐπὶ τῆς ἁγίας
 τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας λί-
 βελλον, ἐν ᾧ ἀνεθεμάτισον καὶ συγκατα-
 λέγοντες μετὰ τῶν Αἰρετικῶν παρέδιδον
 τῷ Διαβόλῳ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ τὸν
 Πατριάρχην Κηρουλάριον, τὸν Ἀρχιεπί-
 σκοπον Βουλγαρίας Λέοντα, τὸν Πατρι-
 αρχικὸν Σακελᾶριον Νικηφόρον, καὶ καθό-
 λου πάντας τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς.
 Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν Παπικῶν ἀποστό-
 λων θρασύτητι φρίξαντες οἱ Ἀρχιερεῖς
 συνῆλθον εἰς σύνοδον ἀδεία τοῦ αὐτοκρά-
 τος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ
 ἀνεθεμάτισαν τὸν λίβελον καὶ τὸν γράφαν-
 τα, παραινέσαντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτὸν ἐπὶ

τῆς ἁγίας τραπέζης. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ παρῆσαν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ ἄλλοι συχνοὶ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Οἱ μετὰ τὸν Λέοντα Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Βουλγαρίας διετέλουν προσδιοριζόμενοι ἐπινεύσει αὐτοκρατορικῇ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς νὰ ἔχη ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην συμμετοχὴν. Μάρτυρα δὲ τούτων δυνάμεθα νὰ ἐπαγάγωμεν τὸν Ἰωάννην Σκυλίτην, ὅστις διηγοῦμενος τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδεξαμένου τὸν Λέοντα εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀρχίδος λέγει, ὅτι ἡ Βασίλισσα Θεοδώρα ἀνήγαγεν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀρχίδος τὸν Θεόδουλον ἠγούμενον τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Μωκίου τιμωμένου Μοναστηρίου, μὴ ὑποδεικνύων παντάπασιν, ὅτι εἰς ἐκλογὴν ταύτην ἔλαβε μέρος εἴτε ὁ Πατριάρχης, εἴτε ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης τρόπον (δηλ.:

Θελήσει αὐτοκρατορικῇ ἐγκαταστάθησαν δὲ ὑπὸ Συνόδου ἐγχωρίων ἐπισκόπων) καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδούλου καὶ ἰδίως Ἰωάννης ὁ δεῦτερος ὁ ἐν Λάμπη μονάσας καὶ συνασκητεύσας τῷ Πατριάρχῃ Ξιφιλίνῳ, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα Memor. porph. t. 11. pag. 666. καὶ Ἰωάννης ὁ τρίτος ὁ ἐπικληθεὶς ἄοινος, βασιλεύοντος Νικυφόρου τοῦ Βοτανιάτου Memor. porph. t. 11. pag. 667.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118) ἤχησεν ἐν Ἀχρίδι ὁ τεσσαρασκεδέκατος Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, Ἕλληνα τὴν καταγωγὴν πολυμαθέστατος, καὶ εὐσεβέστατος ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀφῆκαι μετ' αὐτὸν ποικίλα συγγράμματα ἄχρι τοῦδε σεβαστὰ τῇ ἐκκλησίᾳ, οἷον ἑρμηνείαν εἰς τοὺς Ἑλλάσσοντας Πρωφῆτας, εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

μιμούμενος ἐν πᾶσι τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον· ὁ αὐτὸς Θεοφύλακτος ἀφῆκε καὶ πολλὰς ἐπιστολάς γραφείσας πρὸς διάφορα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, αἵτινες ἐξετυπώθησαν ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς πλήρους συλλογῆς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκδοθείσης ἐν Βενετῶν τῷ 1758. Ἐνιαχοῦ τῶν ἐπιστολῶν τούτων εὐρίσκονται ἐρριμμέναί πολῦτιμοί τινες πληροφορία περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν ἐκεῖνων (α), αἵτινες ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς ἐν Ἀχρίδι Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Βουλγαρίας. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν καταφαίνεται, πόσον ἀνεξάρτητος καὶ αὐτόνομος ἦν ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν τὸ τότε καιροῦ, ὅτε

(α) οὕτω π. χ. ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ταύταις μνημονεύεται, ὅτι ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ἐξηρτῶντο αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ Βιδύνης καὶ Σοφίας. 1δ. τὴν πρὸς τὸν Διοικητὴν Σκωπιῶν ἐπιστολὴν ἐπιστολ. 13.

ἡ Βουλγαρία ὑπέικεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ πόσον ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνομιγνύεσθαι εἰς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς ὑποθέσεις. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γραφεῖσα πρὸ τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος ἔχει ὧδε πῶς: “ Ἔως μὲν μόνα τὰ χρηματικὰ τῶν ἐκκλησιῶν διηρπάζοντο, τιμιώτατε ἀδελφὲ καὶ δέσποτα, ἠχθόμεθα μὲν, πλήν ἀλλὰ τὸ ἄχθος ἡμῖν ἐτέρωθι ἐκούφιζετο, ὀρίῳσι τὰ πνευματικώτερα μὴ λυόμενα, καὶ ντεῦθεν παρακαλουμένοις τὰ μέγιστα. Νῦν δὲ καὶ τούτων ἡμῖν λυομένων, οἴχεται πᾶσα παράκλησις! ὅταν γὰρ οἱ μὲν θεῖοι καὶ Ἱεροὶ κανόνες οὐδὲν ἄλλο περὶ πλείονος ἐποιήσαντο τοῦ τὰς ἐκάστου ἐνορίας ἀκατηνοτομήτους φυλάττεσθαι, καὶ μὴ τυφονκοσμικῆς ἐξουσίας τοῖς τοῦ πνεύματος παρεισδύεσθαι. Οἱ δὲ τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις διαγγέλλειν διδαχθέντες, καὶ τοὺς σφαλλο-

μένους ἐπανορθοῦσθαι, μάλι-
στα πάντων τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀ-
νηχοίαν τρέφουσι καὶ ἀδρύνου-
σι, καὶ πρὸς ἀλλοτρίας ἐνορί-
ας εἰσωθιζόμενοι, πάντα φέ-
ρουσι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα
δίκαια, οὐκ οἶδα ποίαν ἄλλην παρά-
κλησιν ἔξομεν, ἢ μόνην τὴν τῶν γενο-
μένων κακῶς διόρθωσιν πρὸς ἣν καὶ τὸν
ὑμέτερον ζῆλον οὐ μικρὰν ἡμῖν εἰσοῖσιν
πιστεύοντες τὴν συντέλειαν, γνωρίζομεν
τῆ σὴ ἱερότητι τὸ παρα κανόνας γινόμε-
νον. Κίτταβα—ἀλλ' ὅπως μὴ μοι γελάσης
πρὸς τὸ βάρβαρον ὄνομα—ἐνορία τις ἐστὶ,
τῆ καθ' ἡμᾶς ἀρχιεπισκοπῆ διαφέρουσα, ἐν
ἣ τῶν τις μοναχῶν ἀνεγείρων οἶκον εὐ-
κτήριον, ἐκωλύθη παρ' ἡμῶν, ὡς παρὰ
γνώμην ἡμετέραν τοῦ ἔργου
ἀρξάμενος, καὶ μήτε τοῖς κα-
νόσι, μήτε τοῖς τῆς πολιτεί-
ας νόμοις ἐγνωσμένα ποιῶν. Ὁ δὲ
σταυροπήγιον πατριαρχικὸν λαβεῖν ἔφησε,

καὶ οὕτω τοῦ ἔργου ἄρξασθαι. Ἐκεῖνος
μὲν οὖν ἀκρινωνησίας παρ' ἡμῶν ἐνεδέθη
δεσμοῖς, τὰ τοῖς κανόσιν, ὡς οἶσθα, διω-
ρισμένα ἐπιβαλόντων αὐτῶ. Ἡμεῖς δὲ, οὐ
περὶ ἐλαχίστου τὸ πρᾶγμα τιθέμενοι, καὶ
τῶ τιμιωτάτῳ μὲν χαρτοφύλακι Κυρίῳ
Πέτρῳ περὶ τούτου ἐγράψαμεν, ὅσα τὸ
μέτρον τῆς ἐπιστολῆς ἐνεδίδου· καὶ τῆ σῆ
φιλοθέῳ καὶ διὰ τοῦτο φιλοκάνονι, τιμιό-
τητι γράφομεν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς περὶ
τούτου τῷ ἀνδρὶ (τῷ Κωνσταντινοπόλειως
Ἀρχιεπισκόπῳ) ὁμιλήσης, εἰδὼς μὲν
οὐδ' ἐνόσῃ τρον, ἃ τοῖς κανόσι
διώρισται, καὶ ἤτις ἐπίκειται
ποινῆ τοῖς ταῦτα παραλύειν
ἐθέλουσι· πλὴν οὐκ οἶδ' ὅπως συγχω-
ροῦντι τὸ τοιαῦτα γίνεσθαι, ὅφ' ὧν πᾶ-
σα εὐταξία καὶ εἰρήνη τῶν ἐκ-
κλησιῶν ἀπελαμβάνεται, καὶ τὸ
αἷμα τοῦ Χριστοῦ, χυθὲν, ἵνα εἰρηνοποιή-
σῃ τὰ πάντα, κενὸν ἀποδείκνυται. Τίς
γὰρ ἐν Βουλγάροις μετουσία

τῷ Κωνσταντινουπόλεως πα-
τριαρχῇ, μήτε χειροτονίας
ἐπ' αὐτῇ δικαίωμα ἔχοντι, λά-
χούση τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐ-
τοκέφαλον, μήτ' ἄλλο διαδε-
ξαμένῳ κατὰ ταύτης προνόμι-
ον; (Θεοφυλ. ἐπιστολ. 27 πρὸς τὸν Χαλ-
κηδόνος Μιχαήλ.) Ἴδου πῶς ἡμύνετο ὁ
Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς
τὰ προνόμια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1140 προίστατο τῆς Ἀρχιε-
πισκοπῆς Ἀχριδῶν ὁ Ἰωάννης Δ. υἱὸς Ἰ-
σαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ παρεδρεύσας εἰς δύο
ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθεῖσας συ-
νόδους κατὰ τῆς αἵρέσεως τῶν Βογομίλων
(chris. orient1 1. (- τούτων ἡ μὲν πρώτη
συνεκροτήθη τῷ 1143 ἐπὶ τῆς Πατριαρ-
χείας τοῦ Λέοντος, καὶ κατέκρινε τὰ συγ-
γράμματα Κωνσταντίνου τοῦ Χρυσομάχου
μολινθέντος ὑπὸ τῆς αἵρέσεως τῶν Βο-
γομήλων, ἡ δὲ δευτέρα συνεκροτήθη τῷ

1146· ἐν ἧ κατεκρίθησαν δύο ἐπίσκοποι ὡς ὁποδοὶ τῆς αὐτῆς αἵρέσεως.

Ἐν ἔτει 1222 ὅτε ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ὁ δὲ Βασιλεὺς τῶν Βυζαντινῶν, Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτσης, καὶ ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γερμονός παρέμενον ἐν Νικαία. Βυζαντινὸς τις ἡγεμὼν ὀνημαζόμενος Θεόδωρος Ἄγγελος ἢ Κομνηνός διαδεξάμενος τὸν πατέρα αὐτοῦ Μιχαὴλ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, τὰς ὁποίας ὁ Μιχαὴλ κατέκτησε πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῶν θορυβωδῶν περιστάσεων τῆς αὐτοκρατορίας ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ ἀπῆτει, ἵνα ὁ Θεσσαλονίκης Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος χρῆση καὶ στέψη οὐτὸν βασιλέα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Μητροπολίτης οὗτος φοβούμενος τὸν Ἰωάννην Βατάτσην ἠρνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοδόρου Ἄγγέ-

λου, τότε οὗτος ἐκεῖνον μὲν ἀπέστειλεν εἰς ἔξορίαν, ἐξητήσατο δὲ τὴν στέφιν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Δημητρίου, ὅστις ἄσμενος δεξιμένος τὴν παράκλησιν τοῦ Θεοδώρου ἔστεψεν αὐτὸν βασιλέα. Ἡ τοιαύτη πράξις τοῦ Δημητρίου, ὡς εἶκος, παρώργησε τὴν ἐν Νικαίᾳ, αὐλὴν, ἣτις ἠθέλησε γὰρ ἐπιτιμῆσαι τὸν Δημήτριον. Ἀλλ' αὐτὸς ἀπάντησεν ὅτι ὡς ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος εἰς οὐδένα ὀφείλει εὐθύναι τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει τὴν ἐξουσίαν γὰρ στέφει βασιλέα ὄντινα, ὅπου, καὶ ὅταν ἠθελε θελήσει (Γεωγρ. Ὁ Ἀχροπολιτικ. κεφ. 21 ἐκδ. Βονν. σελ. 36). Κατὰ τὸν Ἀχροπολίτην « Δημήτριος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων περιέβαλε τὸν Θεόδωρον τὴν βασιλικὴν πορφύραν διότι αὐτόνομος ὢν εἰς οὐδένα δίδει εὐθύναις ἐν τῇ διοικήσει αὐτοῦ, καθὰ αὐτὸς περὶ εαυτοῦ λέγει. *Ἡ ἐπιρροή τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀχρί-*

δος ἐπὶ τῶν Σλάβων Βουλγάρων καὶ Σέρβων ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἤρξατο μειομένη κατὰ μικρὸν καὶ ἀδυνατιζόμενη· διότι οἱ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου κυβερνῶντες τὸ ποίμνιον τούτου Ἀρχιεπίσκοπος Ἕλληνας τὸ γένος (πιθανώτατα δὲ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισκόπων) ὡς ξένος πρὸς τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἔθνους καὶ κυριεύοντες μᾶλλον, ἢ διακονοῦντες αὐτῷ δέν ἠδυνήθησαν, οὔτε αὐτοὶ γὰρ συνταυτισθῶσι μετ' αὐτοῦ, οὔτε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην γὰρ προσελκύσωσιν. Ἰδοὺ διὰ τί, ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ XII αἰῶνος ἡ Βουλγαρία ἐξανέστη καὶ αὖθις κατὰ τοῦ ἀσθενοῦς Βυζαντίου, αἱ δὲ μεμερισμέναι κοινότητες τῶν Σέρβων (жyни) ἀπήρτισαν ἐν ὅλον συμπαγὲς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μεγάλου αὐτῶν Ζουπάνου Στεφάνου τὸν Νεμάν, πρῶτον ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν ἐθεώρησαν τὴν ἰδρυσιν ἰδίας ἐθνικῆς Ἱεραρχίας, ὅπερ ἐπέτυχον πληρέστατα συντελε-

σασῶν εὐνοϊκῶς πολλῶν ἐξωτερικῶν περι-
 στάσεων. Τότε οἱ μὲν Σέρβοι ἐμόρφωσαν
 ἐθνικὴν Ἱεραρχίαν ὑπὸ ἓνα Ἀρχιεπίσκο-
 πον αὐτόνομον, οἱ δὲ Βούλγαροι συνέστη-
 σαν τὸ ἐν Τουρνόβῳ Πατριαρχεῖον, τοῦ
 ὁποίου τὴν Ἱστορίαν ἐπιτόμως καὶ οὕτως
 εἰπεῖν ἀκροθιγῶς σκοπεύομεν ἐν τῷ τέλει
 τῆς παρούσης νὰ πραγματευθῶμεν. Ἡ ἰ-
 δρυσις τῆς ἀνεξαρτήτου Ἀρχιεπισκοπῆς
 τῶν Σέρβων, καὶ τοῦ ἐν Τουρνόβῳ Πα-
 τριαρχείου οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιρροὴν ἔσχεν
 ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, τὴν τρο-
 φὸν μητέρα τῶν ὀρθοδόξων Σλαυικῶν ἐκ-
 κλησιῶν παρὰ μόνον ὅτι συνεσφύγχθησαν
 καὶ ἐστρογγυλλώθησαν τὰ ὅρια τῆς ὑπὸ τὴν
 δικαιοδοσίαν αὐτῆς εὐρείας χώρας. Ἐκ τῶν
 ἐπαρχιῶν τῆς Σερβίας, αἵτινες ἀνήκον αὐ-
 τῇ μέχρι τοῦ 1221 εἶναι γνωσταὶ μόναι
 αἱ ἐπισκοπαὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῆς Ράσ-
 κας, δυνάμεθα ὅμως μετὰ πολλῆς
 πιθανότητος νὰ εἰκοτολογήσωμεν, ὅτι ὑ-
 πῆρχον καὶ ἄλλαι. Ὁ Ἅγιος Σάββας ἀ-

νακχυρχεις ανεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σερβικοῦ ἔθνους, ἀμελητεὶ συνέστησεν ἐν Σερβίᾳ, κατὰ τοὺς χρονογράφους αὐτῆς 12 ἐπισκοπὰς. Ἐκ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον Τουρνόβου, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ἀσέν τοῦ II, ἀνήκον, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βασιλέως Βορίσου αἱ ἐξῆς ἐπαρχίαι: αἱ Μητροπόλεις Σερρών, Φιλιππουπόλεως καὶ Μεσημβρίας, ἐπισκοπαὶ δὲ αἱ τοῦ Βρανιτσέβου, Δουσάν, Κεσεντίλιου καὶ Βελεγραδίου.

Ἄλλ' ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν σημαντικοῦ τμήματος τῆς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν χώρας, ὑπελείφθησαν αὐτῇ πολλαὶ ἐπαρχίαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθησαν ὅπως ἀνακτήσω-τες ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ Βούλγαροι ἡγεμόνες τῆς τρίτης Βουλγαρικῆς βασιλείας, ὅπερ κατάρθωσαν, ἀπ' ἐκείνων ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσάν ὁ κραταῖος. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀνήκει εἰς

τὴν τετάρτην περίοδον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδων; τὴν ὁποίαν διὰ τοῦτο ἀποκαλοῦμεν Σερβικὴν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Σερβικὸν βασίλειον προσαρτήσεως τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Σερβικοῦ Βασιλείου ἐν τέλει τοῦ XIV αἰῶνος.

Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀχρίδος διὰ τὴν ἐπίκαιρον αὐτῆς θέσιν ὡς ἐν τῷ μέσῳ τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων κείμενη δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχη ἀμέσῳ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Σέρβων, ἂν καὶ τὴν ἐπιρροὴν ταύτην ἐπὶ μακρὸν καὶ οὐχὶ πάντῃ ματαίως διεφιλονείχησε πρὸς αὐτὴν ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία διὰ τῆς ἐν Δαλματία Ἱεραρχίας αὐτῆς, ἥτις μεταβάσα τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν Σαλώνων εἰς τὸ Σπαλάτρον συνεκεντρώθη τελευταῖον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παραλίου τμήματος τῆς παλαιᾶς Σερβίας, εἰς τὴν Δίσκλειαν (παρὰ τὴν Ποδγορίτσαν). Ὁ βασι-

λεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ ἐκπορθή-
σας τὴν κατασκοπτικὴν καὶ στρατιωτικὴν
ταύτην θέσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Προπαγάνδας
ἐχώλυσε πρὸς καιρὸν τὴν ἐν ταῖς χώραις
ταύταις ἐπικράτησιν τοῦ Λατινικοῦ Ἱερα-
τείου. Ἄλλ' ὅτε βραδύτερον ὁ τῶν Σέρ-
βων ἡγεμὼν Μιχαήλ Βοϊσλάβιτς, (ἀρχη-
γέτης τῶν Βοδινώφ) παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν
Ῥαγουζαίων ὑπετάγη τῷ Πάππᾳ, ὁ Πάπ-
πας Ἀλέξανδρος Β. (περὶ τὸ 1062) ἀνε-
κράτισε τὴν ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Διο-
κλείας Σερβικὴν Ἱεραρχίαν ὑποβαλλὼν αὐ-
τῇ τὰς ἐξῆς ἐπαρχίας: "Ecclesiae cum suis
pertinentis: Diocliensis, Antibarensis, eccataren-
sis, Palechensis, suacensis, Seodrensis, Polate-
nensis, Sebiensis, Borniensis, Tribuniensis, Mo-
nasteria quoque tam latinorum, quam Oraccorum,
sive Slavorum etc. Crux etiam ante te, si cuti
ante prædecessores tuos per Dalmatiam et Sla-
voniam ubique geratur (Ἰδ. Γλάσνικ τῆς φι-
λολογικῆς ἐταιρείας τῶν Σέρβων φυλλ.
8. ἐτ. 1856 σελ. 119)

Εἰ καὶ ἡ ἐν Δισκλείᾳ Λατινικῇ Ἀρχιεπισκοπῇ δὲν κατεῖχε πραγµατικῶς οὐδὲ τὸ τετάρτηµόριον τῶν προσαρτηθεισῶν αὐτῇ ἀδείᾳ τῆς Παππικῆς Βούλλας χωρῶν, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ Βούλλα αὕτη καταδεικνύει τὴν ἀόριστον καὶ ἀκατάστατον θέσιν, ἐν ἣ εὐρίσκετο ἡ Σερβικὴ ἐκκλησία ἐν τέλει τοῦ XI καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ XII αἰῶνος μέχρι τοῦ Στεφάνου Νεµάν, ὅστις συνήνοσεν εἰς ἓν ὅλον τὴν κατακερµετισµένην Σερβικὴν χώραν. Γεννηθεὶς καὶ βαπτισθεὶς ἐν τοῖς ὄριοις τῆς ἐν Δισκλείᾳ Λατινικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (ὅτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ φυγαδευθέντες ἀπὸ τῆς πατρίδος των ἔζων ἐν Ριβνίτση (ποταμίῳ τοῦ Μαυροβουνίου παρὰ τὴν Παδγυρίτσαν πλησίον τῶν ἐρεπίων τῆς Δισκλείας εἰσβάλλοντι ἀριστερόθεν εἰς Μοράτσον) ὁ Νεµάν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν πρωτεύουσαν πόλιν Ράσκαν (περὶ τὰ 1124 καὶ ἴσως αὐθις ἠξιώθη νὰ λάβῃ τὸ βάπτισµα ἀπὸ τῶν χειρῶν Ἀρχιερέως Ὁρθοδόξου ἐν

μέσω τῆς Σερβικῆς γῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.” Ὁ ὀρθόδοξος οὗτος Ἀρχιερεὺς ἦν ὁ Ῥάσкас ἐπίσκοπος Λεόντιος, ἐξαρτημένος ἀπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς. Τὸ βάπτισμα τοῦ Νεμάν ἐγένετο ἀρχὴ τῆς τελειωτικῆς ἐπιστροφῆς τῶν Σέρβων εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

— Ὁ Στέφανος ἐκληρονόμησε τὸν πατρικὸν αὐτοῦ κλῆρον καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρα-
Ασία τῷ 1144, τῷ 1159 ἀνερρήθη μέγας
Ζουπάνος, τῷ 1195 παρητήθη τοῦ θρόνου
καὶ ἐκάρη μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Συμεὼν
ἐν τῇ ὑπ’ αὐτοῦ ἰδρυθείσῃ Λαύρα Στουδε-
νίτσα, τῷ 1197 ἀπεμακρύνθη εἰς τὸ ἁγι-
ώνυμον Ὄρος τοῦ Ἁθω παρὰ τῷ—ὕψῳ αὐ-
τοῦ Σάββα, τῷ δὲ 1200 ἀνεπαύθη ἐν τῇ
ὑπ’ αὐτοῦ ῥυθμισθείσῃ μονῇ τοῦ χι-
λιανταρίου κατὰ τὸν Ἁθω. Ὁ Στέφανος
Νεμάν ἡγούμενος τῆς Σερβίας ἐκράτυνε
τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς, καὶ ἀνέδειξεν ὑπε-
ριοχύουσαν τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκ-

κλησίαν. Εἰς τοῦτο δὲ τὰ μάλιστα συνετέλεσε καὶ ἡ ἐν Σερβίᾳ συστηθεῖσα αὐτόνομος ἐκκλησία, τῆς ὁποίας πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος μνημονεύεται ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, ἅγιος Σάββας.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Στεφάνου τοῦ Νεμάν, Στέφανος ὁ Β΄ ὁ πρῶτος στεφθεὶς ἡγεμῶν τῶν Σέρβων ἐπιτυχῶς ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐναρχθέν. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τούτου τὸ Σερβικὸν βασιλεῖον ὁσημέραι κραταίωμενον ἐσωτερικῶς παρεξέτεινε τὰ ὅρια αὐτοῦ ἐξωτερικῶς, εὐρύνηθη δὲ μάλιστα ἐπὶ Στεφάνου τοῦ Δουσάν, ὅστις ἐπωνομάσθη καὶ κραταῖος. Ὁ ἡγεμῶν οὗτος ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν ἅπασαν τὴν σημερινὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν, καὶ Μακεδονίαν μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης ἠδύνατο χωρὶς τινος ὑπερβολῆς νὰ ἀποκαλῆ ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ "Βασιλέα τῶν Σερβικῶν, ἑλληνικῶν καὶ Βουλγαρικῶν χωρῶν." Τῷ δὲ 1340 κυρίευσας καὶ τὴν Ἀχρίδα συμ-

περιέλαβεν καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτῆς ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Σερβικοῦ βασιλείου. Μικρὸν μετὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην συνεχάλεσεν ὁ Δουσάν ἐν Σκοπόις σύνοδον, ἐν ἣ παρεκάθησαν ἐκτὸς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σερβίας καὶ δύο ἄλλοι αὐτοκέφαλοι Ἱεράρχαι, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρῶτης Ἰουστινιανῆς, καὶ ὁ Πατριάρχης Τουρνόβου ὡς ὑπήκοοι τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας Ἰωαννῆς (γεννηθεὶς ἐν Πριζρένῃ, καὶ Λαγοθέτης τῆς Σερβικῆς αὐλῆς γεγονῶς) θελήσει τοῦ Στεφάνου καὶ ἐπιψηφίσει τοῦ Πατριάρχου Τουρνόβου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν καὶ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου τῆς Σερβικῆς γῆς ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης, καὶ ἀκολούθως ἔστεψε τὸν Στέφανον ἡγεμόνα τῶν Σέρβων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωαννικίου, ἐν ἔτει 1347, συνεχροτήθη νέα σύνοδος ἐν Σέρραις, ὅπως ἐκλέξη τὸν διάδοχον αὐτοῦ· ἐξελέγη δὲ καὶ προεχειρίσθη Πατριάρχης

Σάββας ὁ IV· ὁ νεωστὶ χειροτονηθεὶς Πατριάρχης μεγλοπρεπῶς ἔστεψε τὸν ἡγεμόνα Στέφανον Δουσάν βασιλικῶ στεφάνῳ, ὅστις ἔκτοτε ἐτιτλοφορεῖτο βασιλεὺς, καθὰ μάρτυροῦσι περὶ τούτου τὰ ἔκδομα ἐκ τοῦ 1347 ἐκδομένα Χρυσόβουλλα. Οὕτως ἐν μὲν φέρει τὴν, ἀκόλουθον αὐτοῦ ὑπογραφήν: " Ἐλέω Θεοῦ βασιλεὺς Ρωμανίας, Σλαβωνίας καὶ Ἀλβανίας." Ἀλλὰ δὲ πάλιν τὴν ἐξῆς " Στέφανος Δουσάν ἐλέω Θεοῦ βασιλεὺς τῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων."

Στέφανος ὁ Δουσάν, ὅσπερ ἄλλοτε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ ἐσχόπευε προδήλως νὰ ἰδρώσῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας σφριγῶσαν καὶ Ἰσχυρὰν Σλαβωνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ τὸ ταιοῦτον σχέδιον σφόδρα κατεθούρησε τὸ πολὺν καὶ ἀσθενὲς γῆρας τοῦ Βυζαντίου. Ἀδύνατον πολιτικῶς κατέφυγε εἰς ἀνεπίφθονα μέσα εἰς τοὺς κεραυνοὺς τῆς ἐκ-

κλησίας, ὄπλον, τοῦ ὁποίου εὐτυχῶς πρὸς τιμὴν ἑαυτῆς ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία οὐδέποτε σχεδὸν ἄχρι τῆς περι ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς ἐποιήσατο χρῆσιν χάριν πολιτικῶν σκοπῶν· δυστυχῶς ὁμως τὴν φορὰν ταύτην ἡ φρόνησις ὑπεχώρησεν εἰς τὰ πάθη, ἅτινα ἐκατέρωθεν ἦσαν λίαν διηρηθισμένα· ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης Κάλλιστος ἐθεώρησε προσβεβλημένην τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἀνεκρηύχθη Πατριάρχης, χωρὶς να φροντισῆ να ἐπερωτήσῃ τὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἀνακηρυχθέντα ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων διότι ὁ Στέφανος κατὰ προτροπὴν τοῦ Πατριάρχου τῆς Σερβίας Ἰωαννικίου (κατὰ τοὺς Σέρβους χρονογράφους) ἐξεδίωξεν αἰσχροῦς ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπισκοπικῶν καθεδρῶν καὶ ἀπὸ τῶν ὀρίων τῆς Σερβίας τοὺς Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν Ἀρχιερεῖς ἀντικαταστήσας αὐτοὺς δι' αὐτοχθόνων Σλάβων· ὁ Πατρι-

άρχης Κάλλιστος ἐκδικούμενος τὰς εἰς τὸ οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον προστριβείας ὕβρεις, προτρεπόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος (Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ) ἀφώρισεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων Στέφανον τὸν Δουσαν, τὸν Πατριάρχην τῶν Σέρβων Ἰωαννίκιον, τὸν ὑπ' αὐτὸν κληρὸν, καὶ σύμπαν τὸ Σερβικὸν ἔθνος. Ἀλλὰ πόσον ἐθρόησαν ὁ ἀφορισμὸς καὶ τὸ ἀνάθεμα τὸν Στέφανον, γνωστὸν διὰ τε τὴν εὐσεβείαν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καθὼς μαρτυροῦσι τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ Χρυσόβουλλα τὰ δοθέντα εἰς Μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας, καὶ πόσον ἐφρόντισε νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ τοῦ Πατριαρχείου, ἀγνοοῦμεν. Τινὲς τῶν μεταγενεστέρων Σέρβων χρονογράφων παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ τοιαύτη συνδιαλλαγὴ ἦτο ἀκατόρθωτος, καθόσον τὸ Βυζάντιον πρῶτον ὄρον αὐτῆς προέτεινε τὴν εἰς αὐτὸ ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ

τοῦ Στεφάνου κατακτηθεισῶν πόλεων, αἵτινες πρότερον ὑπέϊχον τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἴσα ὁ Στέφανος οὔτε ἠδύνατο, οὔτε διάθεσιν εἶχε νὰ συμφωνήσῃ. Ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Cέρβων Λαζάρου ἀνανέωσις τῆς καθ' ὀλοκληρίαν ἐπιλησθείσης ταύτης ὑποθέσεως ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον ἰδιωτικῶν ἐνεργειῶν. Εἰς τῶν Cέρβων ἱστορικῶν διηγεῖται τὰ περὶ τούτου ὡς ἐξῆς: " Δύω ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Λαζάρου, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν παραλελυμένων ὑποθέσεων τοῦ κράτους, προσελθὼν αὐτῷ σεβάσμιός τις γέρων ὁ Ἱερομόναχος Ἡσαίας ὑπέμνησε τὸ ἀνάθημα καὶ τὸν ἀφορισμὸν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποβληθὲν τὸ Cερβικὸν ἔθνος ἐν ἡμέραις τοῦ μεγάλου Στεφάνου Δουσάν, τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν Cέρβων ἔμενεν ἀκόμη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀρᾶς ἐκείνης, καὶ διεξελθὼν αὐτῷ πάντα λεπτομερῶς συνεβούλευσε τί ὀφείλε νὰ πράξῃ. Ὁ δὲ Λάζα-

ρος προθυμηθείς προσκαλεῖ διὰ τοῦ αὐ-
τοῦ γέροντος Ἡσαίου τὸν Πατριάρχην
τῶν Σέρβων Σάββαν δεύτερον, τούτου δὲ
ἀμέσως ἐλθόντος συνεσκέφθησαν ὁμοῦ καὶ
ἀπεφάσθησαν νὰ στείλωσι τὸν ῥηθέντα Ἡ-
σαίαν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντι-
νουπόλεως, ὅπως ἐξαιτήσῃται ὑπὲρ τε τῶν
τεθνεώτων καὶ ζώντων ἐκ τοῦ Σερβικοῦ
ἔθνους λύσιν τοῦ ἀναθέματος. Ὁ δὲ εὐ-
λαβῆς γέρον Ἡσαίας ὑπακούσας εἰς τὴν ἐν-
τολὴν καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἱκανὰ τὰ
χρειαῖα ἔρχεται εἰς τὸ ὄρος Ἄθων ἐκεῖθεν
δὲ συμπεριλαβὼν ἄνδρα τυμιώτατον τὸν
πρῶτον τοῦ ἁγίου ὄρους Κήριον Θεοφάνην,
καὶ δύο μαθητὰς τὸν Σίλβεστρον καὶ Νή-
φωνα, πρὸς τούτοις δὲ τὸν Νικόδημον
διερμηνέα, ἀφικνεῖται εἰς Κωνσταντινού-
πωλιν βασιλεύοντος μὲν τοῦ Καλο-Ἰωάν-
νου Παλαιολόγου, Πατριαρχέοντος δὲ τοῦ
Θεοφάνους ἐναρέτου καὶ συνετοῦ ἀνδρός·
ὁ Ἁγιώτατος Πατριάρχης ἅμα μαθὼν τὴν
αἰτίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἡσαίου καὶ τῶν

μετ' αὐτοῦ, διέταξε νὰ ὑποδεχθῶσιν αὐ-
τούς μετὰ τιμῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
αὐτός, ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ
τῆς Συνόδου σχεφθεὶς, κοινῇ ἀποφασεῖι
ἔλυσεν ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος τὸν Στέφανον
Δουσαν, Ἰωαννίχιον Β' τὸν πρῶτον Πατρι-
άρχην τῶν Σέρβων, καὶ πάντας τεθνεῶτάς
τε καὶ ζῶντας Σέρβους. Καὶ πάντας ἐκ
τοῦ Ἱερατικοῦ καὶ κοσμικοῦ τάγματος ἐ-
δέχθησαν εἰς κοινωνίαν ἐπὶ τῷ ἐξῆς ὄρω
ἵνα τοῦ λοιποῦ τὸ Σερβικόν ἔθνος παύσῃ
ἐπιτιθέμενον καὶ πολεμοῦν τῷ ἑλληνικῷ
λαῷ. Ἐπὶ ταύτοις δὲ συνοδικῶς ἐξέθεντο
καὶ ἐσαι ἐκύρωσαν, ἵνα τοῦ λοιποῦ ὁ
Σλαβοσερβικὸς λαὸς μὴ μόνον ἔχη τὸν ἴ-
διον αὐτόνομον Ἀρχιεπίσκοπον, καθὼς ἡ
πρῶτη Ἰουστινιανῆ, καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ἐκ-
κλησία, ἀλλὰ συνοδικῶς ἀπεφασίσθη, ἵνα
ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σλαβοσερβικοῦ λαοῦ
ἢ αὐτόνομος καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρ-
χαι, καὶ τιτλοφορῆται Πατριάρχης μὴ ὑ-
ποκείμενος εἰς οὐδένα. Ταῦτα ἡ ἁγία Σύ-

νοδος διαταξαμένη ἐκύρωσε δι' ἐγγράφου καὶ ἀπέστειλε τοῖς Σέρβους πρεσβευτὰς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης ἐπιδοῦσα αὐτοῖς καὶ συνοδικὰς ἐπιστολάς χάριν μείζονος ἀσφαλείας, καὶ δύο λογάδας ἱερεῖς τὸν Μιτθαῖον καὶ Μωῦσῆν, οἵτινες ἀφικόμενοι εἰς τὴν Θεοφρούρητον πόλιν Πρηζρένην, τελειωθείσης τῆς ἀγίας λειτουργίας, ἐκοινώνησαν τελειωτικῶς πρῶτον μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῶν Σέρβων, ἔπειτα δὲ μετὰ παντός τοῦ Ἱερατικοῦ καὶ κοσμικοῦ χοροῦ, οἵτινες προτοῦ ἦσαν ἀφωρισμένοι. » (Ἱστορ. τῶν Σέρβ. Ραϊτσ. μερ. 3. σελ. 18-20.) Τὸ ἐκτεθὲν γεγονός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Σέρβων χρονογράφων, συνέβη τῷ 1376.

Ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐγκατάστασιν τοῦ Σέρβου (Ἰπεκίου) Πατριάρχου προαγόμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατεῖχε τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην αὐτόχθων τις Σλάβος ὅστις μὴ φρον-

τίζων παντάπασιν περί τῆς δυσμενείας τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ περιπέσῃ συνήργησεν εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου· καθ' ὅσον μαλις ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις, ὡς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, προσεχάλεσεν τὴν γνωστὴν ἐκείνην ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου πρὸς τὸν ἐν Τουρνόβω κληρὸν.

Ἐπέπρωτο λοιπὸν, ἵνα ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν συνενώσῃ κατ' ἀρχάς, ὑπὸ τὴν μητροικὴν αὐτῆς μέριμναν ἀμφότερα τὰ Σλαβικὰ φύλα, νηπιάζοντα ἐν τῷ μετὰ Χριστὸν βίον. Ὅτε δὲ ἐφθασαν τὸ μέτρον τῆς ἠλικίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀμφότερα τὰ ἔθνη ταῦτα ἐνδρωθέντα ἠδύναντο ἀκινδύνως νὰ ἔχωσι ἐθνικὸν θρησκευτικὸν βίον, τότε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ὡς μήτηρ φιλόστοργος ἄνευ δυσμενείας καὶ κατάρας, ἀλλ' μετ' ἀγάπης καὶ εὐλογίας, συνήνεσεν εἰς τὸν ἀπ' αὐτῆς χωρισμὸν αὐτῶν, ἐπιδοῦσα εἰς ἑκάτερον τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς ἐθνικῆς περιουσίας, καὶ διατηρήσασα

μετ' αὐτῶν μέχρι τέλους φιλάδελφον συγκοινωνίαν. Τόσον ἐνυργετική καὶ διαρκῆς ὑπῆρξεν ἡ ἐπιρροή ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέχνων τῆς ἀληθινῆς ταύτης μητρὸς τῶν Σλαβικῶν ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, καὶ ἅπασαν τὴν Κυρίως Ἀλβανίαν μέχρι τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου.

Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σερβικοῦ βασιλείου ἐν τέλει τοῦ XIV αἰῶνος μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς ἐν Ἀχρίδι αὐτοκαίφалу Ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1764.

Αἱ ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν διασωθεῖσαι ἡμῖν εἰδήσεις εἰσὶν ὀλίγαι μὲν, ἴκαναὶ ὅμως, ἵνα ἀποδείξωσιν, ὅτι μέχρι τοῦ 1767 ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ἀπῆλαυε τῶν ἀρχαίων αὐτῆς προνομίων, χωρὶς παντάπα-

σι νὰ μειωθῆ ἡ πνευματικὴ αὐτῆς ἐξουσία ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐπαρχίαις. Αἱ εἰδήσεις αὗται περιορίζονται εἰς δύο μόνον ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐπεστάλη ὑπὸ τοῦ Βοεβόδα Μολδοβλαχίας πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν Δωρόθεων, ἡ δὲ, ἀπάντησις τοῦ τελευταίου τούτου πρὸς τὸν Βοεβόδαν, αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Ἐλέω Θεοῦ Ἰωάννης Στέφανος Βοεβόδας, αὐθέντης τῆς Μολδοβλαχικῆς γῆς.

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ Κυρίῳ πασῶν τῶν Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν, καὶ Δακικῶν χωρῶν χαίρειν ἐν Κυρίῳ.

Ἐστω σοῖνι γνωστὸν, ὅτι ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν Κύριος Βισπαρίων ἐκοιμήθη, καὶ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ στείλωμεν ἐκεῖσε ἄλλον, ὅπως χειροτονήσῃς αὐτὸν κτλ. τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν τὴν Μακαριότητά σου, ἵνα ἀποστείλῃς ἡμῖν τὴν εὐλογίαν σου καὶ ἄθροπον, ὅπως

ἐγκαταστήσῃ ἡμῖν Μητροπολίτην. Προσέτι δὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μὴ ὑπερίδῃς τὴν παράκλησιν ἡμῶν καὶ σὲ προσαγορεύσωμεν εἰς ἔτη πολλὰ. Ἀμήν. Ἐν ἔτει 6,964 (1456) μῆνι Ἀπριλίῳ Ἰνδικτιῶνος 14.

Ἀπάντησις.

Δωρόθεος ἐλέω θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πασῶν τῶν Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν, βορείων χωρῶν καὶ λοιπῶν. Τῷ εὐσεβεστάτῳ θεοπροβλήτῳ καὶ φιλαγρίστῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Στεφάνῳ Βεσβόδα πάσης τῆς Μολδοβλαχικῆς γῆς, χάρις, ἔλεος, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶη μετὰ σοῦ. Μετὰ ταῦτα γνωσκέτω ἡ εὐσέβειά σου, ὅτι λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν σου, καὶ γνοὺς, ὅσα μοὶ ἔγραψας περὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑμετέρου Μητροπολίτου ἐπεθύμουν ἵνα αὐτὸς ἔλθῃ ἐκεῖσε, ἢ ἀποστείλω ἄνθρωπόν μου. Ἀλλ' ὁ Μισόκαλος καὶ ἀπ' ἀρχῆς πολέμιος τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν διάβολος διήγειρε διχόνοιάν

τινα μεταξὺ τῶν προυχόντων (бояры, τὸ
ὁποῖον τινες ἀναγινώσκουσι ὀρθότερον ἴσως
бояры) τῆς ὑμετέρας πόλεως καὶ τοῦ
κλήρου τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τούτου ὁ βα-
σιλεὺς Σουλτάν Μεχμέτης ἐπανακάμπτων
ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἀλβανῶν διέταξεν
ἡμᾶς, ἵνα μεταβῶμεν εἰς Κωνσταντινού-
πολιν μετὰ τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων πρου-
χόντων καὶ κληρικῶν τῆς ἡμετέρας ἐκκλη-
σίας. Τούτου χάριν ἐστάλη τῇ εὐσεβίᾳ σου
ἐπιστολὴ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, ἵνα ἐκ-
λεξάμενοι Μητροπολίτην σύμφωνα τοῖς
κανόσι καὶ τοῖς διατάξεσι τῶν ἁγίων Πα-
τέρων χειροτονήσῃτε διὰ τῶν αὐτόθῃ ἐπι-
σκόπων, μετακαλεσάμενοι καὶ τὸν Μητρο-
πολίτην Οὐγγροβλαχίας Κύριον Μαχάριον,
διότι καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶναι ἡμετέρα,
ἕως οὗ ὁ θεὸς μετατρέψῃ τὴν θλίψιν ἡ-
μῶν εἰς χαρὰν. Κύριος δὲ ὁ θεὸς πλη-
θύναι τὴν εὐσεβειάν σου εἰς ἐτῶν πολλῶν
περιόδους. Ἀμήν. ἐν ἔτει 6,964 (1456)
μηνὶ Ὀκτωμβρίῳ ἰνδικτιῶνος 5.

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καταφαίνε-
ται, ὅτι τὴν XV ἑκατονταετηρίδα αἱ Μη-
τροπόλεις τῆς Μολδοβλαχίας καὶ οὐγγρο-
βλαχίας ἐξήρτωντο ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκο-
πῆς Ἀχριδῶν, διότι πιθανώτατα αὐτὴ μό-
νη συνήργησεν εἰς τὴν μόρφωσιν κατὰ τὴν
XIII καὶ XIV ἑκατονταετιρίδα. Ἡ ἀνά-
μνησις τοῦ συνδέσμου τούτου μετὰ τῆς
Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ὑπῆρχεν ἀκμαία
ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τοῦ Κυρίου Γρηγόριεβιτς μέχρι τῆς XVII
ἑκατονταετιρίδος.

Ἐν ἔτει 1536 Πατριαρχεύοντος Ἱερε-
μίου τοῦ XXI (τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ 1536
1545) ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ἐστερή-
θη μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς
ἐπαρχιῶν, τῆς Βερρόιας, ὡς ἐξῆς “ Πα-
τριαρχεύοντος τοῦ Ἱερεμίου ἐλθὼν εἰς Κων-
σταντινούπωλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης
Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν Πρόχορος ἐνεφανί-
σθη εἰς τὸ Διβάνιον, καὶ ἔδειξε βασιλικά
χρυσόβουλα, τὰ ὅποια ὡμολόγουν καὶ ἐ-

βεβαίουν, ὅτι εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτοῦ ἀνήκει ἡ Βέρροια, μία τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης· προσήνεγκε δὲ καὶ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα δι' αὐτὴν ἀντὶ Χαρατσίου, τὸ ὁποῖον μαθὼν ὁ Πατριάρχης ἠπόρει τί νὰ πράξῃ, ὅπως μὴ ἀπολέσῃ τὴν ἐπαρχίαν. Ἀλλ' ὅμως κατὰ παραίνεσιν ἄλλων ἐνεργήσας ἔλαβε ρήτραν (φετῶν), κατὰ τὴν ὁποῖαν οἰονδήποτε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον νέμεται τις ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη, εἶναι ἀναπαλλοτρίωτον ἀπ' αὐτοῦ. Τότε προσελθόντες εἰς τὸ Διβάνιον ἔδειξαν τὴν ρήτραν ταύτην, καὶ παρέστησαν μάρτυρας, ὅτι ἡ διαφιλονεικουμένη ἐπαρχία ἀπὸ 300 ἡδὴ ἐτῶν καὶ τι πλεόν ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαν. Οἱ Πασσάδες Ἰδόντες τὴν ρήτραν ἀνεγνώρισαν μὲν εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ δικαίωμα τῆς Ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ πληρόνη καὶ αὐτὸς τὰ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα, ὅσα δὴ ὑπέσχετο ὁ Πρόχορος Μη γνωρίζων ὁ Πατριάρχης τί νὰ πράξῃ πε-

ρισσότερον ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῆ τὸν προτιθέμενον ὄρον. καὶ τοιοῦτοτρόπος ἀπεδίωξαν τὸν Πρόχορον ἀπὸ τοῦ Διβανίου (Turcograecias bib. 11 Historia ecclesiast). Μετὰ τὸν Πρόχορον μνημονεύεται ἐν ἔτει 1564 Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας Παΐσιός τις, ὅστις παρῆν ἐν τῇ Συνόδῳ τῇ συγκροτηθείσῃ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα καθαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ εἰκουμενικοῦ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ (Χρονικ. Φιλίππ. τοῦ Κοπρ. σελ. 407-409. Βουλγ. Φιλολ. 1860 ἀριθ. 6. σελ. 220-221). Ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Ζωγράφου διεσώθησαν τρεῖς ἐπιστολαὶ αὐτοῦ χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ 1566 καὶ ἐπιγραφόμεναι πρὸς τὸν Μητροπολίτην Τιμόθεον, ἔξαρχον τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῶν οἰκούντων ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐν τέλει τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ Παΐσιος γράφει: “ἐξεδόθη ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀχρίδα ἡμετέρῳ Πατριαρχείῳ τῆς Πρώτης Ἰου-

στινιανῆς καὶ ἐπετέθη ἡ ἐκ πρασίνου κη-
ρίου σφραγίς τῆς Μητροπολιτικῆς ἡμῶν
ἐκκλησίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπερα-
γίας Θεοτόκου, καὶ ἐπεγράφη τῇ ἰδίᾳ μου
χειρὶ διὰ πρασίνης μελάνης κατὰ τὸ ἔθος
τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. „ Ἀκολουθῶς ἔ-
πεται ἡ ὑπογραφή ὡς ἑξῆς: « Παῖσιος ἐ-
λέω θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστι-
νιανῆς, Ἀχριδῶν, καὶ πάσης Βουλγαρίας,
Σερβίας καὶ τῶν λοιπῶν. » Μετὰ τον Πρό-
χορον καὶ Παῖσιον, Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρι-
δῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας εὐρίσκομεν τὸν
Γαβριήλ Σλάβων ἐκ Βοσνίας, ὅστις ὑπε-
γράφετο ὡς ἑξῆς: « Γαβριήλ ἐλέω θεοῦ
Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀ-
χριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας,
Ἀλθανίας, Μολδοβλαχίας, Οὐγγροβλαχί-
ας καὶ τῶν λοιπῶν », (Christ. Orien. t. 11
σελ. 299. Χρον. Φιλιππ. Κυπρ. προσθ.
σελ. 407-409 Βουλγ. Φιλολ. 1860 σελ.
221-222).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περίπου ἤρ-

ξαντο πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατο-
λῆς νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ρωσσίαν,
ὅπως συλλέξωσιν ἐλέη παρὰ τῶν ἐκεῖ
Χριστιανῶν ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀ-
πόρων, καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν τῶν ἐκ-
κλησιῶν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Κωνσταντι-
νουπόλεως, ὁ Ἱεροσολύμων, ὁ Ἀντιοχεί-
ας ὑπὸ ποικίλων ἀναγκῶν καταστενοχω-
ρούμενοι ἤρχοντο εἰς Ρωσσίαν χάριν
χρηματικῶν βοηθειῶν. Εἰς τὸ τότε κοινὸν ἔ-
θος ἀκολουθοῦντες, ἢ μᾶλλον μὴ δυνάμε-
νοι νὰ ἐξοικονομήσωσι τὰς τότε δυσχερεῖς
ἐποχὰς χωρὶς χρημάτων καὶ οἱ Ἀρχιεπί-
σκοποι Ἀχριδῶν ἐπεκαλέσθησαν πολλάκις
τὴν χρηματικὴν ἀντίληψιν τῶν ὁμοδόξων
καὶ ὁμοφύλων Ρώσσω. Οὕτω τέσσαρες
τῶν Ἀρχιεπισκόπων τούτων αὐτοπρόσωποι
ἀπῆλθον εἰς τὴν Μόσχαν, ἄλλοι δὲ ἀπέ-
στειλαν αὐτόθι ἄνδρας ἐμπίστους ἐφοδιά-
ζοντες αὐτοὺς δι' αἰτητικῶν ἐπιστολῶν ἀ-
πευθυνομένων πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Ρώσ-
σων καὶ τὸν Πατριάρχην τῆς Μόσχας· αἱ

εις τὴν Ρωσσίαν χάριν συλλογῆς ἐλεημο-
συνῶν ὁδοιπορίας εἴτε τῶν Ἀρχιεπισκόπων
τῆς Ἀχρίδος, εἴτε τῶν ἀπεσταλμένων αὐ-
τῶν ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ 1586 λήγουσιν
τῷ 1645.

Δὲν εἶναι ἡμέτερον ἔργον νὰ διεξέλθω-
μεν ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει τῶν
τυχῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν τὰ
καθ' ἕκαστα τῶν τοιούτων ὁδοιποριῶν, αἰ-
τινες οὐδ' ἅπαξ δὲν διέφευσαν τὰς ἐλπίδας
τῶν ἀναλαβόντων τοὺς μαχθους καὶ τὰς
δυσχερείας τῶν τότε ταξιδείων εἰς οὕτω
μακρινὴν χώραν ἢ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα
ἡμῖν ἐκ τῶν ὁδοιποριῶν τούτων εἶναι ἐκεί-
νη, ἣν ἀνέλαβε τῷ 1634 ὁ Ἀρχιεπίσκο-
πος Ἀχριδῶν Ἀβράμιος συνοδευόμενος
καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου διότι
ἐκ τῶν ὁμολογιῶν, ἃς ἔδωκεν ἐν Μόσχᾳ
ἀνακρινόμενος, ἀν' ἐκεινῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐ-
ξαγοράσῃ τὴν μητροπολιτικὴν αὐτοῦ ἐκ-
κλησίαν διὰ χρημάτων, τῶν ὁποίων ἀπο-

ρων ἦλθεν εἰς Ρωσσίαν, ἵνα συλλέξῃ βοη-
θείας παρὰ τῶν αὐτόθι χριστιανῶν, Ἐπὶ
τούτῳ δὲ ἔφερε καὶ ἐπιστολὴν τῆς περὶ
αὐτῶν Συνόδου ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν
Μητροπολιτῶν Καστορίας Χαρίτωνος καὶ
πρωτοθρόνου Ἀχριδῶν, Βοδενῶν Δανιήλ,
Κορυτσαῶν Μητροφάνους, Πελαγονείας Δα-
μασκηνοῦ, Στρωμνήτης Μεθοδίου, Γρεβε-
νῶν Μητροφάνους, Βελεγράδων Παρθενίου,
καὶ τῶν ἐπισκόπων Μαλεσχῶν Σωφρονίου,
Πρεσπῶν Διονυσίου, Μόκρας Καλλιστρά-
του, Σπατινης Ἰωσήφ, Δεβρῶν Κοπριανοῦ.
Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατὰ τοῦτο εἶναι ἀξιο-
σημείωτος, ὅτι γνωστοποιεῖ ἡμῖν τὰς ἐπαρ-
χίας, αἵτινες ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδο-
σίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν κατὰ
τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα.

Οἱ τελευταῖοι Ἀρχιεπίσκοποι Ἀχριδῶν,
οἷον προαισθανόμενοι τὴν ἀναμένουσαν αὐ-
τοὺς μοῖραν ἐπεσκέπτοντο συχνὰ τὴν Κων-
σταντινούπολιν, τινὲς δὲ καὶ διέμενον ἐπὶ
πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἀποσο-

βήσωσι τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον, καὶ προφυλάξωσι τὰ ἀρχαιοπαράδοτα αὐτῶν προνόμια· οὕτω π. χ. ἐκ τῶν πρωτοκόλλων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχείου γνωρίζομεν περὶ τοῦ προτελευταίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν τὰ ἀκόλουθα: «ἐπειδὴ ἡ ἀγιωτάτη Μητρόπολις Μογλενῶν καὶ Κασάνης ἡ ὑποκειμένη τῇ Ἀγιωτάτῃ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωακείμ ἔμεινε χωρὶς ποιμένος, ὁ δεσπότης τῆς Μητροπόλεως καὶ Πατριάρχης τῶν Βουλγάρων Κύρ Κύριλλος ἐν τῇ πρωτευσούσῃ τέως τὰς διατριβὰς ποιούμενος συνιστᾷ κανονικὴν ἐκλογὴν καὶ φροντίζει, ἵνα γίνῃ αὕτη κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνας. Καὶ δὴ ἐπινεύσει καὶ ἀδεία τῆς αὐτοῦ Ἀγιότητος συνελθόντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἱερομάρτυρος Φωκᾶ κατὰ τὸ Ὁρτάκιοι ἐποιησάμεθα τὴν κανονικὴν ἐκλογὴν. 1762 κατὰ Δεκέμβριον.

Πέντε ἔτη μετὰ ταῦτα δηλ: τῷ 1767

ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ, καὶ ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Ἀρσενίου, ἐχειρώθη ἡ ἀρχαία αὕτη Ἀρχιεπισκοπὴ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ἐκδούς τὸν κατάλογον τῶν Ἱεραρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας Ζαχαρίας ὁ Μαθᾶς λαλῶν περὶ τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ ἀποκαλεῖ αὐτὸν σφώτατον, δίκαιον καὶ εὐσεβῆ. Ἀπαριθμῶν δὲ τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, ὡς ἐξόχου πηδαλιούχου τῆς ἐκκλησίας ἐπιπροστίθῃσιν, “ ὑπέταξεν εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν τὰς τέως αὐτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Ἱπεκίου ἐπραξε δὲ τοῦτο διὰ δύο μάλιστα αἰτίας· πρῶτον μὲν διότι ἄνθρωποι ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐχόμενοι τοῦ Παππισμοῦ καὶ ποικιλοτρόπως κακόβουλοι παρεσέδουν εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ ἔσπειρον τὰ ζιζάνια τῶν αἵρέσεων αὐτῶν εὐκόλως ἐξαπατῶντες τὸν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπίσκο-

πον, ὅστις πολλάκις οὐδὲν περὶ τούτου ἀνεκοινοῦτο τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Ἐπειτα δὲ διότι ἤθελεν, ἵνα καὶ αἱ δύο αὐται Ἀρχιεπισκοπαὶ μετὰσχῶσι τοῦ κοινοῦ χρέους, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων εὐκολώτερον ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον.

Ἄλλ' ὅμως ὁ ἐξιστορήσας τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἰωάννης Φιλήμων ἀποκαλύπτει, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ τότε Μέγας Διερμηνεὺς Ἰωάννης ὑψηλάντης ἔχων σύμμαχον καὶ τὸν Σχμουήλ ἐφανάκισε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἐπισημοῦσά τοῦ ἀνοικοδομησθαι τὴν ἔκτοτε μορφωθεῖσαν μεγάλην ιδέαν. Τὸ ἐξελληνῆσαι τοὺς Σλάβους τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου ἀπέτελει μέρος τῆς μεγάλης ιδέας· πρὸς ἐπιτυχίαι δὲ τούτου ἔδει ἢ μὲν πνευματικὴ ἐξουσίᾳ νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς μόνου, νὰ κινηθῶσι δὲ αἱ δύο Σλάβ. καὶ Ἀρχιεπισκοπαί, ὃ δὴ καὶ ἐτελέσθη ταῖς ἀπὸ κοινοῦ προσπάθειαις τοῦ ὑψηλάντου (προδιαθέτοσ εἰς τοῦτο τὴν Ὑ-

ψηλὴν Πύλην, καὶ παραστάντος ἐπιτηδείως ὡς ὡς ζηλωτοῦ τῶν συμφερόντων Ἀυτῆς) καὶ τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἀποκαλεῖ “ πρόθυμον καὶ ἐπιτήδειον συνεργὸν τοῦ Ὑψηλάντου.

Ἡ ἀρχὴ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ ἐν Ἰπεκίῳ Σερβικοῦ Πατριαρχείου. Περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἀντικειμένου τὰ πρωτόκολλα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως περιέχουσι συντόμους τινὰς καὶ ἀνεπαρκεῖς φαινομένας πληροφορίας, τὰς ἑξῆς : « ἐν ἔτει 1765 κατεδικάσθη εἰς εἰκτρὸν θάνατον ὁ δυστυχὴς Γεωργάκης Σπαθάρης, ἡ δὲ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύθη. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀπῆλαυσεν οὕτως ἀξίαν τιμωρίαν τῶν πράξεων, τὰς ὁπίας ἔπραξε . . . . . μετὰ παρέλευσιν ὁμῶς εἰδὸς ἔτους παρουσιάσθη μία τις ἀπόδειξις χρεωστικῆ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰπεκίου, ἣτης ἐχρεώσται τῷ ῥηθέντι Γεωργάκη Σπαθάρη. Τοῦτο ἔδωκεν οὐχὶ μικρὸν λαβὴν εἰς τὸ ὕψηλόν

κράτος, ἡμῖν δὲ οὐκ ὀλίγας φροντίδας,
διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ Ἰκανοποιῆσαι αὐτὸ
... ὡς ἀμοιβὴν δὲ τῶν ἀγώνων ἡ-
μῶν ἠξιώθημεν παρὰ τοῦ Ὑψηλοῦ κράτους
να συνενώσωμεν καὶ ὑποτάξωμεν ὑπὸ τὸν
ἡμέτερον οἰκουμενικὸν θρόνον τὸ ποίμνιον
Ἰπεκίου, ἔχοντες πρὸς τοῦτο τὴν συγκα-
τάθεσιν τοῦ Νύσσης Κύρ Γαβριήλ, τοῦ
Οὐζίτσης Μητροφάνους, τοῦ Ἐνιπαζαρίου.
Βοσώνης Κύρ Σεραφεῖμ, τοῦ Σαμακοβίου Νεο-
φύτου, τοῦ Κεστεντηλίου Γαβριήλ τοῦ Ἐρζε-
γοβίνης Ανθίμου, καὶ τοῦ Πριζρένης Γαβρι-
ήλ. 1766 Ἰνδικτικῶνος 15 Σεπτεμβρίου 11.»

Τὸν τελευταῖον ἐν Ἰπεκίῳ Πατριάρχην
τῶν Σέρβων Καλλίνικον Ἕλληνα τὸ γένος
στερηθέντα καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώμα-
τος καὶ τοῦ θρόνου ἀντικατέστησε ὁ πρῶ-
την Ἀμασειας Γαβριήλ· ἐν δὲ τῷ κώδικει
τοῦ Πατριαρχείου ἐγράφη αὐτοῦ τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς ὀνόματος ἀποξεσθῆναι τῶν
βασιλικῶν πινάκων, καὶ ὡς μηδέποτε γε-
γονότος λογιζομένου.»

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ αὐτὴ μοῖρα κατέφθασε καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχριδῶν ὁ ἔσχατος αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς μνημονεύεται ὁ Ἀρσένιος, ἀνὴρ ἀπειρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀμβλὺς τὸν νοῦν ἀπορῶν καὶ τῶν μέσων, καὶ τῆς Ἰκανότητος τοῦ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ προνόμια αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ραδιουργιῶν, αἵτινες κατὰ μικρὸν περιεχύκλωσαν καὶ συνέσφιξαν αὐτόν, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένην „παραίτησιν“, ἐλπίζων πιθανῶς νὰ ἀπαλλαγῇ διὰ παντὸς διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπὸ πασῶν τῶν δυσχερειῶν ἢ παραίτησις αὐτὴ κατεστρώθη ἐπίσης εἰς τὸν κώδικα τοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος.

“ Διὰ τῆς παρουσίας μου οἰκειοθελοῦς καὶ ἀδιάστου παραιτήσεως φανερῶ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος, ὅτι διὰ τὸ ἀδυνατίως ἔχειν με οἰκονομῆσαι καὶ διορθῶσαι

τὰς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Ἀχριδῶν
χρείας ἀλλεπαλλήλως ἐπισυμβάσας, ἐπί
τε τῶν πρό ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡ-
μῶν, λαβὴν οὐ μικρὰν λαβόντων τῶν κα-
κοποιῶν τὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὄνομα εἰς
τὸ κατατρέχειν καὶ ζημιοῦν καὶ βλάπτειν
καὶ τὰς ὑποκειμένας τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ
Ἀχριδῶν Μητροπόλεις, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ
πτωχοὺς βασιλάδες, καὶ διὰ τὸ μὴ ἄλλως
ἔχειν ἐλευθερωθῆναι τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ
ἐκεῖσε κλίμα καὶ ὅλον τὸ χριστιανικὸν γέ-
νος εἰμὴ τῇ ἀναιρέσει τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς,
δι' αὐτὰ ταῦτα παραιτοῦμαι ἤδη τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς
προτέρας μου ἐπαρχίας Πειραγωνείας. Ἐ-
πὶ τοιαύτῃ δὲ συμφωνίᾳ μετὰ τῶν συνα-
δέλφων μου ἀγίων Ἀρχιερέων ἐγένετο καὶ
ἡ παροῦσα οἰκειοθελής καὶ ἀβίαστος πα-
ραίτησις, ἣτις ὀφείλει καταστρωθῆναι καὶ
ἐν τῷ Ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Με-
γάλῃς ἐκκλησίας., 1767 Ἰαννουαρίου 15.
Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπετάγη μὲν ἡ

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν εἰς τὸν Πατριάρχην
Κωνσταντινουπόλεως, ἔπαυσε δὲ καὶ
ὁ ἀνεξάρτητος Αὐτῆς βίος.

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

— 011 —
— ρωσικὸν Π. νό. — ΟΔΙΓΑ ΤΙΝΑ
— 10κ 53 — ΚΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ἘΝ Τῇ ΚΥΡΙΩΣ ΒΟΥΛ-
ΓΑΡΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Α-
ΠΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙ-
ΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛ-
ΓΑΡΩΝ (ΤΩ 861) ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡ-
ΓΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ἘΝ ΤΟΥΡΝΟΒΩ ΠΑ-
ΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ (ΤΩ 1463).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
Συμπληρώσαντες τὰς ὀλίγας πληροφο-
ρίας, ὅσας ἠνθολογήσαμεν, περὶ τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς, καθῆ-
κον ἡμῶν ὑπολαμβάνομεν νὰ ἀφιερῶσω-
μεν ὀλίγας ἀκόμη λέξεις καὶ περὶ τῆς ἐν
τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξου ἐκκλη-
σίας, ἣτις ἀναποσπάστως οὔσα συνδεδε-
μένη μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης
Ἰουστινιανῆς συνειργάσθη καρποφόρως εἰς
τὴν στερέωσιν καὶ αὔξησιν τῆς ὀρθοδόξου
πίστεως μεταξὺ τῶν Βουλγάρων. Ἄλλ'
ὅμως πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν τοῦτο, ὀφεί-

λομεν νὰ εἰπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς παραδοχῆς καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν κυρίως καλουμένην Βουλγαρίαν.

Πάντες οἱ σύγχρονοι Ἱστορικοὶ συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ προδιέθεσε τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βορίσην κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ αἰχμάλωτος μοναχὸς Θεόδωρος ὁ Κουφαρᾶς, ἔπειτα δὲ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βορίσου, ἡ ὁποία αἰχμαλωτισθεῖσα παῖς ἔτι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀγετράφη καὶ ἐξεπεδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς τὴν γενέθλιον χώραν ἐπενήργησε τελεσφορότερον ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ὅπως παραδεχθῆ εὐκολώτερον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ· ἀλλ' ὁ συμπληρώσας καὶ ἐπικοσμήσας τὸ ἔργον ἀμφοτέρων τούτων ἦν ὁ Μεθόδιος. Κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν ἑρμηνείαν τῶν

ἀρχαῖον μαρτυριῶν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ
Μεθόδιος οὗτος ἦτο αὐτός ἐκεῖνος ὁ ἅγιος
Ἀπόστολος τῶν Σλάβων, ἀδελφὸς Κων-
σταντίνου τοῦ φιλοσόφου τοῦ μετονομα-
σθέντος ἐν τῷ μοναχικῷ βίῳ Κυρίλλου·
ὁ Μεθόδιος παρεσκεύασεν εἰς τὸ βάπτι-
σμα, (κατ' ἄλλους δὲ καὶ ἐβάπτισε) τὸν
Βορίσην τῷ 861, ἀποκαλέσας αὐτὸν ἐν
τῷ ἁγ. βαπτίσματι Μιχαήλ πρὸς τιμὴν
τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ, τοῦ βασιλέως τῶν
Βυζαντινῶν Μιχαήλ. Ἄν καὶ κατ' ἐκείνην
τὴν ἐποχὴν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἦτο
ἱκανῶς παρεσκευασμένον εἰς τὴν παραδο-
χὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως διὰ τῆς ἐ-
πιμιξίας καὶ συγχωνεύσεως αὐτῶν μετὰ
τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζων ἀπὸ
πολλοῦ εἰς τὰς παρὰ τῶν Βουλγάρων κη-
τὰ ἑβδομον αἰῶνα κυριευθείσας χώρας,
συνάμα δὲ καὶ ὡς ἐκ τῶν συχνῶν σχέσε-
ων καὶ συγκρούσεων μετὰ τῶν Βυζαντι-
νῶν, καὶ ὅμος ἢ εἰς τὸν χριστιανισμὸν
εἰσὸδος τῶν Βουλγάρων δὲν ἐγένετο ἄ-

ναίμωτι· οἱ δυσαρεστίθεντες διὰ τὴν καινοτομίαν Βογιάροι συνέστησαν ἰσχυρὸν κόμμα κατὰ τοῦ ἡγεμόνος. Ἄλλ' ὁ ἡγεμὼν Μιχαήλ πεποιθὼς εἰς τὴν ἀγιότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ γενναίως ἀντέστη κατὰ τῶν συνομωτῶν, οἵτινες ἐπολιόρχησαν αὐτὸν ἐν τῷ ἰδίῳ μεγάρῳ, καὶ τοιοῦτοτρόπως κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν· οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως ἐτιμωρήθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ὑποταγέντες ἐβαπτίσθησαν· ἀλλ' αἱ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων ἀναφύεσαι ἐρίδες μετὰ τῶν ἑκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ρώμης περὶ τῆς ἐν Βουλγαρία κυριαρχίας οὐκ ὀλίγον παρεχώλυσαν τὴν εἰρηνικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν νεοφώτιστον χώραν. οὕτω λοιπὸν οἱ νεώστι φωτισθέντες ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως Βούλγαροι ἔσχον τὸ δυστύχημα νὰ ἴδωσι τὰς δύο ταύτας ἑκκλησίας ἐριζούσας περὶ αὐτῶν· ὁ ἅγιος Μεθόδιος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων

ρων ὤφειλε κατ' ἐντολήν τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα μεταβῆ εἰς τὴν μεγάλην Μοραβίαν, ὅπως προσελκύσῃ καὶ τοὺς αὐτόθι Σλάβους εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔφερε μέσον τελεσιουργότατον τὴν Σλαβωνικὴν μετάφρασιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἀλλὰ τότε δὴ κατέκλυσαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν διαφορῶν αἵρέσεων κήρυκες, τῶν ὁποίων τολμηρότεροι καὶ θρασύτεροι ἀνεδείχθησαν οἱ προασπισταὶ τῆς εἰς τὸ Σύμβολον προσθήκης « καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. »

Ἡ θέσις τοῦ Βορίσου-Μιχαήλ ὁμολογουμένως δὲν ἦτο λίαν εὐχάριστος νεοφώτιστος αὐτός καὶ διὰ τοῦτο ἀγνοῶν τὴν ἀκρίβειαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας πόθεν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν ἀνόθευτον καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τῆς κυβδήλου διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων τῆς Δύσεως; Τοῦτο ἴσως ἦτο ἡ θρησκευτικὴ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βορίσης ἔκρινε νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὴν

Ῥώμην. Ὑπῆρχον ὁμως καὶ ἄλλαι αἰαίαι αἰ ἐνισχύσασαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἦσαν δὲ αὐται, αἰ ἀπὸ πολλοῦ ὀφιστάμεναι σχέσεις μετὰ τῶν Φράγκων τῆς Δύσεως, οἵτινες εἶχον κατορθώσει νὰ καθυποτάξωσι τὴν Πανονίαν καὶ τοὺς πρὸς Δυσμὰς ἐγκατεστημένους Σλάβους, καὶ ὁ φόβος τῶν Βουλγάρων, μήπως αἰ στεναὶ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιφέρωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξάρτησιν, ἐν ᾧ τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων ἡγεμόνων μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀνεξαρτησία.

Ὅπως δὴποτε τῷ 866 ὁ ἡγεμὼν Βορείσης Μιχαὴλ ἐπεμψε πρεσβείαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων, καὶ τὸν Πάππαν Νικόλαον, ἐξαιτούμενος νὰ λάβῃ τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ· ὁ Μιχαὴλ ἠλπίζεν ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκτή-

ση διὰ τὴν Βουλγαρίαν κληρον ἀνεξάρτητον καὶ ἐθνικόν· Αἱ ἐλπίδες ὁμως αὐτοῦ ἐφεύσθησαν· διότι ὁ Πάππας πᾶν ἄλλο διελογίζετο παρὰ νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐκκλησίαν Ἀνεξάρτητον. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Βορίσου πρόσδιορισθέντα Φορμόζον ὡς Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουλγαρίας συγκατετέθη νὰ ἐπικυρώσῃ. Τούναντίον μάλιστα καὶ δολίως ἀποσύρας τὸν Φορμόζον ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας καθήρεσε βραδύτερον καὶ ἀνεθεμάτισε. Ἡ τοιαύτη ἀποτυχία τοῦ Βορίσου-Μιχαὴλ καὶ αἱ ραδιουργίαι τῶν Δυτικῶν Ἱεραποστόλων ἤλλαξαν τὴν περιοδικὴν κατάστασιν τῆς ἐν Βουλγαρία ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε συνέχροτεῖτο νέα Σύνοδος (ἀπὸ τοῦ 869-870)· γινώσκων τοῦτο ὁ Μιχαὴλ ἐπέμφεν εἰς αὐτὴν τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Πέτρον μετ' ἄλλων τριῶν Βογιάρων, καὶ ἐκεῖ παρόντων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πάππου ἀπεφασίσθη ἵνα ἡ νεοσύστατος

Βουλγαρία αναφέρεται ὡς πρὸς τὰς ἐκ-
κλησιαστικὰς ὑποθέσεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν
Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὄχι εἰς τὴν τῆς
Ρώμης.

Ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ ἄσμενος ἐδέχθη τὴν
ἀπόφασιν τῆς συνόδου, καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ
Ἀυτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως
Βασιλείου, καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου
ἀποσταλέντα (συναινέσει πάντως καὶ τοῦ
Μιχαὴλ) εἰς Βουλγαρίαν Ἀρχιεπίσκοπον
Θεοφύλακτον τὸν πρῶτον. Ἡ ἀπὸ τῆς
Βουλγαρίας ἀποχώρησις τοῦ ἐπισκόπου
Γριμοάλδου καὶ τοῦ Λατινικοῦ Ἱερατίου
ἦτο τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῶν μετὰ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ἀνακαινισθεισῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν σχέσεων· ἀλλ' ὅποια πρὸνό-
μια ἔτυχεν ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κων-
σταντινουπόλεως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεο-
φύλακτος, καὶ ποταί τινες ἐπαρχίαι ὑπε-
βλήθησαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ;
ὁ ἕγγονος τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ
Μακεδόνα, Κωνσταντῖνος ὁ Παρνερογένει-

νητος περιγράφων τὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκδουλεύσεις τοῦ Πάππου αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα. « Ὁ Βασίλειος συνεβούλευσε τοὺς Βουλγάρους (ὅτε ἐσαλεύοντο μεταξύ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως) νὰ δεχθῶσι Ἀρχιεπίσκοπον ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντα τὸ δικαίωμα τοῦ καθιεροῦν ἐπισκόπους ἐν Βουλγαρία, καὶ νὰ ἔχωσι ἐπισκόπους ἰδίους (δηλ. αὐτοχθόνους Βουλγάρους).» Τὰς δὲ εἰς αὐτὸν ὑποκειμένας ἐπαρχίας ἐξάγομεν ἀπὸ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βασιλέως Βορίσου. Ἦσαν δὲ αἱ ἀκόλουθοι: ἡ Πρεσλάβια (ἡ καὶ πρωτεύουσα κατ' ἀρχάς), τὸ Ρουστσούκιον, ἡ Λόβτσα, ἡ Σοφία, ἡ Ὁβέτσα (Προβαδὴ) καὶ ἡ Δρύστρα. Ἀλλ' ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία τῆς ἐν Βουλγαρία ἐκκλησίας ἐγένετο βραδύτερον.

Ὁ ἡγεμὼν Βορίσης Μιχαὴλ συνενωθεὶς τελειωτικῶς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ στερεωθεὶς εἰς αὐτὴν

ὕπὸ τοῦ περιχλεοῦς Πατριάρχου Φωτίου (878.889) ἀφιέρωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βασιλείας αὐτοῦ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως ἐν τῷ ἔθνει μετὰ ζήλου βοηθῶν πρὸς τοῦτο τὸν κληρὸν, ὅστις μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀπομάκρυνσιν τῶν Δυτικῶν ἀποστόλων ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ ἐνασχοληθῆ εἰς τὰ ποιμαντορικὰ αὐτοῦ καθύκοντα. Ἐκτὸς τῆς βασιλικῆς προσπαθείας καὶ ἐν ἄλλο περιστατικῶν συνετέλεσεν, ἵνα βασισθῆ ἐπὶ ἑδραιωτάτων βάσεων ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐν Βουλγαρίᾳ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐκδιωχθέντες ἀπὸ τῆς Μεγάλης Μοραβίας ὑπὸ τοῦ Δυτικοῦ κλήρου κατέφυγον πάντες εἰς Βουλγαρίαν ὅπου καὶ τὰς ἀνηκούσας τιμὰς εὖρον καὶ στάδιον ἐνδόξων πνευματικῶν ἀγώνων. Τοὺς ἀγῶνας τούτους ὑπαινίχθημεν ἀπλῶς πραγματευόμενοι περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς ἠθέλομεν δὲ ἀπομακρυνθῆ πολὺ τοῦ προκειμένου, ἐὰν ἐπεχειροῦ-

ἦεν νὰ ἐνασχοληθῶμεν εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο· διὰ τοῦτο ἐξακολουθοῦμεν ἐπιθεωροῦντες τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα ἐν Βουλγαρία ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Βορίσου Συμεών. Ἀνατραφεὶς ὁ Συμεών ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παιδευθεὶς τὴν ἑλληνικὴν παιδίαν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ Ἡμιέλλην ἐπωνομάσθη, συνωκειώθη συγχρόνως καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν διπλωματίας, ὃ δὴ καὶ προοιαίτατα ὑπεμφαίνεται εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ. Μετὰ τὴν πρώτην ἐξστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, καθ' ἣν ἤρατο λαμπροτάτην νίκην παρὰ τὴν Ἀγχιάλον (817), ὁ Συμεών ἑαυτὸν μὲν ἀνεκήρυξε βασιλέα τῶν Βουλγάρων, τὸν δὲ Ἀρχιεπίσκοπον Πρεσλάβας Πατριάρχην. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Συμεών, ὑπεκρύπτετο κατὰ τινὰς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διαδεχθῆ τὸν Καίσαρα. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπαξ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς δὲν ἐβράδυνε καὶ

τὴν ἀλλήν ὑπερήφανον προσωυμίαν τὴν
ὁποίαν ἔφερον οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου,
“ Ἀὐτοκράτωρ Ρωμαίων „ Ἀλλ’
διὰ τὴν νομιμοποίησιν καὶ καθαγίασιν ἐνώ-
πιον τοῦ ἰδίου ἔθνους τὸν βασιλικὸν τί-
τλον, ἀναγκαστικῶς ἔπρεπε νὰ λάβῃ εὐλο-
γίαν ἢ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ
ἀπὸ τῆς Ρώμης, — ἀπὸ μιᾶς τῶν δύο
πρωτεύουσῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου ὡς
ἐκ τῶν πολεμικῶν καὶ ἐχθρῶν αὐτοῦ δια-
θέσεων, τὰς ὁποίας ἔτρεφε κατὰ τοῦ Βυ-
ζαντίου, δὲν ἠδύνατο θεῖναι ὡς νὰ περιμεί-
μῃ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπό-
λεως εὐλογίαν, ἀλλὰ κατάραν. Τότε καὶ
ἐκεῖνος ἐκλίνε πρὸς τὴν Ρώμην ὁ Πάπ-
πας, ὅστις δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἐπὶ τῆς
Βουλγαρίας ἀξιώσεις αὐτοῦ ἔσπευσε μετὰ
παραδειγματικῆς προθυμίας νὰ ἐπικυρώσῃ
τὴν Βασιλικὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Συμεῶν ὁ-
πῶς καὶ ἂν ἔχει, ἢ ὑπαρξίς τοῦ ἐν Ἡρε-
σλάβᾳ Πατριαρχεῖον εἶναι γεγενῆς, ἀνε-
πίδεκτον ἀμφιβολίας. Ἐν τῷ Συνοδικῷ τοῦ

Βασιλέως Βορίσου, άνευρεθέντι εν Τουρ-
νόβω, καταλέγονται και αυτά τὰ όνόμα-
τα τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν Πρεσλάβας
ή σειρά τῶν όποίων αποπερατοῦται μετά
τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ
βασιλείου τῷ 971. Οὐδέ τήν ἐλαχίστην
ἀφορμήν ἔχομεν, ὥστε νά ὑποθέσωμεν,
ὅ τι αἱ μετά τῆς Ρώμης σχέσεις τοῦ Συ-
μεῶν ἤλλαξαν κατά τι τήν ἐσωτερικήν
ποροίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων·
διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι ὑπό τήν κραται-
άν προστασίαν τοῦ ἐνδόξου τούτου βασι-
λέως ἀνεπτύχθη λαμπρῶς ἡ ἐκκλησιαστι-
κή Σλαβωνική Φιλολογία μηδὲ κεραίαν
παρεγηλίνασα ἀπό τῆς ἀκριβείας τῆς ὀρ-
θοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

Ὅτε ὅμως βραδύτερον τῷ 923 ὁ Συ-
μεῶν κηρύξας πόλεμον κατά τῶν Βυζαν-
τινῶν προήλασε νικηφόρος δι' ὅλης τῆς
Θράκης και ἔφθασεν ἀπειλητικὸς ὑπό τὰ
τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε Ρω-
μανὸς ὁ Δεκαπηνὸς ἠναγκάσθη νά ζητή-

ση μετὰ δακρύων παρὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην. Αἱ Βλαχέρναι ἦσαν ὁ τόπος, ὅπου ἐξῆλθον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντινῶν Δεκαπηνὸς καὶ ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός, ἵνα παραχωρήσωσι τοὺς ὑπὸ τοῦ νικηφόρου Συμεῶν προβαλλομένους ἔθρους τῆς εἰρήνης. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς παρασιωπῶντες τοὺς ἄλλους ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ Δεκαπηνὸς ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον καὶ ἐγκυρον τὸν βασιλικὸν τίτλον τοῦ Συμεῶν. Πιθανώτατα δὲ κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐπεκυρώθη καὶ τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρεσλάβας. Βεβαιούμεθα δὲ εἰς τοῦτο ἔτι μᾶλλον, καθ' ὅσον ἔχωμεν μίαν τινὰ μαρτυρίαν τοῦ «Βουλγαρικοῦ Συκοδικοῦ» λέγουσιν ἐπὶ λέξεως ταῦτα: «ὁ Συμεῶν ἠνάγκασε τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ παραδεχθῶσιν, ὅπως οἱ Βούλγαροι ἔχωσιν ἀνεξάρτητον Πατριάρχην, ἐκ τῶν αὐτοχθόνων Βουλγάρων ἐκλεγόμενον. Καὶ ἠδύναντο νὰ ἀντιστῶ-

σιν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸν Συμεῶν, τοῦ
ὁποίου ἐκάστη αἵτησις ἦτο νόμος δι' αὐ-
τοῦς, καθ' ὅσον εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ
τὴν τύχην τῆς αὐτοκρατορίας ἐκείνων.

Δὲν παρήλθεν ὅμως πολὺς χρόνος, καὶ
οἱ Βυζαντινοὶ ἐπεκύρωσαν καὶ ἀπένειμαν
τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα εἰς τὸν Ἀρχι-
ἐπίσκοπον τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου οὐ-
χὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου καὶ τῆς
αἰγλης τῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κων-
σταντινουπόλεως ἀποστραπτόντων ἐχθρι-
κῶν ὀπλων, ἀλλ' ἐκουσίως. Ὁ Συμεῶν
ἐτελεύτησε τῷ 927, ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ
προῦξενησεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χαρὰν
ἀνέκφραστον διότι ἐθεώρισεν αὐτὸν ὡς
ἓνα τῶν μεγίστων καὶ κινδυνωδεστάτων
ἐχθρῶν τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορί-
ας τῶν ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνέβη εἰς τὸν
Βουλγαρικὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος,
ὅστις ἐκληρονόμησε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου Συμεῶν τὴν ἐπὶ τοῦ
Βουλγαρικοῦ βασιλείου κυριαρχίαν, δὲν

εἶχεν ὁμῶς οὔτε τὸν φιλοπόλεμον καὶ γοργὸν ἐκείνον χαρακτήρα, οὔτε τὰ ἄλλα προσόντα τοῦ μεγαλεπιβόλου καὶ δεξιῦ πατρός του· διὰ τοῦτο ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει αὐτοῦ ἔσπευσε νὰ συνολογήσῃ εἰρήνην μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, τὴν ὁποίαν ἐκράτυνε καὶ διὰ γαμικῶν δεσμῶν, συνοικήσας μετὰ τῆς ἐγγονῆς τοῦ Λεχαπινοῦ Μαρίας, ἡ σπανία καλλονὴ τῆς ὁποίας ἐσαγήνευσεν αὐτὸν. Οἱ Γάμοι ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεφά-
 ναου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (τῇ 8 οκτωμβρίου 927). Τὸ Βυζάντιον περὶ πολλοῦ ποιούμενον τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην, προφυλάττον δὲ καὶ τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν Παππικῶν ἀξιώσεων, τὸν μὲν Πέτρον ἀνεγνώρισε βασιλέα, τὸν δὲ ἐπίσκοπον Δοροστόλου (Δρύστρας) Δαμασκινὸν (α) ἐκύρωσε Πατριάρχην. Ἄλλ' ὁμῶς τὸ Πατρι-
 αρχικὸν ἀξίωμα δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ

ἐν Βουλγαρία, τῆς ὁποίας ἡ πολιτικὴ πτώσις ἐπέφερε καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος. Ὁ τῷ 967 ἀρξάμενος κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος τοῦ Σβιατοσλάβου ἡγεμόνος Κιέβου ἐπεσφραγίσθη διὰ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Ὁ Φιλοπόλεμος Σβιατοσλάβος προτραπείς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν Νικηφόρον τοῦ Φωκᾶ καθυπέταξεν ἅπασαν τὴν βόρειον Βουλγαρίαν τὴν περὶ τὸν Δούναβιν, ἐκυρίευσεν τὴν Δρύστραν, καθυπέταξεν ἄλλας ὀγδοσῆκοντα παραδουναβείους πόλεις (κατὰ τὸν Νέστορα) καὶ τελευτεῦον ἔστησε τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Πρεσλάβα

(α) Ἰδ. Assem. Calend. eceles. Univer. t. 111 σελ. 143. Πιθανῶς τὸ ὄνομα Δαμιανὸς ἐτέθη ἐνταῦθα ἐσφαλμένος ἀντὶ τοῦ Δημήτριος· διότι ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν ἐπὶ Συμεῶν καὶ τῶν διδόχων αὐτοῦ μνημονευομένων Πατριαρχῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου ὑπάρχει ὁ Δαμιανός, οὗ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐπισκόπων Δοροστόλου.

(6). Παραχειμάσας δὲ ἐν ταῦθα ἐπανῆλθε τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς Κίεβον, χωρὶς νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατακτησιν τῆς Βουλγαρίας· ἀλλὰ τῷ 969 καὶ αὖθις ἐμφανισθεὶς εἰς Βουλγαρίαν ὑποστριζόμενος δὲ ὡς φαίνεται ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰς Βουλγαρίαν εἰσελάσεως αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τινος ἐθνικοῦ κόμματος, μισοῦντος τὸν Πέτρον διὰ τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου εἰρηνικὰς αὐτοῦ σχέσεις, ἐκυρίευσεν τὴν Πρωτεύουσαν αὐτῆς Πρεσλάβαν, καὶ διαβάς τὸν Αἴμον ἐξ ἐφόδου κατέλαβε τὴν τελευταίαν πρὸς νότον Βουλγαρικὴν πόλιν Φιλιππούπολιν, καὶ συντόμως εἶπεῖν διελθὼν νικητὴς τὴν Βουλγαρίαν ἠτοιμάζετο νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπέτυχε· διότι ὁ Σβιατοσλάβος μετ' ὀλίγον ἐγκατέλιπε τὴν Βουλγαρίαν,

(6). Ἄλλη πρὸς τὴν μεγάλην Πρεσλάβαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου, τὴν ὁποίαν κατέκτησε βραδύτερον. Ἴσως τὸ σπμρίνον Ρουσσούκιον (Русичукъ.)

τὴν ὁποίαν ἐξησθενημένην καὶ ἀδύνατον
διὰ τοὺς κατὰ τῶν Ρώσων πολέμους κατὰ
κράτος ἐκυρίευσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Κων-
σταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Τσιμισχῆς.
Ὁ ἔσχατος τῶν κληρονόμων τοῦ βασι-
λείου τοῦ Συμεῶν ἠναγκάσθη νὰ ἀρνηθῆ
τὸν βασιλικὸν ἴτιλον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐ-
τιμήθη ὑβριστικῶς “ Μάγιστρος. ” Τοιο-
τοτρόπως λοιπὸν ἐτελείωσε τὸ πρῶτον
Βουλγαρικὸν βασίλειον, μετ’ αὐτοῦ δὲ κα-
θρέθη καὶ ἡ Ἀνεξάρτητος ἐν Βουλγαρίᾳ
Ἱεραρχία τῷ 971.

Εἰς ταῦτα δεῖον νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα
τινα περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἀρχιεπισκο-
πῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς πρὸς τὸ Πατρι-
αρχεῖον Πρεσλάβας. Αἱ σχέσεις αὗται διε-
τηρήθησαν αἱ αὐταί, ὁποῖαι ἦσαν καὶ ἐπὶ
τοῦ πρώτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας
Θεοφυλάχτου (ἢ κατ’ ἄλλους Ἰωσήφ), ἡ
ἐκκλησιαστικὴ ἐνορία τοῦ ὁποίου, ὡς εἴ-
δομεν, περιελάμβανεν ἐπαρχίας, αἵτινες
κατὰ τὴν ἀρχαίαν διαίρεσιν τοῦ Βυζαντι-

νοῦ κράτους ἀνῆκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (ἡ κάτω Μοισία, καὶ ἡ κάτω Σκυθία.) Ἐν ταύταις λοιπὸν ταῖς χώραις οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἡρεσλάβιας εἶχον τὸ προνόμιον τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους ἀντιχειροτονοῦμενοι καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τῆς συνόδου τούτων. Οἱ δὲ Ἀρχιεπίσκοποι Πρώτης Ἰουστινιανῆς εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐν ταῖς ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρητημέναις χώραις ἀκόμη ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αἱ σχέσεις λοιπὸν τῶν δύο τούτων Βουλγαρικῶν ἀνεξαρτήτων θρόνων περιωρίζοντο εἰς τὴν δογματικὴν ἐνότητα, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, καὶ τὴν ἀμοιβῆαν ἀρωγὴν πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἐκάστου χώραις. Σλάβοι αὐτοὶ ὡς ὑπὸ τῶν ἰδίων συνόδων ἐκλεγόμενοι δὲν ἠδύναντο οἱ Ἀρχιεπίσκοποι οὗτοι νὰ ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλους περὶ πρωτείου καὶ ἐκτάσεως χωρῶν, ὅποταν τὰς φροντίδας αὐτῶν ἐπεσπᾶτο ἢ εἰς τὴν

πίστιν στερήσας τῶν ποιμνιῶν αὐτῶν.
Ἐν τούτοις ὁ ὑπαγαγὼν τὴν Βουλγα-
ρίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἰωάννης
ὁ Τσιμισχῆς ἀπέθανε τῷ 976. Οἱ δὲ Βούλ-
γαροι ἀναθάρρησαντες συνέστησαν αὐθις
ὑπὸ τὸν Σαμουὴλ ἰσχυρὸν βασίλειον ἐν
Μακεδονίᾳ, περιλαμβάνον σύμπασαν τὴν
κυρίως Βουλγαρίαν, τὴν Ἀλβανίαν, Ἡ-
πειρον, καὶ Θεσσαλίαν. Τὸ ὄνειρον τοῦ Σα-
μουὴλ ἦτο νὰ συμπήξῃ ἀπάσας τὰς διε-
σπαρμένας Σλαβικὰς φυλάς τὰς κατοι-
κούσας ἐν ταῖς χώραις, ταύταις καὶ μορ-
φώσῃ ἐξ αὐτῶν ἓν καὶ μόνον βασίλειον
ἰσχυρὸν, εὐρὺ, συμπαγὲς καὶ ἀκατάλυτον.
Ἐπρεπε λοιπὸν φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ ἡ
ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ τοῦ Βουλγαρικῆς βα-
σιλείου νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς
καὶ μόνου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπί-
σκοπος Ἀχρίδος, τῆς ἑδρας τοῦ Σαμου-
ήλ, ἀνεκηρύχθη Ἀρχιεπίσκοπος πάσης
Βουλγαρίας τοιουτοτρόπως ὀνομαζόμενος
ἔκτοτε μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα ὁμως προκόπτει τὸ ἀκόλου-
θον ζήτημα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κα-
θῶς καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἐπὶ Σα-
μουήλ συστάντος Βουλγαρικοῦ βασιλείου
ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου βασιλείου πό-
θεν ἐξηρτάτο ἡ ἀνατολικὴ Βουλγαρία, ἡ
χώρα δηλ. ἡ κυρίως Βουλγαρία καλου-
μένη μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1196 ἀνωρθώσε-
ως τῆς ἐν αὐτῇ αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας;
Περὶ τούτου ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον μαρ-
τυρίαν Νικηφόρου τοῦ Γρηγοῤῥᾶ ἐκπλα-
γίου λύουσαν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν. « Τηνι-
καῦτα καὶ ὁ τοῦ Τυρνόβου ἐπίσκοπος αὐ-
τονομίαν λαμβάνει διηνέκῃ τέως ὑπὸ τὸν
Ἄρχιεπίσκοπον τῆς Πρώτης τελῶν Ἰου-
στινιανῆς. » Ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης
συμπεραίνομεν, ὅτι μέχρις οὗτο ἀνακηρυ-
χθῆ αὐτόνομος ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Τυρνό-
βου τῷ 1196 ἐξηρτάτο ἀπὸ τοῦ Ἄρχιε-
πισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς πιθανῶς
ἀπὸ τοῦ Σαμουήλ καὶ ἐφεξῆς. Δὲν εἶναι
δὲ ὅλως ἀπίθανον, ὅτι καὶ σύμπασα ἡ λοι-

πὴ Βουλγαρία ἢ συναποτελέσασα μέρος
τοῦ ἐπὶ Σαμουήλ Βουλγαρικοῦ βασιλείου
ἐτέλει ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν,
καὶ ὄχι μόνον τὸ Τύρνοβον διότι δὲν βλέ-
πομεν διὰ ποίαν αἰτίαν ἠδύνατο ἅπασα μὲν
ἢ ἄλλη Βουλγαρικὴ χώρα νὰ ἐξαρτᾶται
ἐκκλησιαστικῶς ἀλλοθεν, μόνη δὲ ἡ ἐπαρ-
χία Τυρνόβου νὰ ὑπόκειται εἰς τὸν Ἀρ-
χιεπίσκοπον Ἀχριδῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ
ὁ καταλύσας τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον
ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος ἀνεγνώρισε
τὸν Ἀχριδῶν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας.
Ἐν τούτοις ἡ ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς
Ἀχριδῶν ἐξάρτησις τῆς ἐν Βουλγαρία ἐκ-
κλησίας ἔπαυσεν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς συνέστη
αὐτόσε τὸ τρίτον Βουλγαρικὸν βασίλειον,
ἰδρυτῆς τοῦ ὁποίου μνημονεύεται ὁ ἀρχη-
γὸς τῶν Ἀσενιδῶν Ἰωάννης ὁ πρῶτος,
βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1196-1207. Ὁ Ἀ-
σεν δυσπιστῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁ-
ποῖον αἰτίποτε ἐφάνη πολέμιον τῆ Βουλγα-
ρικῆ ἐθνικότητι, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαλ-

λάξη τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ἐπιβροῆς αὐτοῦ, προσήγγισε τὴν Ρώμην, παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς ὁποίας ἐζητίσατο τὴν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐπικύρωσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας ὡς αὐτονόμου δυστυχῶς οἱ τότε ἄνθρωποι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι καὶ ἐξουσία τις καὶ ἀξίωμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς νὰ ᾖ ἐπικεκυρωμένον καὶ ἠυλογημένον ὑπὸ ἀνεγνωρισμένης καὶ ὑφεστῶσης τινὸς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἄλλως οὔτε πρὸς τὸν Παππὸν θὰ ἀπετείνοντο ἐξαιτούμενοι τὴν ἐπικύρωσιν πραγμάτων τετελεσμένων, οὔτε περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύοντος Πατριάρχου θὰ εἶχον ἀνάγκην νὰ μάθωσι· διότι ἐκάτερον τῶν ἀγιωτάτων τούτων θρόνων περιεχάρακον συνήθως ἐντὸς τοῦ ἀδυνατοῦ ὄχι ὄρι ἐκκλησιαστικοί, ὄχι ἀποφάσεις συνοδικαί, ἀλλὰ συμφέροντα πρὸς σύμπληξιν τῶν ὁποίων σπανίως ἐλείπεν ἡ ζύμη τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς φιλοδοξίας.

Τὸν φόρον τῆς τότε καταστάσεως τῶν ἰδεῶν τελῶν καὶ ὁ Ἄσεν προσήγγισε τὴν Ρώμην, ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐπιβροχῆς τῆς ὁποίας προεφύλαξε τὴν Ὀρθόδοξον ἐν Βουλγαρία ἐκκλησίαν ἢ πατροπαράδοτος εὐσέβεια τῶν Βουλγάρων Ἀρχιερέων, καὶ ἡ περὶ τὴν πίστιν ἀμετάπτωτος πεποίθησις τοῦ ὀρθοδόξου Βουλγαρικῦ λαοῦ. Τοὺς κινδύνους δὲ τούτους, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ στήσῃ βραδύτερον ἢ Παππικὴ πονηρία, ἀπεσόβησε διὰ παντός ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Βορίσης ὁ Β', ὁ κρατήσας τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ 1207-1217· οὗτος ἅμα ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον τῆς Βουλγαρίας ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας διαρρήξας μὲν τοὺς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ συναφθέντας μετὰ τῆς Ρώμης δεσμούς, συγκαλέσας δὲ ἐν Τυρνόβω σύνοδον κατὰ τῶν Βογομήλων, τῶν ὁποίων ἐξηλέγχθησαν αἱ καχόδοξοι μεταιολογίαι.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐν Τυρνόβου σύστασις

αὐτονόμου ἐκκλησίας ἀπέκειτο εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην Β. τὸν Ἄσεν (1217-1237). Συνοικήσας μετὰ Μαρίας θυγατρὸς Ἄνδρέου δ. τοῦ ἡγεμόνος τῆς Οὐγγαρίας ἐσυγγένευσε συγχρόνως μετὰ τοῦ Λατίνου βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ροβέρτου, καὶ τοῦ εἰς Νίκαιαν καταφυγόντος βασιλέως τῶν Βυζαντινῶν Θεοδώρου τοῦ Λασκάρως. Ὁ γάμος οὗτος ἐξησφάλισε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούντων Λατίνων. Μόνος φιλοτάραχος γείτων ἐναπελείφθη ὁ Δεσπότης Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνός. Ἄλλ' ὁ Ἄσεν δὲν ἀπῆντησε δυσχερείας εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ συνενόησιν, καὶ περὶ τὰ 1226 ἢ ἄνω Θεσσαλία καὶ ἡ Ἀλβανία ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ παρεδέξαντο φρουρὰς ἐκ Βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Αἰτιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Ἄσεν ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐν Νικαίᾳ ἐδρεύοντος

αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν, ὅστις ὡς ἔξοχος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐνόησεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ εὕρῃ ἐν τῷ Ἄσεν Ἰκανώτατον συνεργὸν καὶ βοηθὸν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἔξωσιν τῶν Λατίνων, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μάλιστα περιεποιήθη τὴν μετ' αὐτοῦ σύμπνοϊαν καὶ συμμαχίαν. Προέτεινε λοιπὸν εἰς τὸν Ἄσεν, ἵνα συνάψῃ εἰς γάμου κοινωνίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λάσκαριν μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄσεν Ἐλένης. Ὁ γάμος ἐτελέσθη μεθ' ὅλης τῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Ἑλλησπόντου κειμένη Λαμφάκῳ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους· ὁ Γρηγορᾶς καὶ ὁ Ἀχροπολίτης μνημονεύοντες ἐν παρόδῳ τὰ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου παραλείπουσι τὰς λεπτομερίας. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἀναπληροῖ εὐτυχῶς τὸ Συνοδικὸν Βορίσου

τοῦ Β΄, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντῶμεν τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ γεγονότος τούτου ὡς ἐξῆς: « Κατ' αἴτησιν Ἰωάννου Ἄσεν τοῦ β΄ ὁ αὐτοκράτωρ Βατάσσης ἐπέστειλε τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Γερμανῶ, καὶ τοῖς ἄλλοις Πατριάρχαις τῆς Ἀνατολῆς Νικολάῳ Ἀλεξανδρείας, Συμεῶν Ἀντιοχείας, καὶ Ἀθανασίῳ Ἱεροσολύμων ἐπιστολὰς τοιαῦτα περιεχούσας: « Ἡ ἡμετέρα αὐτοκρατορικὴ βασιλεία παρακαλεῖ καὶ προτρέπεται τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως μὴ ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησιν ἡμῶν τοῦ ἀναδειξαι καὶ χορηγήσαι τῇ ἐκκλησίᾳ Τυρνόβου τῇ ἐπὶ τῇ ἀναλύσει τοῦ Χριστοῦ τιμωμένη, ὡς μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου, Πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἴτον τῷ ὑμετέρῳ, καὶ ἐπικυρῶσαι τοῦτο δι' ὑμετέρου ἐγγράφου, καθ' ὅσον καὶ ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ὁ ἀδελφός καὶ κηδεστής τῆς ἡμετέρας βασιλικῆς μεγαλιότητος παρακαλεῖ νὰ ἐπισφραγισθῇ τὸ δῶρον τοῦτο διὰ τῆς συναινέσεως καὶ

ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.» Οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην παρεδέξαντο τὴν αἴτησιν τοῦ Βατάτση καὶ ἀπήντησαν δι' ἰδιαιτέρων πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν κοταφατικῶς. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν δὲ ἔννοιαν ἔγραψαν καὶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανόν. « Γερμανῶ τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ χαίρειν. Ἐλάβομεν τὴν ὑπὸ σοῦ σταλείσαν ἡμῖν ἐπιστολὴν καὶ πέμπομεν τὸ παρὸν ἰδιόγραφον ἡμῶν γράμμα εἰς ἐνδειξιν τῆς πρὸς σὲ ἡμετέρας ἀγάπης, καὶ ἐπικύρωσιν τῆς ὑπὸ σοῦ γενομένης πράξεως καὶ ἀποφάσεως. »

Ὁ Ἀυτοκράτωρ Βατάτσης, ἐξακολουθεῖ ὁ χρονογράφος, λαβὼν (καθὼς καὶ ὁ Πατριάρχης Γερμανός) τὰς ἐπιστολάς ταύτας συνήθροισεν ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου Μητροπολίτας, ἐπισκόπους, Ἀρχιμανδρίτας καὶ ἡγουμένους, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Β' ὁ Ἄσεν συνεχάλεσεν ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου αὐτοῦ Μητροπολίτας

Ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, καὶ τινὰς τοῦ μοναχικοῦ καταλόγου ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὁρους τοῦ Ἄθω, καὶ συνεκρότησαν Σύνοδον ἐν Λαμψάκῳ, ἣτις ἐξελέξατο ἄνδρα εὐλαβῆ λαμπρὸν ἀπὸ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ βίου καὶ τῆς ἀσκητικῆς Ζωῆς τὸν Ἰωακείμ κεχειροτονημένον ἤδη Ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου, καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν Πατριάρχην οὐ μόνον δι' ἀπλοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφου μαρτυρικοῦ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς προσεπιθέντων καὶ τὰς ἰδίας ὑπογραφὰς καὶ σφραγίδας. Ἐν δὲ τοιοῦτον ἔγγραφον ἐνεχείρισαν εἰς τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, καὶ ἕτερον εἰς τὸν νεοσύστατον Πατριάρχην «εἰς αἰδίον καὶ ἀναφαίρετον μνημόσυνον.» Δυστυχῶς ὅμως ἐξ ὄλου τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, παρὰ μόνῃ ἢ θλιβερὰ ἀνάμνησις, ὅτι τὸ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχεῖον ἂν καὶ ἰδρῦθη καθ' ἑαυτὸν ἀπαιτουμένους τύπους, καὶ ὁ-

μως οὔτε ἀποφάσεις συνοδικαί, οὔτε ἔγγραφα ἐπίσημα ἠδυνήθησαν νὰ προφυλάξωσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς Ἱερωσύνης κοσμικοῦ τύφου τῶν ἰσχυσάντων ὡς ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων. Τὸ Συνοδικόν, ἡ Ἱερά αὕτη τῆς Σλαβωνικῆς ἀρχαιότητος παρακαταθήκη, ἀποπερατοῦται μετὰ τὴν ἀπαρίθμηση τῶν ὀνομάτων τῶν Πατριαρχῶν Τυρνόβου, τῶν ὁποίων πρῶτος ὡς εἶδομεν ὑπῆρξεν Ἰωακείμ ὁ Α΄ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπισκόπων. Ὅτε τῷ 1234 ἀνεκηρίθη Πατριάρχης, ἦτο, φαίνεται, προβεβηκῶς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀφῆκε μετ' αὐτὸν οὐδὲν ἶχνος τοῦ βίου αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἄχρι τοῦδε δὲν ἀνεκαλύφθη τίποτε γνωρίζομεν μόνον τὸ ἔτος τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου μνημονεύει ὁ Ἀχροπολίτης συμπύπτοντος μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου πολιορκίας τῆς Τσορλοῦς « ὁ Ἄσεν, γράφει ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος, μαθὼν ταύ-

τοχρόνως τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀρχιερέως Τυρνόβου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπεχώρησεν.» Τὸν Ἰωακείμ διεδέχθη ὁ Βασίλειος (1237), ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετεκομίσθησαν ἐξ ἐπιβατῶν εἰς Τυρνάβον τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (α). Ἡ Πατριαρχεῖα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐπίσης ὀλιγοχρόνιος· διότι περὶ τὰ 1240 ἀπαντῶμεν ἐν τῷ Συναξαρίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα τοῦ Σέρβου τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου κατὰ τὸ Συνοδικὸν Πατριάρχου Τυρνόβου Ἰωακείμ τοῦ Β' ὅστις ὑπεδέξατο τὸν ἅγιον Σάββαν περιοδεύοντα τὸ δεύτερον τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐλθόντα εἰς Τύρνοβον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ φίλου αὐτοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β' τοῦ Ἄσεν. Ὁ Ἅγιος Σάββας ἐτελεύτησεν ἐν τῇ προτεουσίᾳ τῆς Βουλγαρίας, ἐκηδεύθη, καὶ ἐτάφη αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Β' (β').

Καὶ οἱ τρεῖς ῥηθέντες Πατριάρχαι ἐπατριάρχευσαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β' τοῦ Ἄσεν ὡς μόνον μνημεῖον τῆς Πα-

τριαρχείας αὐτῶν ἐναπελείφθησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν, αἵτινες κατὰ τὸ Συνοδικὸν ἦσαν αἱ ἐκόλουθοι, Μητροπόλεις μὲν, αἱ Σέρραι, ἡ Φιλιππούπολις καὶ ἡ Μεσημβρία, ἐπισκοπαὶ δὲ τὸ Κεστεντήλιον, τὸ Βρανίτσεβον, τὸ Βελιγράδιον καὶ ἡ Νύσσα· αἱ δὲ ἐπαρχίαι αὗται ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχείου μέχρι τῆς καταργήσεως οὗτου τῷ 1463.

Ἡ τέταρτος Πατριάρχης Βουλγαρίας Ἰγνάτιος μνημονεύεται συχνότερόν πως παρὰ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ. Περὶ τῆς Πα-

(α.) Ἰδ. ἐν Γλασνικ. τοῦ Συλλόγου τῆς Σερβικῆς φιλολογίας φυλλ. VIII σελ. 131. τὸν βίον τῆς ἁγίας ταύτης συντεθέντα ὑπὸ τοῦ τελευταίου Πατριάρχου Τυρνάβου Εὐθυμίου.

(β.) Ἰδ. Γλάσνικ. τοῦ Συλ. Σερβικ. φιλολ. VIII σελ. 129.

(γ.) Γρηγόριεβιτς Περιχγῆς. ἐν Τουρν, Καζαν 1848 σελ. 122.

τριαρχείας αὐτοῦ ἀπαντῶμεν ἐν τινι χειρογράφῳ Βουλγαρικῷ Εὐαγγελίῳ τὰς ἀκολούθους γραμμάς. « Ἐν ἔτει 6781 (1273) βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου (1265-1277) καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος πάντων τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐπὶ Πατριάρχου Βουλγαρίας Ἰγνατίου ἤρχισε καὶ ἐπερατώθη τὸ τετρααγγέλιον τοῦτο σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ πρεσβυτέρου Δραγάνου γραφῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει Τυρνόβου » (γ.). Καὶ ἄλλο γεγονός ἀναφερόμενον εἰς τὴν Πατριαρχίαν τοῦ Ἰγνατίου ἦν αἱ μετὰ τῆς Μητροπόλεως Κιέβου σχέσεις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλη ἐκ Βουλγαρίας τῷ 1270 ἀντίγραφον τοῦ νομοκάνονος, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ ἐρμηνευτοῦ αὐτοῦ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ζωγαρά.

Ὁ Πέμπτος τῶν ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχῶν Μακάριος ἀποκαλεῖται ἐν τῷ συνοδικῷ Ἱερομάρτυς· αἱ περιστάσεις ὅμως αἱ δικαιοῦσαι τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι μ-

γνωστοι. Ἐκτος ὑπῆρξεν Ἰωακείμ ὁ Γ',
περὶ τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν, ὅτι τῷ 1283
ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν παρεκάλεσε
τὸν αὐτοκράτωρα Ἀνδρόνικον τὸν Παλαι-
ολόγων νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν υἱὸν τοῦ Τερ-
τέρου Σβιατοσλάβου, ὅστις διέμεινεν ὡς
ὄμηρος πρῶτον μὲν ἐν Νικαία, ἔπειτα δὲ
ἐν Κωνσταντινουπόλει (Παχυμερ. Τομ. 11
βιβλ. 111 σελ. 267). Ἀλλὰ τὸ 1294
καθ' ὑποβολὴν αὐτοῦ τοῦ Σβιατοσλάβου ὁ
Πατριάρχης Ἰωακείμ ἐδρίφθη κατὰ τῶν
τυχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως τι-
μωρηθῆ ὡς προδότης καὶ ὡς ἔχων μυστι-
κὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ταρτάρων εἰσβα-
λόντων εἰς τὴν μικρὰν Σχυθίαν (Δοπροτζαν)
(αὐτόθι σελ. 265).

Ἀπὸ τοῦ 1294-1389 ἐκυβέρνησαν τὸ
ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχεῖον ὀκτὼ Πατριάρ-
χαι ὁ Δορώθεος, ὁ Ρωμανός, ὁ Θεοδόσι-
ος, ὁ Ἰωαννίκιος ὁ Συμεών, Θεοδόσιος ὁ
β', Ἰωαννίκιος ὁ β' καὶ ὁ Εὐθύμιος. Τι-
νὲς ἐξ αὐτῶν ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ

πράγματα τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Οὕτω ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Στεφάνου Δουσάν τοῦ Ἰσχυροῦ (1336-1356), ὅτε, ἡ Σερβικὴ αὐτοκρατορία εὗρίσχετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἰσχύος αὐτῆς, διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκον οὐ μόνον ὀλόκληρος ἡ Μακεδονία, ἡ Ἀλβανία, ἡ Θεσσαλία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Βουλγαρία (Ἰδ. Σαφαρ. Σλαβ. Αρχαιότ. τομ. 11 βιβλ. 1 σελ. 454). Ὁ Πατριάρχης Τυρνόβου, ὡς ὑποτελής τοῦ Δουσάν, « Βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος τῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων » παρῆν εἰς τὴν ἐν Σκοπίοις συστάσαν σύνοδον τῷ 1240. Ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὁ Πατριάρχης Τυρνόβου, μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς (ἣτις ἐπίσης συμπεριλαμβάνετο εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Δουσάν) ἔστησαν μὲν τὸν Δουσάν βασιλέα, συνέστησαν δὲ, κατ' αἴτησιν αὐτοῦ καὶ τὸ Σερβικὸν Πατριαρχεῖον τοῦ Ἰπεκίου, διὰ τὸ

ὁποῖον ἐπεσπάσατο τὴν δυσμέειαν τοῦ συγχρόνου οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (τὸν XIV αἰῶνα) οἱ Πατριάρχαι Τυρνόβου ἐμερίμων καὶ περὶ τῆς ὁμοφύλου Ρωσσικῆς ἐκκλησίας. Ἐξάγομεν δὲ τοῦτο ἐκ τῆς εἰς Μόσχαν ἀποστολῆς τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου Θεοδωρίτου, ὅπως καταλάβῃ τὴν ἐν Μόσχα, Μητροπολιτικὴν ἔδραν. Ἡ ἐπεχείρησις ὅμως αὕτη ἀπέτυχεν· διότι ὁ Μητροπολίτης Μόσχας Θεόγνωστος ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐν τοῖς ζῶσι (1328-1353).

Ὁ ἔσχατος τῶν Πατριαρχῶν Τυρνόβου Εὐθύμιος ὁ γνωστός διὰ τὸν εὐσεβῆ καὶ ὀσιον αὐτοῦ βίον, οἷονεὶ συναισθανόμενος τὸ προσεγγίζων τέλος τοῦ Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου μεγίστην προσήνεγκεν ἐκδούλευσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ συλλέξας τὰς βιογραφίας τῶν ὑπ' αὐτῆς τιμωμένων ἀγίων, καὶ ὡς ἐκ τοῦτου ἐγένετο ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης οὐ μόνον τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν φίλων

της Σλαβωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολο-
γίας. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαι βιογραφίαι
εἰσι γεγραμμέσαι εἰς καθαρεύουσαν καὶ κα-
νονικὴν ἐκκλησιαστικὴν Σλαβωνικὴν γλῶσ-
σαν. Τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν, καθὼς ἡ βιο-
γραφία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐν Ρίλλῃ,
ἐξεδόθησαν ἰδίαι, ἄλλαι δὲ καθὼς ἡ βιο-
γραφία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἐδημοσι-
εῦθησαν ὑπὸ τῶν φίλων τῆς Σλαβωνικῆς
φιλολογίας ἐν τῷ Περιοδικῷ τύπῳ (Ἰδ.
Γλασνικ. φυλλ. VIII σελ. 131). Πᾶσαι δὲ
αἱ βιογραφίαι αὗται περιελήφθησαν ἐν τοῖς
Μηναίοις τοῖς συνταχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἁγί-
ου Δημητρίου Ροστοβίας. Ἡ δὲ μνήμη τοῦ
Πατριάρχου Εὐθυμίου τιμᾶται καὶ σήμε-
ρον ὑπὸ τῆς ἐν Τυρνόβου ἐκκλησίας. Ἐν
τῇ Μονῇ τῆς Ρίλλης σώζεται χειρόγρα-
φον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Πανηγυριστῆς »
γραφὲν τῷ 1479· ἐν τῷ χειρογράφῳ τού-
τῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις περιέχονται καὶ τὰ
ἀκόλουθα συγτάγματα τοῦ Πατριάρχου Εὐ-
θυμίου. « Τρεῖς Πανηγυρικοὶ λόγοι· εἰς τὴν ἁ-

γίαν Κυριακὴν τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ α.) πρὸς Νικόδημον, β.) πρὸς Κυπριανὸν γ.) πρὸς Ἄνθιμον Μητροπολίτην Οὐγγαροβλαχίας, καὶ ἡ βιογραφία Θεοδοσίου τοῦ ἐν Τυρνόβω.

Μετὰ τὴν ἄλπειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πατριάρχης αὐτῆς ἐπωφελοῦμενος ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν χορηγηθείσης πνευματικῆς δικαιοδοσίας ἐπὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν κατήργησε τὸ ἐν Τυρνόβω Βουλγαρικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ κατάργησις αὕτη, κατὰ τὸν Ἐγγελον, συνέβη δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δηλ. τῷ 1463. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Τύρνοβον ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐνορίας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἀπέστελλεν ἔκτοτε ἐκεῖσε μητροπολίτας Γραικοῦς. Οὕτω εἰς τῶν Μητροπολιτῶν Τυρνόβου ὁ Διονύσιος ἐκ τῶν Παλαιολόγων καὶ Κατακουζηνῶν ἐλκων τὸ

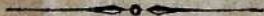

γένος ἐστάλη τῇ 1590 ὑπὸ τῆς Συνόδου
τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς Ρωσίαν
ἵνα ἰδρύσῃ τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχαν καὶ
πασῶν τῶν Ρωσσιῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΕΛΟΣ.

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023855

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗ

00